

Työryhmämuistio MMM 2003:15

Selvitys Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden yhteensovittamisesta

Helsinki 2003

Maa- ja metsätalousministeriölle

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 3.5.2002 päätöksellään Dnro 1524/612/2002 selvitysmiehen kartoittamaan ongelmia ja antamaan suositukset keinoista Ylä-Lapin alueen metsä- ja porotalouden intressien yhteensovittamiseksi. Selvitysmiehen tehtäväksi tuli kuulla poro- ja metsätalouden harjoittamisen eri intressiryhmiä, erityisesti paliskuntia, Paliskuntain Yhdistystä, Ylä-Lapin alueen kuntia, Koneyrittäjien Liitto ry:tä, Metsäalan kuljetusyrittäjät ry:tä, Puu- ja erityisalojen liitto ry:tä, Vapo Timber Oy:tä, Metsähallitusta, Metsäntutkimuslaitosta ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitosta sekä myös muita paikallisia ja alueellisia elinkeinojen harjoittajia.

Tehtävän suorittamiseen varattiin aikaa vuoden 2002 loppuun. Selvitysmies pyysi maa- ja metsätalousministeriöltä tehtävää varten jatkoaikaa. Päätöksellään 4.12.2002 maa- ja metsätalousministeriö myönsi jatkoaikaa 30.6.2003 saakka.

Metsä- ja porotalouden väliset suhteet muodostavat koko poronhoitoalueella tärkeän lähtökohdan maankäytön suunnittelulle. metsähallituksen Itä- ja Länsi-Lapin, Pohjanmaan sekä Kainuun alueet ovat helmikuussa 2002 sopineet Paliskuntain Yhdistyksen kanssa yhteistyön tiivistämisestä. Aikaansaatu sopimus parantaa kahden Lapin tärkeän elinkeinon, poro- ja metsätalouden, yhteistyötä ja sovittaa yhteen niiden harjoittamisen edellytyksiä. Ylä-Lapin alueella, joka ei kuulu mainittuun sopimukseen, on esiintynyt joitakin metsä- ja porotalouden välisiä näkemuseroja ja ristiriitoja.

Erilaisia kannanottoja ja vetoamuksia on laadittu porotalouden, metsäsektorin ja paikallisen elinkeinoelämän sekä muiden sidosryhmien toimesta. Eräiden paliskuntien taholta on tuotu esille Metsähallituksen hakkuita vastustavia kannanottoja. Vallitseva näkemys on kuitenkin ollut, että metsä- ja porotalous ovat päällekkäiskäytön periaatteella yhteensovitettavissa Ylä-Lapissa.

Metsähallituksella on käytössään kolmiportainen suunnittelujärjestelmä ja kaikilla suunnittelutasoilla sivutaan myös metsä- ja porotalouden yhteensovittamisen kysymyksiä. Ylä-Lapin erityisolosuhteet on otettu huomioon jo suunnitelmien rakenteissa ja sisällössä, ja ne on tehty yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Ylä-Lapissa on aloitettu myös paliskunkohtaisten metsätalouden toimintasuunnitelmien laatiminen.

Erilaisten kompromissiesitysten ja osallistavan suunnittelun jälkeenkin on esiintynyt ristiriitaisia käsityksiä metsänkäytön periaatteista ja laajuudesta. Tämän takia asia haluttiin nostaa erityistarkasteluun. Eri sidosryhmien kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta päädyttiin nimeämään selvitysmies kartoittamaan ongelmat sekä laatimaan ehdotuksensa tarvittavista toimenpiteistä metsä- ja porotalouden intressien yhteensovittamiseksi Ylä-Lapin alueella.

Kuultuaan toimeksiannossa mainittuja osapuolia selvitysmies on päättänyt esittämään toimenpiteitä, joilla edelleen kehitetään poro- ja metsätalouden neuvottelu- ja suunnittelunnettelyä, tarkennetaan hakkuusuunnitteita niin, että Ylä-Lapin alueen puunjalostusteollisuus ei aiheettomasti vaarannu ja tarkistetaan joidenkin metsätalousalueiden rajauksia siten, että porotaloudelle turvataan kriittisimmät talvilaidunlaidunalueet. Lisäksi annetaan suosituksia metsien hoito- ja hakkuutavasta sekä poro- ja metsätalouden yhteensovittamiseksi tarvittavasta tutkimuksesta.

Saatuaan työnsä päätökseen selvitysmies luovuttaa kunnioittavasti selvityksensä maa- ja metsätalousministeriölle.

Helsinki 2. heinäkuuta 2003

Pirkko Saarela

SISÄLTÖ

1. TEHTÄVÄN JA SELVITYSALUEEN RAJAUS	6
2. OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUU NORMISTO	6
3. METSÄTALOUS	8
<i>Suunnittelujärjestelmä</i>	9
YLÄ-LAPIN LUONNONVARASUUNNITELMA	9
<i>Metsätalouden taloudellinen ja työllisyysmerkitys</i>	11
<i>Hakkuusuunnite</i>	12
<i>Porotalous Ylä-Lapin luonnonhoitosuunnitelmassa</i>	13
<i>Luonnonvarasuunnitelman toimintastrategia</i>	16
ALUE-EKOLOGISET SUUNNITELMAT	17
PALISKUNTAKOHTAISET METSÄTALOUDEN TOIMINTASUUNNITELMAT	20
<i>Hammastunturi</i>	21
<i>Muotkatunturi</i>	21
4. POROTALOUS	22
<i>Poronhoitolaki</i>	23
<i>Porotalouden taloudellinen ja työllisyysmerkitys</i>	24
<i>Porotalous ja muut maankäyttömuodot</i>	26
PALISKUNNAT	27
<i>Hammastunturin paliskunta</i>	27
<i>Muddusjärven paliskunta</i>	29
<i>Muotkatunturin paliskunta</i>	29
<i>Paatsjoen paliskunta</i>	31
<i>Ivalon paliskunta</i>	32
<i>Paistunturi</i>	32
<i>Sallivaara</i>	33
<i>Vätsäri</i>	33
<i>Näätämö</i>	33
<i>Näkkälä</i>	33
<i>Käsivarsi</i>	33
<i>Kaldoaivi</i>	33
PALISKUNTAINYHDISTYS	33
SAAMELAISKÄRÄJÄT	35
<i>Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma</i>	36
POROTALOUDEN TUTKIMUS	37
<i>Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos</i>	37
<i>Metsäntutkimuslaitos</i>	38

5. KUNNAT	40
<i>Inarin kunta</i>	40
<i>Utsjoen kunta</i>	44
<i>Enontekiön kunta</i>	44
6. ELINKEINOELÄMÄ	44
<i>VAPO Timber</i>	44
<i>Inarin puunjalostajat</i>	45
<i>Metsäalan Kuljetusyrittäjät ry</i>	46
<i>Koneyrittäjät ry</i>	46
<i>Puu- ja erityisalojen liitto ry</i>	47
<i>Meto – Metsäalan asiantuntijat ry</i>	47
<i>Pohjois-Lapin Matkailu ry</i>	47
7. KANSALAI SJÄRJESTÖT	48
<i>Inarin Luonnonystävät ry</i>	48
8. KESKEISET NÄKEMYSEROT	49
<i>Neuvottelujärjestelmä</i>	49
<i>Kiistanalaiset alueet</i>	50
<i>Hakkusuunnite</i>	51
<i>Metsien käsittely</i>	51
9. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	51
10. TOIMENPIDESUOSITUKSET	53

LÄHTEET

LIITTEET

1. TEHTÄVÄN JA SELVITYSALUEEN RAJAUS

Tehtävä on määritelty maa- ja metsätalousministeriön toimeksiannossa ja se käynnistettiin 11.6.2002 Inarissa järjestetyssä Paliskuntain Yhdistyksen, paliskuntien ja Metsähallituksen yhteistoimintapäivässä. Selvitysmies pyysi 30.6.2002 mennessä toimeksiannossa mainittuja tahoja toimittamaan kirjallisena kaiken oleellisen materiaalin, mitä intressitahot katsovat tarpeelliseksi esittää (kirje ja jakelulista, liite 1).

Määräaikaan mennessä kirjallista aineistoa toimittivat Metsähallituksen ohella Muotkatunturin ja Paatsjoen paliskunnat sekä Inarin ja Utsjoen kunnat. Muotkatunturin paliskunnan aineisto kattoi Inarin kunnan alueella toimivat viisi paliskuntaa. Enontekiön kunta ilmoitti sähköpostitse, ettei tässä vaiheessa toimita kirjallista materiaalia. Työmarkkinaosapuolista kirjallista aineistoa toimittivat Puu- ja erityisalojen liitto, Meto-Metsäalan asiantuntijat, Metsäalan Kuljetusyrittäjät ry ja Koneyrittäjät ry. Tutkimuslaitoksista aineistoa toimittivat Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos ja Metsäntutkimuslaitos sekä yritysten edustajista VAPO Timber ja Pohjois-Lapin Matkailu.

Porotaloudesta ja metsätaloudesta sekä niiden yhteensovittamisesta on olemassa varsin runsaasti tuoretta tutkimus- ja selvitystietoa. Ylä-Lapista on tehty luonnonvarasuunnitelma 2001-2010 sekä alue-ekologisia suunnitelmia (mm. Ivalo 2000, Juutua, Kuutua, Kaamanen, Nellim, Kuttura, 2001). Ensimmäiset paliskuntakohtaiset metsätalouden toimintasuunnitelmat on tehty Muotkatunturin ja Hammastunturin paliskunnista, joskaan niistä kumpikaan ei ole saanut toistaiseksi molempien osapuolten hyväksyntää.

Käytettävissä oleva aineisto osoittaa, että poro- ja metsätalouden eturistiriidat ovat keskittyneet Ylä-Lapin luonnonhoitoalueella Inarin kunnassa sijaitseviin Hammastunturin, Muddusjärven, Muotkatunturin ja Paatsjoen paliskuntiin sekä Ivalon paliskunnan Nellimin tokkakuntaan. Maanomistussuhteista johtuen ristiriidat ovat paliskuntien ja Metsähallituksen välisiä ja koskevat useissa tapauksissa erämaa-alueilla olevien talousmetsien hakkuita. Yksityismetsien osalta selvitettäviä ristiriitoja ei ole nostettu esiin, joten yksityismetsät on rajattu selvityksen ulkopuolelle.

Kysymys saamelaiden maanomistusoloista nousee esiin useissa kannanotoissa. Tässä selvityksessä haetaan ratkaisua kuitenkin vain vallitsevaan tilanteeseen metsä- ja porotalouden välillä eikä esitetä kannanottoja menneisiin tai tuleviin maanomistussuhteisiin ja niistä mahdollisesti aiheutuviin muuttuviin tilanteisiin tulevaisuuden poronhoidossa ja metsätaloudessa.

Alueen maankäyttömuodot on esitetty liitekartassa 1.

2. OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ JA MUU NORMISTO

Lainsäädännössä poronhoidon asema on tunnustettu. Nykyisessä poronhoitolaissa (848/1990) on Ylä-Lappi asetettu erityisasemaan. Poronhoitolain 2 §:n mukaan siellä sijaitsevat valtion maat muodostavat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitetun alueen. Tällä alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa porotaloudelle. Maan luovuttaminen tai vuokraaminen tällä alueella saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamista vahingoista. Poronhoito-oikeudesta laki toteaa, että sitä saadaan harjoittaa tietyn rajoituksen maan omistus- ja hallintaoikeudesta riippumatta. Olennainen on myös lain

53 §, joka asettaa Metsähallitukselle neuvotteluvollisuuden silloin, kun se suunnittelee poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä.

Lisäksi porotalouden ja luontaiselinkeinojen rahoituslaki (45/2000) velvoittaa luontaiselinkeinojen edistämiseen. Kolttalaki (253/1995) turvaa kolttien vaikuttamisen alueensa toimiin. Erämaalain (62/1991) mukaan perustetuissa erämaissa ja luonnonsuojelulaille (1096/1996) perustetuilla luonnonsuojelualueilla yhtenä päätavoitteena on saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen. Tavoitetta toteutetaan hoito- ja käyttösuunnitelmien avulla.

Asetuksessa Metsähallituksesta (1525/1993) edellytetään, että saamelaisten kotiseutualueella Metsähallituksen hallinnassa olevien luonnonvarojen hoito, käyttö ja suojelu yhteensovitaan siten, että luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin edellytykset turvataan (11 §). Suomen perustuslain Hallitusmuodon 14 § määrittää poronhoidon elinkeinoksi, jonka edellytykset tulee turvata oleellisena osana saamelaiskulttuuria. Toimintaa ohjaa myös Saamelaiskäräjälaki (974/1995).

Metsähallituksen mailla käytössä oleva FFCS –metsäsertifioinnin kriteerit 36 ja 37 edellyttävät saamelaiskulttuurin ja poronhoidon edellytysten turvaamista. Myös Lapin seutukaava –yhdistelmä 1994 ja Tunturi-Lapin seutukaava 1999 velvoittavat saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaamiseen maankäytön suunnittelulla. Metsähallituksen toimitusjohtajan päätös 2000 Ylä-Lapin luonnonhoitoalueesta ja Metsähallituksen suunnittelujärjestelmä edellyttävät niin ikään toimintojen yhteensovittamista.

Luontaiselinkeinojen toimintaa ohjataan ja edellytyksiä turvataan myös erityislainsäädännöllä. Ylä-Lapin suurimpana maanomistajana metsähallitus vaikuttaa mm. maankäytön sopimusten lupien myöntämisen kautta. Tällaisia erityislakeja ovat metsästyslaki (615/1993), kalastuslaki (1212/1997), maastoliikennelaki (1719/1995) ja kaivoslaki (503/1965, KHO:n ratkaisu 693/1999).

Metsähallitus on asettanut poronhoidon ja metsätalouden yhteensovittamisen yhdeksi tärkeimmäksi tavoitteekseen Ylä-Lapissa. Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38, 2000) luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin edellytysten turvaaminen on asetettu toimintojen mitoituksessa keskeiseksi päämääräksi. Poronhoidon näkökulmasta keskeistä on maankäytön päätöksenteko. Poronhoitolain 53 § velvoittaa Metsähallitusta neuvottelemaan paliskuntien kanssa poronhoitoon vaikuttavista toimenpiteistä. Sama velvoite on Metsähallituksen ns. osallistavassa suunnittelussa.

Paliskuntain Yhdistys sekä Metsähallituksen Itä- ja Länsi-Lapin, Pohjanmaan ja Kainuun alueet ovat 27.2.2002 tehneet poro- ja metsätalouden yhteensovittamista koskevan sopimuksen, jonka piiriin Ylä-Lapin alue ei kuulu. Ylä-Lapissa Metsähallituksen luonnonhoitoalue ja paliskunnat sopivat vastaavista periaatteista keskenään. Sopimuksessa käsitellään porotalouden kannalta keskeisistä asioista mm. luppolaiduntutkimusta, metsien käsittelytapoja sekä maan myyntiä, vuokrausta ja vaihtoa.

Em. sopimuksessa metsien käsittelystä todetaan mm. seuraavaa: ”Poronhoidon edellytykset tulee ottaa huomioon eri metsätalouden toimenpiteissä. Porotalouden talvi- ja kevätlaidun (jäkälikkö- ja loppoalueet), vasonta- ja toiminta-alueiden (aita-, ruokinta- ja kuljetusalueet) metsien hakkuista ja maan käsittelystä tai käsittelemättä jättämisestä sovitaan paliskuntain käytävissä neuvotteluissa.

Metsähallitus kutsuu vuosittain paliskunnan poroisännän ja hallituksen jäsenet neuvotteluun, jossa:

1. todetaan, miten jo tehtyjen töiden toteutuminen on aikaisemmin sovitulla tavalla tapahtunut,
2. käsitellään Metsähallituksen paliskunnan alueella lähivuosien suunnitelmissa olevat työt ja sovitaan niiden lähemmästä toteuttamisesta
3. sovitaan siitä, miten yhteistyö hoidetaan kohteissa, jotka suunnitellaan ja toteutetaan ennen seuraavaa kokousta.

Neuvotteluista tehdään aina muistio, johon käsitellyt asiat merkitään ja mahdolliset erimielisyydet kirjataan ja jonka molemmat osapuolet hyväksytyään allekirjoittavat.

Metsähallitus lähettää Paliskuntain yhdistykselle jäljennöksen Metsäkeskukselle lähettämästään metsänkäyttöilmoituksestaan, johon on merkitty minkä paliskunnan alueella kohde on. Sulanmaan aikana tapahtuvat käsittely- ja teiden rakentamistyöt käydään lävitse yhdessä Metsähallituksen edustajan ja poroisännän kesken ennen kesää. Jos Metsähallitus talvella avaa metsäteitä, ilmoitetaan tästä poroisännälle ennen tien avaamista. Edellä mainituista Metsähallituksen ja poroisännän tapaamisesta sekä talviteiden aukaisemisen ilmoitustavasta sovitaan tarkemmin vuotuisessa Metsähallituksen ja paliskunnan välisessä neuvottelussa.

Porotalouden kannalta on tärkeää, että Metsähallitus ei muokkaa jäkälämaita, jollei se ei metsän uudistamisen kannalta välttämätöntä ja joilla metsälaki ei sitä nimenomaan edellytä. Mikä on jäkälämaa, se yhdessä todetaan. Metsähallitus tulee tarvittaessa siirtämään keskeisten laidunalueiden (mm. loppoalueiden) hakkuita esimerkiksi viidellä vuodella paliskunnan kanssa käytävien neuvottelujen perusteella. Mikä on siirron tarve ja mitkä ovat siirron kohteet ja mahdollisuudet, niistä pyritään sopimaan paliskunnan kanssa käytävissä neuvotteluissa. Yhdessä pyritään myös kehittämään metsänhoitotapoja, joiden avulla poronhoito voidaan ottaa paremmin huomioon.”

3. METSÄTALOUS

Eduskunnan, maa- ja metsätalousministeriön ja Metsähallituksen ohjaussuhdetta koskevat säädökset on määritelty valtion liikelaitoksista annetun lain (627/1987) 10 ja 11 §:ssä sekä Metsähallituksesta annetun lain (1169/1993) 10 §:ssä. Metsähallituksen tehtävä valtion maa- ja vesioikeuden haltijana ilmenee Metsähallituslain 2 §:stä. Edellä mainitun lainsäädännön mukaisesti eduskunta hyväksyy vuosittain valtion talousarvion käsittelyn yhteydessä liikelaitoksen keskeiset palvelu- ja muut toimintatavoitteet. Valtion talousarvion hyväksymisen jälkeen maa- ja metsätalousministeriö tekee toimintavuotta koskevan päätöksen palvelu- ja muiden toimintatavoitteiden tarkentamisesta ja Metsähallituksen tulostavoitteesta. Maa- ja metsätalousministeriö ei siten aseta Metsähallitukselle maantieteellisesti rajattuja alueellisia tulostavoitteita, vaan nämä määritellään Metsähallituksen sisäisessä tavoitteenasettelussa.

Vastauksessaan (3.9.2002) Kemi-Sompion paliskunnan vaatimukseen hakkuiden vähentämisestä alueellaan, maa- ja metsätalousministeriö toteaa: ”Monitavoitteisuus ja metsien eri käyttömuotojen yhteensovittaminen on kuitenkin ollut maa- ja metsätalousministeriön kautta tapahtuneen tulosohjauksen ehdottomana painopistealueena aina liikelaitoksen perustamisesta vuoden 1994 alusta alkaen ja osin jo aiemminkin. Luonnonvara-, alue-ekologinen ja osallistava suunnittelu on sisällytetty ministeriön tulosohjauksen kautta Metsähallituksen toimintaan siten, että näillä välineillä Metsähallituksessa pystyttäisiin määrittelemään maa- ja metsätalouden tasolla (alue-ekologisen suunnittelun taso), alue ja koko valtion metsien tasolla sellainen tavoiteyhdistelmä, josta koko yhteiskunnalle Metsähallituksen hallinnassa olevista luonnonvaroista saatavat aineelliset ja aineettomat hyödyt olisivat mahdollisimman suuret. Tällä tar-

koitetaan sitä, että mm. luonnonsuojelullisista, virkistyskäytöllisistä, luontaiselinkeinojen toimintaedellytysten turvaamisesta, työllisyyden hoidosta ja riistanhoidollisista syistä valtion maiden metsätalouskäytölle on asetettu selkeästi enemmän rajoitteita kuin muiden metsänomistajien metsille keskimäärin.”

Em. vastauksessaan maa- ja metsätalousministeriö ei kiistä, etteivätkö metsätaloudelliset toimenpiteet vaikuttaisi porotalouden harjoittamiseen. Kuitenkin osan metsätaloudellisista toimenpiteistä voidaan yhtäältä katsoa helpottavan poronhoitoa, kun taas osa toimenpiteistä saattaa vaikuttaa poronhoitoon epäsuotuisasti. ”Jotta metsätalouden haitat voidaan minimoida metsätalouden aluetaloudellista ja – poliittista merkitystä heikentämättä, on asioita tarkasteltava ja valmisteltava yhteistyössä eri intressitahojen kanssa” em. vastauksessa todetaan.

Suunnittelujärjestelmä

Metsähallituksen toimintaa ohjaavat lainsäädäntö, kansainväliset sopimukset, maa- ja metsätalousministeriön ja ympäristöministeriön tulosoheutus sekä yleiset maankäytön suunnitelmat, mm. rakennuslakiin perustuva seutukaava kaavamääräyksineen. Metsähallituksella on käytössään kolmiportainen suunnittelujärjestelmä.

1. Luonnonvarasuunnittelu on laajan alueen kymmenvuotiskaudeksi tehty maankäyttösuunnitelma, joka kattaa kaiken Metsähallituksen toiminnan alueella. Luonnonvarasuunnitelmassa on tarkoitus sovittaa yhteen omistajan, eli valtion, tavoitteet, eri sidosryhmien tavoitteet ja kansalaisten valtion metsiin kohdistuvat toiveet. Keskeinen osa on luonnonvarasuunnitelman suunnitteluprosessia ovat sidosryhmäyhteistyö ja kansalaisten osallistaminen. Luonnonvarasuunnitelmassa päätetään alueen luonnonvarojen käytön perusratkaisuista. Siinä tehdään metsien suojelu- ja virkistyskäyttöä koskevia maankäyttöpäätöksiä sekä määrittellään metsien käsittelyperiaatteet ja suunnittelualueen vuotuinen hakkuumäärä. Suunnitelmiin sisältyvien tavoitteiden toteutumista seurataan noin viiden vuoden välein yhteistyössä sidosryhmien kanssa.
2. Alue-ekologinen suunnittelu on kohtuullisen yhtenäisten, kymmenien tai satojen tuhansien hehtaarien kokoisten alueiden metsien monikäytön suunnittelua, jonka tavoitteena on turvata alueen luontaisen eliölajiston säilyminen ja leviämismahdollisuudet. Päämääränä on myös metsien talous- ja virkistyskäytön sekä luontaistalouden edellytysten turvaaminen ja kehittäminen.
3. Toimenpidesuunnittelussa tehdään tietyn kohteen tienrakennuksen, metsänhoidon tai hakkuiden ratkaisut.

Osallistavalla suunnittelulla tarkoitetaan monipuolista, hallinnolliset toimialajaot ylittävää suunnittelu- ja toimintakulttuuria. Tavoitteena on luonnonvarojen hoidon ja käytön suunnittelussa luoda aktiivinen keskusteluyhteys niin sidosryhmien, viranomaisten ja yritysten kuin järjestäytyneiden ryhmien ja yksittäisten kansalaistenkin kesken. Yhteistyöllä haetaan perusteltavissa olevia suunnitelmia, laajasti hyväksyttyä toimintaa ja joustavia yhteistyösuhteita. Osallistavassa suunnittelussa pyrkimys rakentavaan yhteistyöhön on kaiken toiminnan lähtökohta.

YLÄ-LAPIN LUONNONVARASUUNNITELMA

Ylä-Lapin luonnonhoitosuunnitelma on valmistunut vuonna 2000 (Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38/2000). Varsinainen suunnitelmaosa on laadittu vuosiksi 2001-2010. Tavoitteena on laajasti hyväksytty ratkaisu alueen luonnonvarojen hoidolle, käytölle ja suo-

jelulle. Keskeinen kysymys on toimintojen yhteensovittaminen ja mitoittaminen niin, että luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin edellytykset turvataan. Lopputulos on Metsähallitusta ohjaava sovitteluratkaisu osin ristiriitaistenkin tavoitteiden toteuttamiseksi. Suunnitelmassa (s. 13) todetaan, että ”Alueelle kohdistuvien yhteensovittamattomien arvo- ja intressiristiriitojen sekä Metsähallituksen toiminnan reunaehdot ylittävien esitysten ja tulkintojen osalta ei suunnitelmassa ole kuitenkaan voitu toteuttaa kaikkia tehtyjä näkemyksiä.”

Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen kokonaispinta-ala on 2,80 miljoonaa ha, josta maata on 2,53 miljoonaa ha ja vettä 252 000 ha. Alue rajoittuu Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kuntiin sekä Lemmenjoen kansallispuistoon kuuluvan 17 000 ha:n osalta Kittilän kuntaan. Sodankylän kunnassa on 5 000 ha ns. Inarin metsätalousalueesta. Inarin kunnasta 10 000 ha kuuluu hallinnollisesti UK-kansallispuistoon. Pääosa Ylä-Lapista kuuluu suojametsäalueeseen, jonka ulkopuolella on Inarijärven eteläpuolella sijaitseva, 202 000 ha:n suuruinen, lämpöoloiltaan edullinen Inarin talousmetsäalue.

Ylä-Lapin maa-alueesta erämaa-alueita on 50 %, suojelualueita, -ohjelmia ja -metsiä 18 %, virkistymetsiä 5 %, kaava-alueita ja muita alueita 11 % sekä metsätalousaluetta 16 %. Metsätaloutta harjoitetaan ”metsätalousalueen metsämaalla”, jonka osuus on 9 % Ylä-Lapin maa-alasta. Metsätalousalueen metsämaahan sisältyy myös hakkuiden ulkopuolelle jääviä arvokkaita luontokohteita. Käsite ”metsätalousalue ympäristöarvoja” sisältää metsätalousalueen korkeat alueet, joiden mäntymetsiä voidaan käsitellä varovaisin, pääasiassa puuston kasvatukseen tähtäävin hakkuin. ”Muut alueet” sisältävät metsänjalostus- ja havaintometsät sekä luontaistalousalueet, jotka tarkoittavat metsätalousalueen pohjoispuolella sijaitsevia suojelualueiden ja erämaiden ulkopuolisia alueita.

Suomen Natura -alueista Ylä-Lapissa on 2,0 miljoonaa ha, mikä on noin 40,5 % koko Suomen Natura-alueista ja pohjautuu suuriin valtion hallitsemiin suojelu- ja erämaa-alueisiin. Natura -rajaukset eivät noudata täysin erämaa- ja suojelualueiden rajauksia, sillä vierekkäisiä alueita on yhdistelty kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi Hammastunturin erämaasta on jätetty luonnonmukaisten hakkuiden alueet pois. Natura -prosessi ei ole vielä päättynyt, mutta oletetaan, että kyse ei tule olemaan enää suurista pinta-aloista, vaan muutaman hehtaarin alueista, joihin voi kohdistua esim. joidenkin eliöiden elinympäristöjen turvaaminen.

Vuonna 1922 säädetyin suojametsälain nojalla perustettiin suojametsäalue, missä metsien käsittelyn tulee olla varovaisempaa kuin talousmetsissä. Nykyisen metsälain (1093/1996) nojalla on suojametsäalueeksi määrätty sama alue kuin aikaisemminkin. Alueen sisälle jäävä Inarin altaan mäntyvaltainen metsäalue on oma kokonaisuutensa, joka kuuluu pääosin Inarin talousmetsiin. Inarin talousmetsäalueen parhaat metsät sijaitsevat Ivalojoen laakson alaosassa ja Luton laaksossa. Korkeimpien vaarojen rinteet vastaavat olosuhteiltaan suojametsäalueita. Suojametsäalueen parhaat metsät eivät eroa merkittävästi talousmetsäalueen metsistä. Tällaisia alueita ovat mm. Muddusjärven, Paadarin ja Menesjärven laaksojen metsät.

Puuston kokonaistilavuus Ylä-Lapissa on 49 miljoonaa m³, mistä metsämaalla on 33,6 milj. m³ ja kitumaalla 15,4 milj. m³. Talousmetsien metsämaalla puustoa on 14,2 milj. m³. Metsämaan puuston keskitilavuus on talousmetsissä 55 m³/ha ja erämaa- ja suojelualueilla 70 m³/ha. Metsien rakenteelle on ominaista vanhojen ja varttuneiksi luokiteltujen metsien suuri (yli 50 %) osuus pinta-alasta. Myös erirakenteisten metsien merkittävä osuus (17 %) on tyypillinen alueen metsien piirre. Taimikoista 85 % sijaitsee metsätalousalueella. Varttuneiden ja vanhojen metsien yhteenlaskettu osuus metsätalousalueella on edelleen korkea, 44 % metsämaan alasta.

Ylä-Lapin metsien kokonaiskasvun arvioitiin vuonna 2000 olevan metsämaalla (536 000 ha) 497 000 m³ eli keskimäärin 0,9 m³/ha. Vastaava kitumaiden (880 000 ha) metsien kasvu oli 176 000 m³, keskimäärin 0,2 m³/ha. Kitumaista suurin osa on tunturikoivikkoja. Yhteensä siis Ylä-Lapin metsien kasvu oli 673 000 m³. Luonnonpoistumaksi on samaan aikaan arvioitu metsämaalla 19 000 m³/v ja kitumaalla 11 000 m³/v. Vuotuinen hakkuukertymä vuosina 1960 – 1999 on vaihdellut 133 000 – 313 000 m³. Hakkuusuunnite oli 1960 –luvulla keskimäärin 260 000 m³ vuodessa, mistä luvusta se on pääasiassa muuttuneen maankäytön perusteella laskenut noin 100 000 m³ nykytilanteeseen tultaessa.

Hakkutavoissa on tapahtunut 1960 –luvulta lähtien merkittäviä muutoksia. Hakkuut painotettiin 1960- ja 1970 –luvuilla uudistushakkuisiin, jotka toteutettiin luontaiseen uudistumiseen tähtäävinä siemenpuuhakkuina. Pääosin aiempien vuosikymmenten uudistushakkuu-aloilla toteutetut siemen- ja ylispuiden poistot ovat olleet 1970 –luvun loppupuolelta pinta-alallisesti merkittävin hakkuutapa. Uudistushakkuiden rinnalle tulivat 1980 –luvun lopulta uudistuskypsiin runsaspuustoisten vanhojen metsien hakkuutavaksi ns. väljennyshakkuu, joka tilastoinnissa luetaan kasvatushakkuiksi samoin kuin erirakenteisten metsien hakkuu. Uudistushakkuiden päätevaiheiden ja kasvatushakkuiden hehtaarikohtainen kertymä on huomattavasti pienempi kuin varsinaisten uudistushakkuiden. Näiden hakkuutapojen käyttö on lisännyt vuosittain hakattavaa kokonaispinta-alaa. Maankunnostusta on uudistusalajoilla tehty vuosittain vähäisiä määriä, noin 300 ha vuodessa. Muokkaus on ollut laikutusta, siihen verrattavaa kunnostusta tai äestystä. Aurausta on tehty kokeiluluonteisesti 1960 – ja 1970 –luvuilla yhteensä 617 ha:n pinta-alalle.

Metsät on uudistettu pääosin luontaisesti. Viljelyä, ts. istutusta ja kylvöä on käytetty täydentävänä uudistamismenetelmänä ja keskimääräinen viljelypinta-ala on vuosina 1975-99 ollut noin 280 ha/vuosi, josta pääosa kylvöä. Taimikoidenhoitomäärät olivat 1970- ja 1980 –luvulla huomattavasti nykyistä suurempia.

Metsien kuntoon todetaan luonnonhoitosuunnitelmassa (s. 61) porojen laiduntamisen vaikuttavan kahdella tavalla. Joillakin alueilla koivun uudistuminen on vaikeutunut ja jäkäläpeitteen kulumisesta johtuva maan mikrobiologinen aktiivisuus on heikentynyt, mikä vaikuttaa maamikrobien toimintaan, maan ravinneoloihin sekä juurten pakkaskestävyyteen.

Metsäautoteitä alueella on pääosin Inarin kunnan alueella ja Sodankylässä UK –puiston pohjoispuolella. Tiet on rakennettu ensisijaisesti metsätaloutta varten, mutta niille on muodostunut laajalti muutakin käyttöä, kuten porotalous, matkailu, kalastus, metsästys ja luonnon tuotteiden keräily. Metsäautoteitä on myös katkaistu erämaaluonteisuuden lisäämiseksi mm. Kuutuan, Kutturin ja Nellimin alueella ja tultaneen katkaisemaan Kirakan ja Kessin alueella metsätaloustoiminnan loputtua toistaiseksi. Metsätalouden asiakkaat vaativat nykyisin lähes ympärivuotisen puunkorjuun, josta talviteillä hoituu runsas kolmannes ja loput kesäteillä. Nykyisillä toimitusvaatimuksilla talviteiden osuutta on vaikea lisätä. Talviteiden lisääminen aiheuttaisi ylimääräisiä kustannuksia ja paineita lisätä koneellista korjuuta (s. 63).

Metsätalouden taloudellinen ja työllisyysmerkitys

Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelman laatimisen yhteydessä on selvitetty metsätalouden työllisyysmerkitystä (Metsähallituksen metsätalouden talous- ja työllisyysvaikutukset Ylä-Lapissa, Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 45/2002) ja arvioitu metsätaloustoiminnan kokonaistyöllisyysvaikutuksiksi 189 henkilötyövuotta. Työllisyysvaikutusarvio perustuu 155 000 m³:n puun myyntimäärään ja 163 000 m³:n korjuumäärään. Laskelman mukaan Ylä-Lapissa tuhannen kuutiometrin korjuumäärä työllistää noin 1,2 henkilöä. Vuoden 1997 tietojen mukaan Metsähallituksella oli noin 50 metsuria puunkorjuutoissa. Tämän perusteel-

la voidaan laskea, että yksi työpaikka metsässä tuo noin kolme työpaikkaa palveluihin ja jatkojalostukseen (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, s. 112).

Metsähallituksen omia työpaikkoja on henkilötyövuosiksi laskettuna 75. Lukuun sisältyvät metsätalouden palveluksessa olevat vakinaiset toimihenkilöt ja työntekijät sekä tilapäiset työntekijät, kuten harjoittelijat ja kesätyöntekijät. Metsätalouden kysynnän välittömäksi vaikutukseksi on arvioitu 32 henkilötyövuotta. Työpaikat ovat puun korjuussa ja kuljetuksessa sekä niihin liittyvissä ostopalveluissa, kuten tien – ja maanrakennuksessa. Välillisiksi vaikutuksiksi arvioidaan 23 henkilötyövuotta. Metsätalouden tarjonnan työpaikat ovat puuraaka-aineen myynnissä ja jatkojalostuksessa. Välittömiksi työpaikkavaikutuksiksi on arvioitu 47 ja välillisiksi 12 henkilötyövuotta.

Metsähallituksen toiminnan tuotantovaikutukset muille toimialoille Lapin läänissä kokonaisuudessaan ovat noin 5 miljoonaa euroa (30 milj. mk). Välittömiä tulovaikutuksia on hieman yli 2.8 miljoonaa euroa (17 milj. mk) ja välillisiä hieman alle 2.2 miljoonaa euroa (13 milj. mk).

Hakkuusuunnite

Hakkulaskelmien lähtökohtana on, että nykyisin metsätalouskäytössä olevat alueet säilyvät. Laskelmat perustuvat Inarin kunnan varsinaisesti metsätalouskäytössä oleville alueille. Erämaiden ja Inarijärven retkeilyalueen suunnitteet on lisätty hoito- ja käyttösuunnitelmista, Enontekiön hakkuusuunnite ja korkeiden alueiden hakkuusuunnitteet on lisätty omana eräänään kokonaisuutensa. Hakkuulaskelmissa on käsitelty pelkästään metsätalousalueen metsiä. Erilaisia hakkuvaihtoehtoja on MELA –hakuulaskentaohjelmalla laskettu neljä (s. 152).

Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa valitun strategian mukaisesti vuotuinen kertymäsuunnite on seuraava:

Varsinainen Inarin metsätalousalue	130 000 m ³ /v
Enontekiön metsätalousalue	3 000 m ³ /v
Metsätalousalue, ympäristöarvoja	2 000 m ³ /v
Hammastunturin erämaa-alue	10 000 m ³ /v
Inarin retkeilyalue	5 000 m ³ /v
(tarkentuu hoito- ja käyttösuunnitelmassa)	
Vätsärin erämaa-alue	ei arvioitu
(hoito- ja käyttösuunnitelman esitys luonnonmukaisesti käsiteltäville metsille noin 3000 m ³ /v)	
Yhteensä	150 000 m³/v

Keskimääräiset vuosittaiset hakkuupinta-alat ja kertymät hakkutavoittain ovat:

Kasvatushakkuut	1 100 ha/v	40 m ³ /ha	40 000 m ³ /v
Uudistushakkuut	1 100 ha/v	60 m ³ /ha	66 000 m ³ /v
Uudistushakkuiden päätevaiheet	2 200 ha/v	20 m ³ /ha	44 000 m ³ /v
Yhteensä	4 300 ha/v	35 m³/ha	150 000 m³/v

Uudistushakkuut Ylä-Lapissa suoritetaan yleensä kaksivaiheisina ja jätettävän siemenpuun määrä riippuu siitä, mikä on uudistusalan taimettumisen tila. Täysin taimettomille hakkuualueille jätetään 80-100 siemenpuuta/ha. Kun taimiainesta on kertynyt riittävästi, poistetaan osa siemenpuista ns. siemenpuuhakkuu II:lla. Kun taimikko on vakiintunut, poistetaan siemenpuut. Siemenpuuhakkuu II ja siemenpuiden poisto ovat uudistushakkuun päätevaiheita.

Luonnonvarasuunnitelmassa (s.153) todetaan, että ”toteutettava hakkuusuunnite laskenta-alueelle on 130 000 m³, kun alue-ekologinen ja luontaistalouslaskelma antoivat hieman suuremmat hakkuusuunnitteet. Tästä johtuen kaikki alue-ekologisen laskennan rajoitteet ovat voimassa myös valitussa toimintatavassa. Toteutettavaksi valitun vaihtoehdon ohjaustietoja ja rajoitteita ovat mm. seuraavat:

- hakkuiden välinen aika 20 vuotta
- uudistushakkuutavat: siemenpuuhakkuu
- suurien (yli 20 ha) kuvioiden alasta voi uudistaa vain puolet 20 vuodessa
- luonto- ja erityisarvoista otettu huomioon kaikki
- puuttuvat luontokoodit on otettu huomioon alentamalla suunnitetta alue-ekologisesta laskelmasta
- säästöpuustoa: uudistushakkuut 10 m³/ha , kasvatushakkuut 5 m³/ha
- Metlan uusimmat kasvumallit
- hukkapuuprosentit: uudistushakkuut 6%, kasvatushakkuut 10%, ylispuiden poisto 5%
- kuusikoita ja koivikoita ei hakata
- hakkuukertymä tasainen ja nouseva
- tukkikertymä tasainen ja nouseva
- nettotulot tasaiset ja nousevat
- puuston tilavuus lopussa suurempi kuin alussa
- puuston tienvarsiarvo lopussa suurempi kuin alussa
- tuottoarvo (3 %) lopussa suurempi kuin alussa
- jatkettun kiertoajan metsille uudistamisrajoitus (0,7 %)

Valitun strategian mukaisesti yli 140 –vuotiainen metsienosuus laskentakauden lopussa on vähintään 40 %. Metsätalouden yleisiksi strategioiksi on valittu:

1. Metsätalous mitoitetaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestäväksi erikseen tarkemmin kuvatus, toteutettavaksi valitun vaihtoehdon mukaisesti (ks. edellä).
2. Toiminnan lähtökohtana on, että nykyisin metsätalouskäytössä olevat alueet säilyvät metsätalouden piirissä.
3. Metsätalous on liiketoimintaa, jonka taloudellisen tuloksen tulee olla selvästi positiivinen.
4. Toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa sovelletaan Metsähallituksen osallistavan suunnittelun periaatteita.
5. Työllisyyden ja paikallisten sahalaitosten raaka-aineen saannin turvaaminen ovat keskeisiä tavoitteita.

Puunkorjuun ja metsänhoidon strategia on:

1. Alue-ekologisella suunnittelulla ja luonnonläheisellä metsien käsittelyllä turvataan luonnon monimuotoisuus talousmetsissä.

Tienrakentamista koskevassa toimintaohjelmassa (s. 156) todetaan, että ”Paliskunnille tiedotetaan etukäteen puunkorjuun toimenpidesuunnittelun alkamisesta paliskunnan alueella.”

Porotalous Ylä-Lapin luonnonhoitosuunnitelmassa

Lähes koko Ylä-Lappi on vesiä, louhikoita ja rakennettuja alueita lukuun ottamatta porolaidunta. Porot ovat yksityisomaisuutta, mutta laitumet ovat yhteisiä. Poronomistajilla on paliskunnan sisällä yhtäläinen oikeus laitumiin olivat ne sitten yksityisiä tai valtion maita. Tämä porotalouden erityispiirre erottaa elinkeinon kaikista muista talousmuodoista.

Porolaitumista luonnonvarasuunnitelmassa todetaan seuraavaa: ”Poro käyttää laitumia monipuolisesti. Talvella laitumina ovat jäkälää kasvavat metsät ja tuntureiden kivennäismaat. Kesälaitumina ovat suot, jokivarret, pensaikot, avoimet hakkuualat ja myös avotunturit. Ravintokasvit vaihtelevat vuodenaikojen mukaan (s.76 luettelo ravintokasveista). Porolaitumien tilasta on kannettu huolta jo vuosikymmeniä ja mielipiteet porolaidunten kantokyvystä ja tilasta ovat erilaiset. Poromiesten on ollut vaikea hyväksyä maa- ja metsätalousministeriön porolukujen vähentämisvaatimuksia. Yleinen käsitys kuitenkin on, että laidunten tila on jatkuvasti huonontunut poromäärien kasvamisen myötä. Poromäärät olivat huipussaan 1980 – luvun lopussa.”

Porolaitumia ei ole kartoitettu ennen 1990 –lukua ja siten on vaikea sanoa mitään ehdotonta laidunten tilan kehityksestä viime vuosikymmeninä. Myöskään porojen taloudellista optimimäärää ei voida sanoa eikä sitä, miten siihen päästäisiin. Varmaa on, että nykyisin jäkälökköjen kasvu on vain noin kymmenesosa siitä, mitä parhaassa tuottokunnossa oleva, 4-5 sentin pituinen jäkälökkö voisi tuottaa.

Yleinen käsitys, jota tutkimustulokset tukevat, on että talvilaidunten tila sanelee porojen enimmäismäärän. Tähän käsitykseen perustuu poronhoitolakikin. Laitumien tila vaihtelee paliskunnittain, mikä voi johtua sekä luonnonolosuhteista, esimerkiksi jäkäläkankaiden määrästä, että tapahtuneen laiduntamisen voimakkuudesta. RKTL:n tutkimukset osoittavat, että joissakin paliskunnissa (esim. Vätsäri) on pula nimenomaan kesälaitumista.

Paliskuntien talvilaidunten määrässä ja kunnossa on suuria vaihteluita. Paliskunnissa, missä poromäärät ovat jo kauan olleet korkeita ja jäkälökköjen määrä on suhteellisen pieni poroa kohti, jäkälökköjen kunto on yleensä huono. Tällaisia paliskuntia ovat Paistunturi, Kaldoaivi, Näkkälä ja Käsivarsi. Vätsäriässä on erityisen hyvät jäkälököt. Näätämössä ja Paatsjoella on suhteellisen paljon jäkälää poroa kohti, mutta Paatsjoella sen käytettävyys on lumiolosuhteista johtuen huono. Myös kevät- ja kesäravinnon määrässä on huomattavia eroja. Koko poronhoitoalueeseen verrattuna Ylä-Lapin kesälaidunvarat ovat selvästi huonommat kuin muun poronhoitoalueen varat.

Porot käyttävät eri laidunalueita eri vuodenaikoina. Poroja ei enää juuri paimenneta vaan 1960 –luvulta lähtien on siirrytty nykyiseen aidoilla ohjattuun järjestelmään, mikä ei edellytä jatkuvaa paimentamista. Paliskuntien rajalla on lähes aina raja-aita, samoin valtakunnan rajoilla. Monet paliskunnat on jaettu aidoilla kahteen tai kolmeen osa-alueeseen. Kaikissa paliskunnissa ei ole laidunkiertoaitoja ja esim. Kaldoaivin ja Hammastunturin paliskunnissa kukin tokkakunta pitää yleensä porojaan talvisin omalla puolellaan paliskuntaa. Kesällä porot kulkevat vapaasti. Joissakin paliskunnissa kaikki porot ovat yhteispaimennuksessa, kuten esim. Sallivaarassa. Sen alue on jaettu laidunkiertoaidoilla kolmeen sektoriin; kesälaitumiin, syys- ja alkutalven laitumiin ja talvilaitumiin. Porojen lisäruokinta on ohjannut takaisin paimentamiseen, koska on tärkeää, että rehu menee omille poroille. Lisäruokintaa käytetään nykyään melkein kaikissa paliskunnissa.

Metsätalouden eri toimintojen vaikutuksia porotalouteen ei tunneta riittävästi. Arvioidaan, että erilaisilla metsänkäsitteilytavoilla on sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia porolaitumiin. Poro käyttää ravinnokseen yli 200 kasvilajia, joihin metsänkäsitteily vaikuttaa eri tavoin. Myös tarkastelun aikaperspektiivi on huomioitava.

Metsää uudistetaan puuston ja kasvupaikan edellytysten perusteella joko luontaisesti, viljellen tai molempien menetelmien yhdistelmänä. Uudistamisriskien vuoksi sekä riittävän puustotiheyden saamiseksi on tärkeää turvata uudistusaloilla luontainen täydennys.

Porojen tärkeimmät talvilaitumet eli ohutkunttaiset jäkälämaat uudistuvat ja uudistetaan luontaisesti ilman minkäänlaisia maankunnostustoimenpiteitä. Uudistushakkuiden kielteiset vaikutukset jäkäläpeitteeseen rajoittuvat mahdollisesti korjuun aikana tapahtuvaan vaurioitumiseen. Haittoja voidaan pienentää keskittämällä puunkorjuu talviaikaan. Lisääntyneen valon johdosta maajäkälä kasvaa uudistushakkuualueilla paremmin kuin suljetuissa metsissä.

Viljellen uudistettaessa maanpintaa yleensä käsitellään taimettumisen varmistamiseksi. Laikutusta käytetään yleensä kuivahkojen kankaiden ohutkunttaisilla mailla. Laikutus sopii myös maisemallisesti arkojen kohteiden sekä tärkeiden porojen talvilaidunalueiden maankäsittelymenetelmäksi. Äestystä käytetään viljellen tai luontaisesti uudistettavien tuoreiden kankaiden ja paksukunttaisten kuivahkojen kankaiden uudistamiseen.

Hakkuutähteiden ja neulasten maatumisaika on arviolta noin 4-10 vuotta, jolloin porot eivät yleensä laidunna alueella. Haitta-aikaan ja haitan vaikeuteen vaikuttaa hakkuutähteiden järeytys, määrä ja jakaantuminen uudisalalla.

Uudistushakkuualueilla voi talvisin kovaksi tuiskunnut lumi estää poron kaivamisen. Uudistusalojen rajauksella, sijoittelulla, koolla ja säästöpuuryhmillä kuten myös hakkaamattomilla välialueilla tuulen vaikutusta voidaan pienentää. Porojen tärkeä talviravinto ja vaikeimpien aikojen hätäravinto on mäntyjen ja kuusten rungoilla kasvava loppo. Merkittävin ja pitkäaikaisin uudistushakkuiden haittavaikutus lieneekin lupon määrän väheneminen. Ajoittamalla luppometsien hakkuut kevättalveen saavat porot luppoo hetkellisesti käyttöönsä runsaasti, mikäli ne ohjataan hakkuualueille.

Luontaisen uudistamisen yhteydessä jätettävien siemen- ja säästöpuiden rungoille ja oksistoon jää luppoo myös hakkuun jälkeen. Oletetaan, että mikroilmaston muuttuessa hakkuiden vuoksi kuivempaan suuntaan, myös siemen- ja säästöpuilla kasvava loppo kärsii. Uudistushakkuut vähentävät luppoo, mutta lisäävät tärkeää kesäravintoa, metsälauhaa. Maankunnostus lisää paitsi metsälauhan, myös maitohorsman ja lehtipuiden määrää.

Edelleen Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (s. 80) todetaan, että ”Kasvatus- ja väljenyshakkuiden vaikutuksia poronjäkälän esiintymiseen ei ole tutkittu. On kuitenkin tehty selvityksiä, joissa on havaittu laidunnusintensiteetin kasvanen puuston tiheyden alentuessa. Porot suosivat ruokapaikkoja, joissa on suhteellisen hyvä näkyvyys esimerkiksi petojen havaitsemiseksi. Harvennushakkuut yleensä parantavat jäkälän esiintymistä, koska sammalet eivät kestä paljoa valoa.”

Porotalouden ja muun maankäytön ristiriidoista nostetaan suunnitelmassa esille tienrakennus, joka lisääntyvänä liikkumisena aiheuttaa häiriötä poroille. Toisaalta tiet helpottavat poronhoitotoita. Porotalouden ja luonnon virkistyskäytön vastakkainasettelu ilmenee mm. lisääntyneenä koirien käyttönä metsästyksessä ja matkailun ohjelmalveluissa. Koirat voivat tottua poroihin mutta porot eivät totu koiriin.

Koko Ylä-Lappi on porolaidunta. Inarin altaan alueella on laajahko alue, jossa porotalous ja metsätalous toimivat päällekkäin. Talouskäytössä olevien metsien osuus vaihtelee Inarissa 4-50 %:iin. Rajoitetussa metsätalouksikäytössä (yhteensä 58 000 ha) ovat erämaa-alueiden luonnonmukaisesti käsiteltävät metsät, Inarin retkeilyalueen metsät ja korkeiden alueiden metsät. Myös virkistyskäyttö ja porotalous toimivat Inarissa päällekkäin, mutta virkistyskäyttöalueet ovat yleensä pistemäisiä tai reittimäisiä.

Luonnonvarasuunnitelman toimintastrategia

Luontaiselinkeinojen ja saamelaiskulttuurin osalta todetaan, että kulttuurikytkennän kautta luontaiselinkeinojen merkitys nousee tärkeämmäksi kuin niiden välitön taloudellinen ja työllisyysmerkitys. Metsähallituksen kannanoton ja strategian mukaan ”Metsähallitus ymmärtää luontaiselinkeinot sekä niiden ja saamelaiskulttuurin välisen kytkennän sekä turvaa niitä yleisillä alueellisilla ja toimialakohtaisilla menettelyillä, jotka perustuvat erilaisiin säädöksiin” (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma s. 126).

Poro- ja luontaiselinkeinojen rahoituslain (45/2000) mukaan porotalous kuuluu luontaiselinkeinoihin. Luontaiselinkeinoa harjoittavan osalta em. lain piiriin kuuluu myös tuotteiden jatkojalostus, elinkeinon tarvitsemien välineiden valmistus, matkamuistojen valmistus ja myynti sekä matkailijoiden majoitus, maastokuljetus ja opastus sekä muu palvelutoiminta.

Ylä-Lapin valtion maat kuuluvat poronhoitolain tarkoittamaan erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen. Tällä alueella olevaa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa porotaloudelle. Maan luovuttaminen tai vuokraaminen tällä alueella saa tapahtua vain sillä ehdolla, että maanomistajalla tai vuokramiehellä ei ole oikeutta saada korvausta porojen aiheuttamista vahingoista.

Luontaiselinkeinot ovat saamelaiskulttuurin aineellinen ja henkinen perusta. Kulttuuri on ymmärrettävä tässä laajasti saamelaisena elämäntapana ja arvoina. Saamelaisilla on alkuperäiskansana Suomen perustuslain (731/1999) turvaama oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tässä yhteydessä kulttuuriin katsotaan kuuluviksi perinteiset elinkeinot kuten poronhoito. Sopimuksen turva ei edellytä muiden käyttömuotojen ja käyttäjien poissulkemista mutta ne eivät saa merkittävästi häiritä alkuperäisiä elinkeinoja.

YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen 27 artikla turvaa vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuden nauttia omasta kulttuuristaan (ns. KP –sopimus). KP –sopimuksen takaamat perusoikeudet ovat uskonto, kieli ja kulttuuri. Porotalous on saamelaiskulttuuria. Siten porolaitumiin vaikuttavat toimet voivat vaikuttaa myös saamelaiskulttuuriin. Tapauskohtaisesti joudutaan harkitsemaan, minkä tasoinen haitallinen vaikutus vaarantaa sopimuksen turvaaman kulttuurin harjoittamisen perusoikeuden. Myös Suomen EU:n liittymäsopimus vuodelta 1994 (pöytäkirja n:o 3) tunnustaa ne velvollisuudet ja sitoumukset, jotka Suomella on kansallisten ja kansainvälisen oikeuden nojalla saamelaisiin nähden erityisesti saamelaisten perinteisten elinkeinojen, kielen, kulttuurin ja elämäntavan säilyttämiseksi ja kehittämiseksi. Artiklan 1 mukaan saamelaisille voidaan EY –oikeuden estämättä myöntää kansallisella lainsäädännöllä yksinoikeuksia poronhoitoon perinteisillä saamelaisalueilla ja artiklan 2 mukaan muitakin yksinoikeuksia EU:n toimielinten myötävaikutuksella (Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma, s 128).

Luontaiselinkeinoihin ja saamelaiskulttuuriin Metsähallitus vaikuttaa harjoittamalla toimintoja, joilla on myönteisiä ja/tai haitallisia vaikutuksia luontaiselinkeinoihin tai myöntämällä lupia tai tekemällä maankäytön sopimuksia, joilla on vaikutusta luontaiselinkeinoihin. Välillisesti asioihin voi vaikuttaa esim. lausunnonantajana, joihin Metsähallituksella ei suoranaisesti ole toimivaltaa.

Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (s. 128-130) on yksityiskohtainen esitys Metsähallituksen yleisistä menettelyistä, alueellisesti määritellyistä maankäytön suunnittelun menettelyistä ja erityislakeihin perustuvista toimintokohtaisista menettelyistä, joilla Metsähallitus tähtää saamelaiskulttuurin turvaamiseen.

ALUE-EKOLOGISET SUUNNITELMAT

Ylä-Lapin luonnonhoitoalueelta on tehty alue-ekologiset suunnitelmat Ivalon (Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 35/2000), Juutuan (2001), Kuutuan (2001), Kaamasen (2001), Nellimin (2001) ja Kutturin (2001) alueista. Osallistavan suunnittelumenettelyn katsotaan alkaneen vuonna 1977, jolloin pidettiin ensimmäinen porotalouden ja metsähallinnon välinen neuvottelutilaisuus. Sen jälkeen käytäntönä ovat olleet ensin vuotuiset neuvottelutilaisuudet, sittemmin tilaisuuksia on alettu pitää kaksi kertaa vuodessa. Keväällä pidetään neuvottelut, syksyllä tehdään metsäretkeily.

Poro- ja metsätalouden suunnittelun katsotaan lisääntyneen ja vakiintuneen tasolle, jossa korjuun suunnittelijat ja poromiehet pitävät yhteyttä leimikoiden sijoitussuunnittelun ja korjuun suunnittelun yhteydessä. Porotalouden puolelta toiminnassa mukana ovat paliskunnan valitsevat edustajat, tokkakuntien edustajat tai yksittäiset poromiehet. Ratkaisuja maastossa pohditaan usein metsikkökuvion tasolla (Ivalon alue-ekologinen suunnitelma, s.39-40).

Paliskuntien ja Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen välillä käydyissä neuvotteluissa on sovittu asioita, jotka vaikuttavat hakkuutoimintaan usean vuoden ajan. Käydyistä neuvotteluista laaditaan pöytäkirjat, joissa sovitut asiat todetaan. Porotalouden osalta suunnitelmissa kuvataan mm. paliskuntien maankäyttö ja laidunalueet sekä rakenteet. Tiedot on viety paikkatietojärjestelmään, mikäli se alueen koon suhteen on mahdollista.

Mm. Juutuan alue-ekologisessa suunnitelmassa (s. 35) kuitenkin todetaan, että ” Viime aikoina porotalouden ja metsätalouden väliset kiistat ovat olleet näkyvästi ja kärjistetyksi esillä tiedotusvälineissä. On aika nollata tilanne ja ryhtyä hakemaan molemminpuolisen luottamuksen palauttamiseksi. Poro- ja metsätalouden välisen yhteistyön kehittämiseen on löydettävä uusia keinoja kun entiset eivät näytä riittävän.”

Paliskuntien esille nostamat ristiriitakysymykset on kuvattu tämän selvityksen luvussa 5 paliskunnittain. Samat alueet toistuvat myös alue-ekologisten suunnitelmien porotaloutta koskeissa osissa, joten niitä ei käydä yksityiskohtaisesti läpi tässä yhteydessä.

Alue-ekologinen suunnittelu Metsähallituksessa – yhteenvetoraportti vuosilta 1996-2000 (Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 40/2000) todetaan (s.85), että tällä hetkellä porotalouden harjoittajien mielestä nykyinen metsänkäsittely ja porotalous ovat vastakkain etenkin puhuttaessa talvilaidunalueiden käsittelystä. Porotalous katsoo, että määrällisesti riittävät talvilaitumet säästävät kalliilta talviruokinnalta. Siksi hyvät jäkälä- ja luppolaitumet ovat kriittisiä laitumia vuosittaisessa laidunkierrossa. Puuntuotannollisesti taas vanhat luppokuusikot voivat olla vajaatuottoisia metsiä, jotka tulisi nopeasti uudistaa. Toisaalta kaikki vanhat kuusikot eivät välttämättä ole hyviä luppokuusikoita, joten metsien uudistaminen ei aina vähennä laitumien määrää. Luonnonsuojelun alueet vanhoine metsineen ovat hyviä laidunalueita. Siellä missä suojelun alueita on vähän tai metsien pitkistä käsittelyhistoriasta johtuen metsät ovat pääosin nuoria metsiä, vähäiset uudistuskypsät metsät ovat tärkeitä sekä puuntuotannolle että porotaloudelle.

Suunnittelussa porotalouskohteita ovat olleet esimerkiksi poroaitapaikat ja niiden lähiympäristöt sekä tärkeimmät loppo- ja jäkälälaitumet. Suunnittelussa ei ole kuitenkaan tehty varsinaista talvilaiduninventointia vaan metsien luokittelu on tehty enemmänkin monimuotoisuuden säilyttämisen näkökulmasta. Arvokkaat loppo- ja jäkäläalueet on kirjattu pääsääntöisesti luontokohteiksi tai ekologisiksi yhteyksiksi, jotka tosin palvelevat myös porotaloutta. Oletettavaa on, että suunnittelussa määritellyt talousmetsien erityiskohteet palvelevat samoin porotaloutta. Nämä alueet jäävä jatkossa metsien käsittelyn ulkopuolelle ja näin turvaavat pysyvästi laiduntilanetta. Em. julkaisussa (s. 85) todetaan myös, että ”Mikäli suunnit-

nittelussa olisi tehty varsinainen laiduninventointi ja erityiskohteiden määrittely olisi tehty sen perusteella, tulos olisi porotalouden kannalta luultavasti parempi.” Toisaalta todetaan, että hyvä laidunalue ei palvele välttämättä monimuotoisuuden tavoitetta.

Laidunluokittelua ei ole kokonaan sivuutettu suunnittelussa, vaan paliskunnat ovat itse voineet tuoda esiin hyvät laidunalueet paliskunnassaan. Lisäksi on hyödynnetty RKTL:n tekemää laiduninventointia niiltä osin kuin se on ollut käytettävissä. Paliskunnat saavat tietoonsa miten metsät tulevat kehittymään kunkin paliskunnan alueella. Tämä hahmotetaan MELA –laskelmiin perustuvilla metsien puulaji- ja ikärakenteen ennustamisella. Alue-ekologisessa suunnittelussa on tarkoitus hyödyntää myös paliskuntakohtaisia porotalous-suunnitelmia.

Alue-ekologisesta suunnittelusta on tehty myös julkaisu Arviointi ja kehittämissuositukset (Helsinki Consulting Group 2001). Arvioinnin porotaloutta koskevassa osiossa (s. 67-71) todetaan mm. seuraavaa: Keskeisinä lähtökohtina porotalouden huomioon ottamisessa metsätaloudessa on poronhoitolaki ja sen 2 §, Metsähallituksesta annettu asetus ja sen 11 §, Suomen metsäsertifiointijärjestelmä sekä Metsätalouden ympäristöopas (Metsähallitus 1997), joka toteaa yhteistyön tarpeen porotalouden edellytysten turvaamiseksi laaja-alaisesti ja pitkällä aikavälillä laadittaessa luonnonvarasuunnitelmia ja alue-ekologisia suunnitelmia. Myös vuonna 1999 mietintönsä jättänyt Porotaloustyöryhmä on korostanut yhteistyön kehittämisen tarvetta porotalouden erityistarpeiden ja toimintaedellytysten huomioon ottamiseksi.

Metsätalouden ympäristöoppaan ja luonnonvarasuunnitelmien todetaan sisältävän monipuolisia ja kattavia tavoitteita porotalouden huomioon ottamiseksi metsätalouden harjoittamisen yhteydessä. Tehdyt luonnonvarasuunnitelmat antavat hyvät puitteet porotalouden huomioon ottamiselle. ”Tosin alue-ekologisissa suunnitelmissa ei voida ratkaista läheskään kaikkia porotaloutta koskevia asioita, koska tilanteet vaihtuvat nopeasti. Painopiste on menossa jatkuvan yhteydenpidon suuntaan” arvioinnissa todetaan (s. 69).

Arvioinnissa (s. 69) todetaan että Metsähallituksen toteuttavan yhteistyötä seuraavilla tavoilla:

- Strateginen suunnittelu: luonnonvarasuunnitelma, alue-ekologinen suunnitelma, erämaiden ja puistojen hoito- ja käyttösuunnitelmat
- Ympäristö- ja laatukäsikirjan mukainen toiminta metsien käsittelyssä
- Yleiset neuvottelut ja tapaamiset (esimerkiksi Ylä-Lapin luonnonhoitoalueella kaksi kertaa vuodessa)
- Alueelliset teemapalaverit tarpeen mukaan (yksi tai muutama paliskunta, aiheena jonkin alueen metsätalous, maastoliikenne tms.) Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen lähes jokaisesta leimikosta neuvotellaan paliskunnan kanssa.

Vaikka arvioijat katsovat poro- ja metsätalouden yhteistoiminnan olevan säännöllistä ja oleellisesti parantuneen ja vaikka porotalouden tarpeet otetaan yleisesti huomioon tehtäessä maankäyttöpäätöksiä, yhteistoiminnan edelleen kehittäminen ja syventäminen on erityisesti paikallistasolla tarpeen. Osan Ylä-Lapin yhteensovittamisongelmista arvioitsijat katsovan liittyvän maanomistukseen, josta parhaillaan käydään periaatekeskustelua. Tämän hetken käytännön ongelmiksi arviointiryhmä on listannut mm. seuraavat:

- luppokuusikot otetaan huomioon luonnonvarasuunnitelmissa, mutta ei alue-ekologisissa suunnitelmissa,
- kevätlaitumina tärkeiden luppokuusikoiden hakkuun lykkääminen ei onnistu paliskunnan toiveiden mukaisesti,
- Metsähallitus ei kerro hakkuista etukäteen,
- paikallinen yhteistyö ei toimi,

- Metsähallitus ei anna painoa pienen paliskunnan toivomuksille, vaikka sille kaikki alueet ovat tärkeitä porotalouden kannalta,
- myös paliskunnille tärkeiden kesäteiden rakentamisesta ei aina saa tietoa etukäteen ja
- paliskunnat eivät hyväksy nykyisen laajuisia hakkuita, vaan edellyttävät hakkuutavoitteiden laskemista sellaiselle tasolle, etteivät ne aiheuta haittaa poronhoidolle.

Positiivisina tuloksina arviointiryhmä pitää pysyvää neuvottelumekanismia sekä sopimuksia hakkuiden jaksottamisesta (siirtämisestä) poronhoidon vaatiman laidunkierron mukaisesti. Myönteistä on myös metsien luontainen uudistaminen, erirakenteisen metsän hakkuu, uudistusikäisten metsien väljennyshakkuut ja pienaukkohakkuut. Maanmuokkauksesta luopumista jäkälämailla selvitetään parhaillaan. Näillä menetelmillä on vähemmän kielteisiä vaikutuksia poronhoitoon kuin etelämpänä käytetyillä menetelmillä.

Porotalouselinkeino edellyttää tutkimukseen perustuvaa tietoa porotalouden ja muiden maankäyttömuotojen välisistä suhteista, erityisesti metsätalouden taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista poroelinkeinoon. Porojen laidunvaroja koskevaa tutkimusta on tehty RKTL:n toimesta, mutta edelleen on selvittämättä mm. se, miten esimerkiksi koivujen perkaamiset vähentävät kesäravintoa, jäkälikkökankaiden auraukset talviravintoa ja loppokuusikoiden hakkuut kevättalven ravintoa. Ei ole myöskään tutkittua tietoa tekoaltaiden, rakentamisen, matkailun, liikenteen, kaivostoiminnan ja turvetuotannon vaikutusta. Kaikki em. laitumia pirstovat toiminnot kuitenkin aiheuttavat lisätyötä ja –kustannuksia.

Porotalouden edustajat katsovat, että monilla Lapin alueilla hakkuutulo jää pienemmäksi kuin yhdistetty porotalouden ja matkailuelinkeinon tuotto. Erityisesti kaivataan tutkimusta metsätalouden harjoittamisen kokonaistaloudellisista vaikutuksista, jossa tuotetaan myös relevanttia tietoa Lapin metsiin perustuvien elinkeinojen keskinäisestä kannattavuudesta ja riippuvuussuhteista. Nyt metsätaloutta perustellaan työllisyysyllä, mutta ei oteta huomioon sitä, että metsätalous aiheuttaa haittaa muiden elinkeinojen työllisyydelle.

Arviointiryhmän kehittämissuoritukset ovat seuraavat (s.70-71):

- ”Vaikka valtionmetsien hoidon ja porotalouden välisissä suhteissa on tapahtunut paljon lähestymistä, Metsähallituksen on käyttömuotojen sovittelussa syytä ottaa alue-ekologisessa suunnitelmassa ja toimenpidesuunnitelmissa nykyistä tarkemmin huomioon (aiemmin kuvatut Metsähallituksen toimintaa ohjaavat) sovitut tavoitteet, periaatteet ja linjaukset sekä esitellä paliskunnille tai alueittain poromiehille ennakkoon myös sellaisten kohteiden hakkuusuunnitelmat ja muut toimenpiteet, joista ei ole odotettavissa kiistoja.
- Metsähallituksen tulee tukea sellaista tutkimusta, joka tuottaa monipuolisia, myös taloudellisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia sisältäviä selvityksiä porotalouselinkeinon harjoittamista vaikeuttavista tekijöistä ja ehdotuksia epäkohtien korjaamiseksi sekä selvityksiä porolaidunten kunnosta poron koko vuosikierron ajalta.
- Luppometsien esiintymisen inventoinnin tulisi kuulua keskeisenä osana alue-ekologiseen suunnitteluun yhteistyössä paliskuntien kanssa.
- Paliskunnille tulee varata oikeus tarvittaessa neuvotella hakkuiden lykkäämisestä. Metsähallituksen tulee selvittää mahdollisuudet laatia erityinen ”prooekologinen” suunnitelma alue-ekologisen suunnittelun yhteydessä kaikilla poronhoitoalueen alue-ekologisen suunnittelun-alueilla ja pidättäytyä hakkuista kriittisillä alueilla suunnitelman laatimisen ajaksi. Metsähallituksen tulee myös varautua hakkuusuunnitteen alentamiseen porotalouselinkeinon turvaamiseksi, mikäli se muiden aluetaloudellisten näkökohtien ja työllisyyden kannalta on mahdollista.
- Metsähallituksen tulisi selvittää mahdollisuuksia yhtenäistää metsätalouskäytäntöjä koko saamelaisalueella sekä erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella, mitä poron-

hoitolain ao. kohdan voidaan tulkita edellyttävän (valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että käytöstä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle).”

Arviointiryhmä esittää Ylä-Lapin menettelyjen laajentamista koko saamelaisalueelle ja myös osalle erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua aluetta. Mikäli näin meneteltäisiin, edellytetään että kyseiselle alueelle määrättyjä puuntuotantotavoitteita alennetaan vastaavasti. Lisäksi työllistämisvastuun säilyttämiseksi selvitetään metsurityövoiman käytön lisäämisen mahdollisuudet, millä olisi myönteinen vaikutus myös poronhoidon kannalta.

Työllisyysvaikutuksista arviointiryhmä toteaa seuraavaa (s.71-72): Kestävän metsän käytön tunnus on myös se, kuinka paljon paikalliselle väestölle koituu hyötyä ja työtilaisuuksia valtionmetsien hoidosta ja käytöstä. Metsätöiden koneistaminen vähentää paikallisen työnvoiman tarvetta. Myös Metsähallitus on koneistanut voimakkaasti metsätöitä, vaikka laissa Metsähallituksesta on määrätty työllisyyden hoitovelvoite. Työllisyyden heikkenemisen sosiaaliset vaikutukset riippuvat siitä, miten korvaavia työpaikkoja on tarjolla.

Paikallisväestöä tarvittaneen tulevaisuudessa nykyistä paljon enemmän luonnonhoidon ja –ennallistamisen ja virkistyskäytön tarpeisiin sekä talouskäytössä olevien metsien biopolttomateriaalin tuottamiseen. Tällöin tuetaan samalla maaseudun energiaomavaraisuutta ja vahvistetaan ihmisten oman elämän hallintaa. Hyödyt voivat olla paitsi työtilaisuuksia ja tuloja, myös metsästys-, kalastus- ja marjastusmahdollisuuksia, matkailun vetovoimatekijöiden säilyttämistä, metsien muita arvoja ja elämyksiä. Sosiokulttuuristen arvojen merkitystä on syytä korostaa puuhun perustuvan taloudellisen ulottuvuuden ohella.

Metsäntutkimuslaitos on vuosina 1995-99 tutkinut metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamista, erityisesti metsien virkistyskäyttöä ja aineettomia arvoja, metsien rinnakkaisuotteita sekä erämaiden merkitystä ja käyttöä. ”Laskelmia eri metsänhoitotapojen ja maankäyttöraatkaisujen vaikutuksista metsien sosiokulttuurisiin taloudellisiin arvoihin ei kuitenkaan ole käytettävissä. Myöskään ei ole käytettävissä tutkimusta, joka osoittaisi mikä merkitys raakapuun tuonnilla on valtionmetsien merkitykseen puun toimittajana metsäteollisuudelle”, todetaan arvioinnissa (s.72).

Alue-ekologisen suunnittelun yhteydessä on työllisyysvaikutuksiin kiinnitetty niukasti huomiota. Ivalon alue-ekologinen suunnitelma toteaa, että suunnittelu pienentää hakkuusuunnitetta noin 10%, mikä merkitsee 16 henkilötyövuotta. Alityöllisyysalueella kyseessä on merkittävä asia, jonka vaikutukset ulottuvat paikallisen sahan toimintamahdollisuuksiin ja metsää omistaviin poronhoitajiin asti. Toisaalta metsätalous vaikuttaa muihinkin metsään perustuvien elinkeinojen työllisyyteen.

Valtimon alue-ekologisessa suunnitelmassa on arvioitu, että laskennallisten hakkuumahdollisuuksien väheneminen ajoittuu lähivuosille, mutta työllisyyteen vaikuttavat monet eri syyt; nuoret metsät vaativat hoitoa, metsäammattilaisten tehtävänkuvan muuttuu jatkuvasti, työmenetelmät kehittyvät, sidosryhmien ja työnantajan odotukset muuttuvat. Tilanne on todennäköisesti sama muuallakin.

PALISKUNTAKOHTAISET METSÄTALouden TOIMINTASUUNNITELMAT

Paliskuntakohtaisia metsätalouden toimintasuunnitelmia on tehty vasta Hammastunturin (päiväty 11.1.2002) ja Muotkatunturin (päiväty 21.2.2002) paliskunnista. Tekeillä ovat Ivalon ja Muddusjärven paliskuntakohtaiset toimintasuunnitelmat. Suunnitteluprosessin taustalla ovat ristiriidat metsä- ja porotalouden välillä ja tavoitteena näiden parempi yhteen-

sovittaminen. Suunnitelmassa selvitetään porolaidunten nykytila sekä tulevan metsätaloustoiminnan vaikutukset porolaitumiin. Tavoitteena on myös löytää mittarit metsätalouden mahdollisista haittavaikutuksista porotaloudelle sekä selvittää, miten näitä haittoja voidaan vähentää. Suunnitelmassa keskitytään tarkastelemaan lähinnä metsätaloustoiminnan vaikutuksia talvilaitumiin. Suunnitelmassa esitetään myös toimintatapa, jolla asetettujen tavoitteiden toteutumista seurataan ja mahdolliset tarpeet suunnitelmasta poikkeamiseen käsitellään.

Hammastunturin paliskunta-kohtainen metsätalouden toimintasuunnitelma on pilottisuunnitelma, jonka pohjalta ja suunnitteluprosessissa saatuja kokemuksia hyödyntäen voidaan vastaavanlaiset suunnitelmat tehdä myös muiden paliskuntien alueelle. Suunnitelman tekoa ohjasi ohjausryhmä, jonka tehtävänä oli tuoda laajemmalti näkemyksiä suunnitelman rakenteen ja sisällön kehittämiseen. Suunnitelman konkreettiset tavoitteet on sovittu paliskunnan ja Metsähallituksen välillä.

Lähtökohtaisesti paliskunta-kohtainen toiminnan suunnittelu on erittäin osallistavaa, ongelmälähtöistä ja yksityiskohtiin paneutuva. Suunnitelmassa käsitellään:

- Suunnitelman laatimisen taustat, laadinta ja tavoitteet
- Yleistiedot paliskunnasta
- Porotalous: poromäärät ja niiden kehitys, porolaidunten kunto, porojen laidunnus ja poronhoidon rakenne
- Metsätalouden historia ja metsien rakenne Metsähallituksen ja yksityismetsien osalta. Metsähallituksen osalta esitetään myös kiistanalaiset alueet ja asiat.
- Porotalouteen ja porolaitumiin vaikuttavat muut metsänkäyttömuodot: metsästys, maastoliikenne, kaivannaistoiminta, matkailu, luonnonsuojelu ja uhanalaiset lajit
- Metsähallituksen metsätaloustoiminta paliskunnan alueella seuraavana 10 vuotena: metsien käsittelyn periaatteet, suunnitellut hakkuut lähtövuonna, suunnitellut hakkuut hakkuutavoittain paliskunnan alueella kauden loppuun; hakkuumäärät, metsien uudistaminen, tärkeät laidunalueet ja hakkuiden vaikutus laitumiin, tienrakennus ja maankunnostus
- Suunnitelman vaikutukset: vaikutukset porolaitumiin, metsätaloustoiminnan työllisyysvaikutukset
- Suunnitelman toteutus ja seuranta.

Lisäksi suunnitelmaan sisältyy liitteenä yksityiskohtaiset hakkuiden sijoittelusuunnitelmapartat, joka on yksi tärkeimmistä paliskunta-kohtaisen metsätalouden toimintasuunnitelman dokumenteista.

Hammastunturi

Hammastunturin paliskunta-kohtaisesta metsätalouden toimintasuunnitelmasta on olemassa luonnos, jota kaikki paliskunnan osakkaat eivät ole katsoneet voivansa allekirjoittaa mm. siitä syystä, että osa tokkakuntien jäsenistä on ollut lähetystössä, joka esitti vaatimuksen hakkuiden lakkauttamisesta vanhoissa metsissä.

Muotkatunturi

Muotkatunturin paliskunta on toistuvasti ilmaissut kantanaan, että se ei hyväksy mitään hakkuita paliskunnan alueella sijaitsevilla valtion metsissä. Tästä johtuen suunnitelma on tehty Metsähallituksen sisäisenä työnä, ilman Muotkatunturin paliskunnan myötävaikutusta (toimintasuunnitelman s. 4).

Metsähallituksen tavoitteena on edelleen ristiriitojen yhteensovittaminen, vaikka paliskunnan kantana on, että ne eivät ole yhteensovitettavissa. Suunnitelman tavoitteena on myös osoittaa ulkopuolisille asioista kiinnostuneille tahoille, että Metsähallituksen metsätaloustoiminta Muotkatunturin paliskunnan alueella on kestävä metsätalouden periaatteiden mukaista ja täyttää myös Suomen metsäsertifioinnin vaatimukset niin menneen toiminnan kuin tulevien suunnitelmien osalta (s.5).

4. POROTALOUS

Porotalous on Suomen pohjoisosissa alkuperäisväestön keskeinen elinkeino ja saamelaiskulttuurin aineellinen ja henkinen perusta. Poronhoitoalue on laajuudeltaan runsaat 36 % Suomen maapinta-alasta. Poronhoitoalueeseen kuuluu Lapin läänin lisäksi Oulun läänin pohjoisin osa. Poronhoitoa saadaan poronhoitolain mukaan harjoittaa koko poronhoitoalueella maan omistus- ja hallintaoikeudesta riippumatta. Poronhoitoalue on jaettu 14 merkkipiiriin ja 56 paliskuntaan, joiden alueella oli poronhoitovuonna 2001-2002 yhteensä 199 708 korkeimman sallitun eloporomäärän ollessa 203 700. Osakaskohtaiset suurimmat sallitut eloporomäärät ovat paliskunnista riippuen 150-500 eloporoa/osakas.

Normaalivuonna lihantuotanto on n. 3 milj. kg vuodessa. Lisäksi tuotetaan 125-130 000 vuotaa ja vajaat 100 tn sarveisainetta. Lihantuotannon arvo on noin 15 miljoonaa euroa (85-90 milj. mk) ja tuottajan saama keskihinta noin 5 euroa/kg. Teurasporoista 70 % on vasoja, jotka elävät luonnonravinnolla koko elämänsä. Talven lisäruokintaan käytetään liki 25 milj. kg heinää. Kustannukset ovat noin 3,4 miljoonaa euroa (20 mmk), mikä on noin neljännes teurastulon määrästä. Porotalous on eläinperustaisen tuen piirissä, jolloin alle 65 -vuotias, yli 70 eloporoa omistava saa 22 euroa/eloporo (koko Ylä-Lapin alueella maksettiin eläinperusteista tukea vuonna 2002 yhteensä 1,1 milj. euroa). Lisäksi porotaloutta tuetaan vähäisissä määrin investointiavustuksin.

Poronhoidolla on erityisesti merkitystä asutusrakenteen säilyttäjänä, työllisyyden takaajana ja porotaloustulon tuojana alueilla, joilla muut työllistymismahdollisuudet ovat vähäisiä. Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella poronhoito on pääelinkeino, muualla sivuelinkeino. Päätoimisia porotalousyrittäjiä on noin 700 ja sivutoimisia noin 800. Kaikkiaan poronhoitajia oli poronhoitovuonna 2001-2002 yhteensä 5 485. Porotalouden aluetaloudelliseksi arvoksi on arvioitu noin 33,5 miljoonaa euroa (200 mmk) vuodessa. Tällöin yrittäjälle jäävän poronlihan tuottajahintaan on lisätty jalostus, kauppa ja kuljetus. Jos luon- taistalouden raha-arvo otetaan huomioon, porotalouden elinkeinollinen merkitys kohoaa huomattavasti.

Porojen merkitys on kiistaton myös Lapin matkailun ja imagon kannalta. Vuonna 2002 Pohjois-Suomen maakuntien liittojen teettämä tutkimus Pohjois-Suomen vetovoimatekijöistä osoitti, että ylivoimaisesti tunnetuin ja houkuttelevin vetovoimatekijä oli poro. Matkailu onkin antanut monelle porotalouden harjoittajalle uuden toimeentulon lähteen.

Porotalouselinkeinon nykyongelmien taustalla ovat laidunten kantokyvyn ja poroluvun epätasapaino. Porojen määrä kasvoi 1970 - ja 1980 -luvulla huomattavasti poronhoitotekniikan ja loislääkinnän tehostumisesta johtuen. Myös edulliset talvet ja porojen lisäruokinta kasvattivat poromääriä. Poronlihalla oli markkinointivaikeuksia 1980 -luvun lopulla, mikä edelleen lisäsi laitumiin kohdistuvia paineita. Myös muiden maankäyttömuotojen lisääntyvä paine porolaitumiin, poronhoidon riippuvuus kalliista nykytekniikasta, lihamarkkinoiden

ongelmat ja lihan reaalihinnan huono kehitys verrattuna kustannusten nousuun ovat vaikeuttaneet porotalousyrittäjien taloudellista tilannetta.

Porotalouden tulevaisuuden tavoitteet on esitetty Suomen porotalousohjelmassa 2000-2006 (Paliskuntain Yhdistys 1999). Sen mukaan vuoteen 2007 poronmistajien määrä laskee 5300:aan ja lukuporojen määrä nousee 205 000:een. Tavoitteeksi asetettu suurin sallittu poromäärä olisi tuolloin 220 900. Pääasiallisen toimeentulonsa porotaloudesta saisi 530 taloutta ja sivutuloja 670 taloutta. Keskimäärin eloporoja olisi 150/poronomistaja. Lihan tuotanto olisi edelleen noin 3 milj. kg/v, mutta lihan tuotannon arvo nousisi n. 18 miljoonaan euroon, mikä edellyttäisi tuottajahinnan nousua n. 16%:a. Poroelinkeinoiltojen määrä laskisi 1450:stä 1150:een ja paliskunnille tehdyt työpäivät 88 000:sta 75 000:een.

Poronhoitolaki

Poronhoito perustuu porojen vapaaseen laiduntamiseen poronhoitoalueella. Kyseessä on poronhoitolain 3§:ään perustuva yleiskäyttöoikeus. Säännöksen mukaan poronhoitoa saadaan poronhoitolaissa säädettyin rajoituksin harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallintaoikeudesta riippumatta.

Poronhoitolaki asettaa rajat sille kuinka paljon poroja poronhoitoalueella voidaan pitää. Poronhoitolain 21§:n mukaan maa- ja metsätalousministeriö määrää kymmeneksi vuodeksi kerrallaan, kuinka monta eloporoa paliskunta saa alueellaan vuosittain pitää ja kuinka monta tällaista poroa paliskunnan osakas saa enintään omistaa. Enimmäismäärää määrätessään maa- ja metsätalousministeriön on kiinnitettävä huomiota siihen, että talvikautena paliskunnan alueella laidunnettavien porojen määrä ei ylitä paliskunnan talvilaitumien kestävä tuotokkyä.

Toisaalta poronhoitolaki asettaa rajoja porojen hoitamiseksi. Poronhoitolain 31§:n mukaan poroja on hoidettava siten, etteivät ne pääse viljelyksille ilman maanomistajan, taikka silloin kun hallinto-oikeus kuuluu muulle kuin maanomistajalle, haltijan lupaa eivätkä aiheuta vahinkoa metsänuudistusaloilla oleville taimikoille tai muutoinkaan aiheuta tarpeettomasti vahinkoa maa- tai metsätaloudelle. Poronhoidon tulee siis yleiskäyttöoikeuteen perustuvana toimintana ottaa huomioon alueiden omistajien erityiseen oikeuteen perustuvat alueiden käyttömuodot.

Erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella, johon Ylä-Lapin luonnonhoitoalue kokonaisuudessaan kuuluu, on poronhoito asetettu sillä tavoin erityiseen asemaan, että ko. alueella olevaa valtion maata ei saa käyttää siten, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Tämä säännös ei kuitenkaan estä valtion mailla muita käyttömuotoja kuin poronhoidon, mutta edellyttää, että esimerkiksi metsätaloudellisista toimenpiteistä aiheutuvat haitat poronhoidolle eivät ole huomattavia.

Vastauksessaan (3.9.2002) Kemi-Sompion paliskunnan vaatimukseen hakkuiden vähentämisestä, maa- ja metsätalousministeriö toteaa mm. seuraavaa: ”Arvioitaessa jostakin toiminnasta aiheutuvan haitan merkittävyyttä poronhoidolle, tulee arvioinnissa ottaa huomioon yhtä lailla muut laitumiin vaikuttavat tekijät ja suhteuttaa arvioitavan hankkeen merkitys tähän kokonaisuuteen. On tapauksia, joissa poronhoito on usein jo itse aiheuttanut merkittäviä haitallisia vaikutuksia porojen laitumille...paliskunnan poromäärät olivat 1980 –luvulla ja osin vielä 1990 –luvun alussa selvästi suurinta sallittua poromäärää korkeammat. Nämä ylisuuret poromäärät ovat kuluttaneet varsinkin paliskunnan jäkälälaitumia, joka on yksi merkittävimmistä syistä paliskunnan laidunten huonoon tilaan.”

Porotalouden taloudellinen ja työllisyysmerkitys

Porotalous on työllisyyden ja liikevaihdon perusteella arvioituna ylivoimaisesti suurin luontaiselinkeino Ylä-Lapissa. Saamelaiden kotiseutualueella toimii 13 paliskuntaa, joiden suurin sallittu eloporo-luku on 85 100 eli 38,5 % koko poronhoitoalueen luvusta. Porotaloudella on laajalti merkitystä alueen väestön keskuudessa. Varsinkin saamelaisperheissä on tapana, että kaikki perheenjäsenet ovat poronmistajia eli heillä kullakin on oma poromerkkinsä. Näin poronmistajien määrä on selvästi suurempi kuin ammatissa aktiivisesti toimivien määrä. Poronmistajien suuri määrä kertoo myös porotalouden vahvasta kulttuurisesta merkityksestä alueen väestölle. Tilastotietoja Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen porotaloudesta on liitetaulukossa 1.

Poronmistajia oli poronhoitovuosina (phv) 1999/2000 ja 2001/2002 kunnittain seuraavasti:

Kunta	Poronmistajia kpl		Osuus väestöstä %	
	phv 1999/2000	phv 2001/2002	phv 1999/2000	phv 2001/2002
Enontekiö	312	288	14	14
Inari	654	598	9	8
Utsjoki	235	212	17	15
Yhteensä	1201	1098	13	10

Porotalouden tavoitteena on ollut rakennemuutos kohti päätoimista elinkeinoa, jolloin poronmistajien määrä vähenisi ja porokarjan keskikoot suurenevat. Yllä olevasta asetelmasta on havaittavissa, että muutos on alkanut. Poronmistajien määrä on alentunut ja heidän suhteellinen osuutensa koko väestöstä on laskenut. Tarkastelemalla poronmistajien jakaantumista poroluvun mukaan saadaan kuitenkin todellisempi kuva porotalouden elinkeinollisesta merkityksestä.

Saamelaisalueella (Ylä-Lappi ja Lapin paliskunta) valtaosa omistajista kuuluu alle 55 poroa omistavien ryhmään ja yli 80 poroa omistavien ryhmiin kuuluva neljäsosa omistaa 74 % eloporojen määrästä. Eri viranomaisten kriteerit päätoimiselle poronhoidolle vaihtelevat. Laskentaperusteina käytetään lukuporojen määrää ja paliskunnalle tehtävien työpäivien määrää. Päätoimisuuden raja vaihtelee 80 ja 180 lukuporon välillä. Päätoimisia poronhoitajia arvioidaan olevan saamelaiden kotiseutualueella noin 500 henkeä, joista 150 metsätalouden ja porotalouden yhteensovittamisen kannalta keskeisimmässä Inarin kunnassa.

Porotalouden tulot koostuvat teuraiden myyntitulosta ja erilaisista korvauksista ja avustuksista sekä kustannukset hoitotöistä, lisäruokinnasta ja aidoista ja muista rakennelmista. Oheisessa asetelmassa tietoja porotalouden taloudellisesta merkityksestä.

Poronhoitovuosi 2001-2002

1) Koko poronhoitoalue

Tulot	Euroa
Teuraat 95 638 kpl, 2 360 163 kg	
Teurastulo	13 244 019 €
Korvaukset petojen tappamista	1 596 787 €
Korvaukset liikennevahingoista	766 713 €
Eläinperusteinen tuki	2 776 323 €
Saadut investointiavustukset	902 897 €
Muut tulot	365 815 €
Tulot yhteensä	19 632 554 €

Kustannukset	Euroa
Paliskunnan kustannukset	5 705 267 €
Poronomistajan kustannukset	9 556 243 €
Kustannukset yhteensä	15 261 510 €

2) Ylä-Lappi (12 pohjoisinta paliskuntaa)

Tulot	Euroa	% koko poronhoitoalueesta
Teuraat 31 779 kpl, 774 935 kg		
Teurastulo	4 330 630 €	33
Korvaukset petojen tappamista	753 124 €	47
Korvaukset liikennevahingoista	98 717 €	13
Eläinperusteinen tuki	1 069 983 €	38
Saadut investointiavustukset	363 158 €	40
Muut tulot	85 916 €	23
Tulot yhteensä	6 701 529 €	34

Kustannukset	Euroa	% koko poronhoitoalueesta
Paliskunnan kustannukset	1 671 792 €	29
Poronomistajan kustannukset	3 050 573 €	32
Kustannukset yhteensä	4 722 365 €	31

Lähde: Paliskuntain yhdistys

Porotalouden puhdas tuotto vaihtelee paliskunnittain mm. paliskunnan rakenteesta, poronhoitotavasta ja niistä seuraavista hoitokuluista johtuen. Poronhoitovuonna 2001-2002 koko poronhoitoalueella puhdas tuotto oli keskimäärin 15,94 euroa/lukuporo, kun se Ylä-Lapin paliskunnissa oli 19,00 euroa/lukuporo. Ylä-Lapin paliskunnissa vaihteluväli oli 2,00 eurosta/lukuporo (Näkkälä ja Käsivarsi) 30,92 euroon/lukuporo (Muddusjärvi). Merkille pantavaa on, että Ylä-Lapin metsätalousvaltaisten paliskuntien puhdas tuotto oli koko poronhoitoalueen parhaimmasta päästä, sillä esimerkiksi talousmetsäalueella olevien Ivalon (27,21 €/lukuporo), Muotkatunturin (26,69 €/lp), Hammastunturin (25,44 €/lp) ja Paatsjoen (23,80 €/lp) puhdas tuotto ylittyi vain 14 paliskunnassa, joista niistäkin kaksi on Ylä-Lapissa (Paistunturi 24,92 €/lp ja Kaldoaivi 25,12 €/lp).

Porotalous ja muut maankäyttömuodot

Poronhoito on pohjoisen ääriolosuhteisiin sopeutunut elinkeino, joka perustuu poron kykyyn käyttää hyväkseen karuja laitumia. Vaikka porojen ruokinta on 1960 –luvulta lähtien lisääntynyt voimakkaasti, taloudellisesti kannattavan poronhoidon perustan muodostavat edelleen luonnonlaitumet. Myös Suomen lainsäädäntö lähtee siitä, että poronhoidon tulee perustua luonnonlaitumiin. Tutkimusten mukaan erityisesti talvilaitumet ovat kriittinen tekijä poron selviämässä. Talvilaitumet määrittävät myös suurimmat sallitut poroluvut, sillä maa- ja metsätalousministeriö määrittelee kullekin paliskunnalle suurimmat sallitut poroluvut kymmeneksi vuodeksi kerrallaan nimenomaan talvilaidunten kunnan perusteella. Jos talvilaidunten, erityisesti jäkälälaidunten todetaan heikentyneet, se johtaa yleensä poroluvun laskemiseen. Näin on tapahtunut viimeksi vuonna 2000.

Paliskuntien vastauksessa selvitysmiehelle todetaan: Metsätalouden ohella porotalouden kannattavuutta rajoittavat myös muut maankäyttömuodot (mm. Kumpula 2002). Muiden maankäyttömuotojen vaikutuksista poronhoidolle on olemassa tutkittua tietoa metsätalouden lisäksi mm. tekojärvien ja matkailun osalta (esim. Komiteanmietintö 1973, Saastamoinen 1982, Helle & Särkelä 1992, Haapalehto 2001). Johtopäätöksissä todetaan, että pieniltäkin vaikuttavat yksittäiset muutokset voivat kasaantuessaan aiheuttaa kokonaisuutena poronhoidolle huomattavia vaikeuksia. Esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön Porotaloustyöryhmän (1999) mietinnössä todetaan, että ”metsätalous on merkittävin porolaitumiin vaikuttava tekijä. Porojen tärkeimpien talviravintokasvien – lupon ja poronjäkälän – esiintyminen on sidoksissa metsikön ikään ja metsänkäsittelyyn”.

Luppoa esiintyy eniten vanhoissa metsissä, joiden keski-ikä on yli 150 vuotta. Tutkimukset osoittavat, että metsähakkuut vähentävät monin tavoin lupon esiintymistä; puiden kaataminen tuhoaa lupon kasvualustan, minkä lisäksi hakkuut vaikuttavat jäljellä olevan puuston osalta mikroilmastoon kuten tuulisuuteen, sekä valoisuuteen (Mattila 1979, Saastamoinen 1982, Sipilä et al. 2000). Hakatun luppolaitumen uusiutuminen vie aikaa sadan vuoden molemmin puolin (Eriksson ym. 1987, Saastamoinen 1982, Sipilä et al. 2000).

Poronjäkälän määrään vaikuttaa samoin metsien ikä (Saastamoinen 1982). Hakkuut haittaavat jäkälän kasvua ja hyödyntämistä mm. siten, että hakkuutähteet peittävät jäkälät ja estävät poron kaivua. Maanmuokkaus ja ojitus hävittävät jäkälää ja tekevät poron liikkumisen alueella vaikeaksi. Hakkuut lisäävät lumen kovettumista ja siten jäkälän saatavuutta (Eriksson 1975). Myös liika avonaisuus vähentää jäkälän kasvua. Poronhoidon näkökulmasta avohakkuulla ja siemenpuuhakkuulla ei lumen ja kasvun suhteen ole olennaista eroa (Eriksson 1975). Haittojen keston arvioidaan vaihtelevan RKTL:n Lapin paliskunnalle antaman lausunnon mukaan jopa 40-50 vuotta. Metsähallituksen arvio on 15-30 vuotta (Veijola 2001).

Kun jäkälä alkaa osoittaa toipumisen merkkejä päätehakkuusta, on yleensä jo seuraavan metsienkäsittelyvaiheen vuoro. Vaikka harvennus voi edistää jäkälän kasvua lisääntyneen valon ansiosta, se toisaalta tuottaa hakkuutähdettä, joka peittää jäkälää. Siksi harvennus vastaa hakkuutähteen aiheuttamilta haitoiltaan päätehakkuuta. Lisäksi nuori metsikkö ei ole jäkälälaitumena vanhan veroinen, koska poro kaivaa mieluummin vanhoissa kuin nuorissa metsissä (Eriksson ym. 1987, Helle 1995).

Muiden maankäyttömuotojen ja erityisesti metsätalouden aiheuttamat haitat on tunnustettu myös poronhoitolaissa, jonka 2§:n mukaan erityisesti poronhoitoon varatulla alueella ”valtionmaata ei saa käyttää sillä tavoin, että käytöstä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle”. Kirjelmässään ministeriöille (Maa- ja metsätalousministeriö, Ympäristöministeriö, Oikeusministeriö ja Valtiovarainministeriö, 20.3.2002) Inarin alueen paliskunnat (Hammas-

tunturin paliskunta, Muddusjärven paliskunta Muotkatunturin paliskunta, Paatsjoen paliskunta ja Ivalon paliskunnan Nellimin tokkakunta) toteavat mm. että ”kun huomioidaan metsien käsittelyn vaikutukset sekä maajakälään että loppoon, voidaan todeta, että metsienkäsittelyn vaiheet seuraavat toinen toistaan siten, että käytännössä kerran metsätalouskäyttöön otettu alue ei enää palaudu vastaavaan laidunkäyttöön kuin se luonnontilaisena oli. Näin ollen poronhoidolle on elintärkeää, että talvilaitumina on olemassa riittävästi metsätalouskäytön ulkopuolella olevia vanhoja metsiä talviajan laidunten käytön kannalta keskeisillä alueilla.”

Kirjelmässä esitetään myös, että muiden maankäyttömuotojen yleisesti hyväksytyt ja laissaikin tunnustetut vaikutukset porolaitumiin tulisi ottaa huomioon suurimmista sallituista poroluvuista päätettäessä. Poronhoito ei siten jäisi yksin vastaamaan laidunten heikentymisen seurauksista alentuvina porolukuina ja siten alentuneina tuloina. Ylä-Lapin muuta maata korkeamman suojelualueiden osuuden ei katsota kompensoivan laidunten menetystä ja turvaavan poroille riittäviä laitumia. Suojelualueita ei ole perustettu poronhoidon tarpeiden perusteella ja osa välttämättömistä talvilaidunalueista jää talousmetsiin. Lisäksi todetaan, ettei Ylä-Lappia voi verrata muuhun maahan, koska poronhoidon suhteellinen merkitys, luonnonolosuhteet ja lainsäädäntö edellyttävät poronhoidolle vahvempaa asemaa Ylä-Lapissa kuin eteläisellä poronhoitoalueella.

Em. paliskunnat toteavat myös, että hakattujen laidunten käyttökelvottomuudesta seuraa lisäpainetta jäljellä oleville kunnollisille laitumille, joten hakkuiden haitat ulottuvat vielä sitä itseään laajemmalle alueelle. Laidunten huononeminen aiheuttaa poronhoidolle alentuvien tulojen lisäksi kasvavia menoja kahdella tavalla. Ensiksikin laidunten puute on korvattava lisäruokinnalla, josta aiheutuu paitsi rehukuluja myös kuluja aiheuttavaa lisätyötä. Toiseksi laidunten muuttuminen vaikuttaa myös poron liikkumiseen ja aiheuttaa näin lisääntyneen paimennustarpeen. Tämä taas aiheuttaa lisätyötä ja lisääntyneitä polttoainekuluja. Kaikki lisääntyneet kustannukset koituvat poronomistajien maksettaviksi, koska niitä ei käytännössä saa siirrettyä poronlihan hintaan. Poronlihan tuottajahinta ei ole noussut muiden hintojen mukana sitten 1980-luvun lopun. [Kirjallisuusviitteet sisältyvät paliskuntien maa- ja metsätalousministeriölle esittämään kirjelmään, selvitysmiehen huomautus]

PALISKUNNAT

Paliskuntia on kuultu 11.6.2002 Inarissa pidetyssä Paliskuntain Yhdistyksen, paliskuntien ja Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen yhteistoimintapäivässä. Lisäksi on pyydetty kirjallista lisämateriaalia, jota ovat toimittaneet Hammastunturin, Muddusjärven, Muotkatunturin ja Paatsjoen paliskunnat sekä Ivalon paliskunnan Nellimin tokkakunta (mm. kirjelmä ministeriölle 20.3.2002 ja sen päivitystiedot 27.2.2003, kirje selvitysmiehelle). Edellä mainittuja metsätalousalueen paliskuntia on kuultu lisäksi 13.6.2003 Ivalossa. Muiden paliskuntien tiedot perustuvat yhteistoimintapäivässä esitettyyn katsaukseen. Tiedot perustuvat paliskuntien itse antamiin kuvauksiin ja niitä on täydennetty kuulemisten perusteella. Selonteossa mainituista laidunalueista löytyvät yksityiskohtaiset kartat mm. alue-ekologisista suunnitelmista. Paliskunnittain on nostettu esiin seuraavia, laidunten käyttöön sekä poro- ja metsätalouden suhteisiin liittyviä asioita:

Hammastunturin paliskunta

Tässä käsitellään Hammastunturin paliskunnan neljästä eri tokkakunnasta kolmea. Neljännen eli Huuhkajan tokkakunnan laidunalueet sijaitsevat pääosin yhteis- ja yksityismetsissä, jotka eivät kuulu tämän selvityksen piiriin.

a) Menesjärven tokkakunta

Voimaperäiset hakkuut ulottuivat Menesjärven tokkakunnan alueelle 70-luvun alkupuolelta alkaen. Parhaista talvilaitumista on käytännössä jäljellä enää Outa-Suivakosta Passimoselän kautta Illestille ulottuva jakso. Näistä vain Outa-Suivakko on siirretty hakkuutoiminnan ulkopuolelle osana Hammastunturin lakisäateistä erämaata.

Laitumiltaan paras alue oli nk. kiertotien seutu, joka ulottui Nartsamojärvestä etelään (ml. Harjut, Tiivivaaran länsirinteet) aina Juntinajalle asti. Tästä alueesta on käytännössä enää jäljellä Harjujen seutu sekä Kynsileikkaamajärvien ja Kittilän tien välinen alue, joka on asetettu hakkuutoiminnan ulkopuolelle osana Hammastunturin erämaata. Kyseinen alue oli lumiolosuhteiltaan tokkakunnan muihin laitumiin verrattuna suhteellisen edullinen sekä myös jäkälävaroiltaan runsas. Aluetta ei kuitenkaan pystytty käyttämään täydessä mitassa ennen Sallivaaran vastaisen raja-aidan rakentamista 70-luvun lopussa. Samanaikaisesti kuitenkin hakkuutkin olivat ulottuneet tälle luonnonolosuhteiltaan muutoin parhaalle laidunalueelle.

Ennen raja-aidan tuloa käytettiin päälaitumena Solojärven-Taimenvaaran-Illestin seutua sekä Menesjärven ja Paatarin välistä aluetta. Nykyisellään tämä alue on pirstottu laaja-alaisilla suojustrupuhakuilla. Kevättalven kriittisistä luppolaitumista parhaat on jo hakattu. Jäljellä olevista parhaimmat loppoalueet löytyvät Kynsileikkaamaniemestä, Isosta Paanteenvaarasta sekä Passimoselän-Illestin-Rautujärvien alueelta. Näistä Isossa Paanteenvaarassa aloitettiin hakkuut syksyllä 2001.

b) Kirkonkylän tokkakunta

Voimakkaiden ja laajojen hakkuiden kavennettua laidunmahdollisuuksia jouduttiin noin kymmenkunta vuotta sitten luopumaan vanhasta, erillisiin tokkiin perustuvasta paimennuskäytännöstä ja siirtymään yhteistokan pitoon. Laidunpaine kasautui ennen kaikkea vielä hakkaamattomaan nk. Kirakan alueeseen. Kaivun alettua uudessa tilanteessa Kirakassa jo syksyllä, ei laidunmahdollisuuksia enää riittänyt perinteiseen paimentamiseen sielläkään.

Kirakkaan alkoi tulla myös paliskunnan muiden tokkakuntien poroja runsaasti talvisin, mitä ei käytännössä aikaisemmin tapahtunut juuri ollenkaan. Edelleen kasvanut laidunpaine Kirakassa on saanut aikaan porojen siirtymistä aina yksityismaille Inarinjärven rantamaihin sekä naapuripaliskunnan puolelle. Tilannetta on vaikeuttanut edelleen hakkuiden ulottuminen nykyisellään myös Kirakan alueelle.

Vähentyneitä paimennus- ja laidunmahdollisuuksia on jouduttu kompensoimaan lisäantyneellä ruokinnalla. Tokan vuotuisen laidunkierron mukainen liike Kirakan nk. porokäytävien läpi alas Inarinjärvelle on nopeutunut. Alueella olevien laidunmahdollisuuksien käyttämiseksi tokan liikettä joudutaan jarruttamaan ohjaavalla ruokinnalla. Jäljellä olevat porokäytävät ovat kuitenkin hakkuiden ja hakkuusuunnitelmien piirissä. Tärkeimmät porokäytävät ovat Kirakan-Kalkuselän reitti Rahajärven pohjoispuolen rinteillä sekä nk. Syväjärvenselän-Paksupetäjäkurun käytävä Kirakan pohjoispuolella. Lisäksi nykytilanteessa elintärkeäksi laidunalueeksi on muodostunut Juutuanjoen eteläpuolen rinneseutu.

c) Kutturin tokkakunta

1960-luvulta alkaneiden voimakkaiden hakkuiden takia pystymetsien luppovarot eivät enää riitä kovina kevättalvina, vaan porot siirtyvät aina tunturien kaivunalueille asti Ivalojoen pohjoispuolelle. Parhaat jäkälälaitumet on pitkälti jo menetetty hakkuiden ja alueella suoritettujen erittäin voimakkaiden maanmuokkauksien takia. Jäljellä olevista tärkeistä laidunmaista laaja-alaisia ovat Pataniemi, Paskapalo sekä Kotivaaran alue Kivijokeen asti sekä pienialaisempia, mutta luppovaroiltaan erittäin tärkeitä Yrjönvaara ja Väänäsenvaara.

Hammas-tunturin paliskunta esittää, että paliskuntakohtaisesti tehtäisiin metsätaloussuunnitelmat vähintään viidelle vuodelle. Suunnitelmassa sovittuja asioita ei saa kesken sopimuskauden muuttaa. Neuvottelumenettelyä tulisi edelleen kehittää siten, että Metsähallitusta edustava neuvotteluosapuoli on päätösvaltainen.

Muddusjärven paliskunta

Metsänhakuut perinteisellä päälaidunalueella - nk. keskipalkkisessa - ovat aiheuttaneet yhä suurempien poromäärien – kylläkin talviaikaisen, luontaisen kulkusuuntansa mukaisen - mutta nopeutuneen ja kauemmas ulottuvan kulkeutumisen Inarinjärvelle. Porot ovat viime vuosina ajautuneet aina Leviä-Petäjäsaareen, Mahlattiin ja Ivalojoen suuhun asti. Suuri liike on vuosittain ollut Koutukinjonon saarille Paatsjoen paliskunnan puolelle. Noin kymmenen vuotta sitten jouduttiin pitämään jopa oma, erillinen erotuksensa Varttasaareen vieropalkkisen puolella. Palkisen poroja on useasti jouduttu hakemaan Kirakkavuonon erotuksesta Paatsjoen paliskunnasta.

1970- ja -80-lukujen vaihteessa toteutettujen Rytijärven-Jäävaaran-Pahtavaaran seudun hakkuiden jälkeen liike voimistui ja oli mennä jopa hallitsemattomaksi. Laidunpaine kohdistuu enenevässä määrin palkkisen eteläosiin, mihin porot kulkeutuvat yhä joutuisammassa tahdissa erotuksen jälkeen. Jopa Kaamasen tokkakunnan porot kääntyvät talven kuluessa omien maidensa läpi kuljettuaan suuremmassa määrin etelään. Kaikki tämä on lisännyt kustannuksia (kokoaminen, paimennus, ruokinta) huomattavasti. Jos Pekantupavaara - eteläisen puoliskon suurin yhtenäinen metsäalue - hakataan, porot menettävät viimeisen, vielä toimivan, "tokan pysäyttävän" laidunalueensa ja ajautuvat väistämättä Inarinjärvelle ja edelleen naapuripaliskuntiin. Pekantupavaara on ennen kaikkea merkittävä jäkälälaidun ja siellä laiduntaa pääosa tokkakunnan poroista ratkontojen välisenä aikana (helmi-huhtikuu).

Luppoalueista parhaimmat on jo menetetty. Parhaimmat sijaitsivat porotilojen yhteismetsän alueella, Rytikuolpunassa ja Kotamaassa. Nykyään ei ole enää juurikaan mahdollista, saattikka mielekästä erotella pystymetsien luppo- tai jäkälälaitumia paremmuusjärjestykseen. Pystymetsissä on ylipäätään paremmat jäkäläköt kuin hakatuilla alueilla.

Myös Muddusjärven paliskunta on esittänyt 10 vuodelle tehtävää paliskuntakohtaista metsätalouden toimenpidesuunnitelmaa, joka tarkistettaisiin viiden vuoden kuluttua ja selvitettäisiin mm. muuttuneen tilanteen aiheuttamat muutostarpeet porotaloudelle. Paliskunnan alueella on Utsjoen porotilojen ja ns. vanhojen tilojen yhteismetsiä, joita on hakattu voimakkaasti ja suoritettu raskaita maanmuokkaustoimenpiteitä. Paliskunta muistuttaa, että myös yksityismetsille pitäisi olla suositukset porotalouden huomioon ottavasta metsien käsittelystä. Lisäksi paliskunta vaatii hakkutähteiden pois korjaamista.

Muotkatunturin paliskunta

Paliskunnan toiminnan kannalta keskeisimmät metsämaat ovat kaikki talvilaidunalueen kangasmaat ja Angeli-Inari-maantietä seurailevan laidunkiertoaidan pohjoispuoleinen syyslaidun- ja kauttakulkuvyöhyke Muotkatunturin erämaa-alueen etelä- ja itäpuolella (leveys n. 1-6 km, keskimäärin 2-3 km, välillä Angeli-Tirro-Kaamanen). Luonnonlaitumet ovat toistaiseksi riittäneet takaamaan porojen selviämisen ympäri vuoden. Merkittävää lisäruokintaa tokkiin on viety ainoastaan ennätyspitkinä ja paksulumisena keväänä 1997.

Syksyisin porot kulkevat Vaskojoen varren maita laidunkiertoaidan pohjoispuolella pyrkiesään tunturista talvilaidunalueelle. Porot kootaan ja kuljetetaan erotuksiin. Tämä Vaskojoen ja Muotkatunturin erämaa-alueen välinen alue on Metsähallituksen metsätalousmaata ja

hakkuu-uhan alla. Jos alueella hakattaisiin, porojen kulkureitit muuttuisivat ja ettoaminen alueella hankaloituisi ja tuottaisi lisäkustannuksia. Syysalueella sijaitsee lisäksi Muotkatunturien ja Muddusjärven välissä 5972 hehtaarin suuruinen Utsjoen porotilojen yhteismetsä, josta metsämaata on 4424 ha. Metsää on hakattu voimaakkaasti 1990-luvulla ja sinne on rakennettu n. 10 km varsiteitä.

Erotuksista porot viedään omien tokkakuntiensa alueille talvilaitumille. Talvilaitumella porot ovat nykyään kahdessa erillisessä tokassa, joiden hoidosta tokkakunnat vastaavat itse. Angelin tokkakunnan alue on paliskunnan eteläpuolen osa Norjan rajasta noin Pyhäjärven kohdalle. Skaidin tokkakunta (entiset Koiraajan ja Tirron tokat yhdessä) pitää poronsa talvella siitä itään. Osa talvilaitumena käytetystä alueesta on Lemmenjoen kansallispuistoa, osa metsätalousmaata Paadarskaidissa, Vaskojoen varressa ja Angelin kylän eteläpuolella (metsätalousmaasta metsää on 88%, kansallispuiston laitumesta vain 58%, josta 70% Skaidin tokalla). Tarhavasotuksen lopettamisen jälkeen ei ole enää suurta tarvetta pitää tokkia kovin tarkasti erillään, mutta siihen pyritään, koska siten porojen hyvinvoinnin varmistaminen on käytännöllisimminkin järjestettävissä.

a) Angelin tokkakunta

Keväällä porojen annetaan vaeltaa ja niitä siirretään varovasti talvilaidunalueelta kesälaidunalueen puolelle jo paksuimman lumen aikana, kun jäkälän kaivaminen on liian raskasta. Angelin tokkakunnan porot pysähtyivät ennen hyvin Vaskojoen, Sotavuoman ja Angeli-Inari-maantien väliseen loppo- ja jäkälämetsään.

Metsähallitus on hakannut alueella Kirkko-oudan leimikossa 222 ha ja Pyhäjärven leimikossa 170 ha. Osia leimikoista jätettiin pystyyn, koska haluttiin antaa paliskunnalle myönnytyksenä mahdollisuus saada alueelta aitatolppamateriaalia, ja koska niistä kertyi liian vähän puuta. Hakkuiden jälkeen korvaava laidunalue tai poronhoidollisen toiminnan muoto on vielä löydyttävää. Tokkakuntaa uhkaavat metsähallituksen uudet hakkuut, jotka muuttaisivat edelleen oleellisesti laidunnusolosuhteita.

Myös jo aiemmin tehtyjen Paadarskaidin hakkuiden vaikutukset lisäävät ja suurentavat uusien hakkuiden vaikutuksia lumiolosuhteisiin ja laidunkiertoon. Kun hakattua aluetta ei voi käyttää, laidunpaine suuntautuu muihin alueisiin, esim. Angelissa kylän jäkäläkankaisiin ja vaaroihin, ja Skaidin tokkakunnan alueelle. Porot pyrkivät Norjankin puolelle. Ennen säännöllinen jutasreitti talvilaitumilta kesälaitumille ei enää toimi. Paliskunnan tokkia on ollut Angelin alueen hakkuiden aloittamisesta saakka vaikeaa tai mahdotonta pitää erillään, mikä hankaloittaa porojen tarkkailua, esimerkiksi petojen tappamien porojen löytämistä. Jos lisäksi lumiolosuhteet ovat vaikeat, paineet lisäruokinnan aloittamiselle kasvavat.

b) Skaidin tokkakunta

Vuoteen 1993 mennessä Paadarskaidin 8000-9000 hehtaaria oli hakattu 2260 ha. Koko alue on pirstottu metsäautotieverkostolla. Hakkuiden jälkeen Skaidin tokkakunnan pääasiallista talvilaidunta on ollut Lemmenjoen kansallispuiston alue. Ainoastaan vähälumisina talvina porot voivat hyödyntää hakattuja alueita. Hakkualueille kasvava metsälauha suosii kasvupaikkoja, jotka talvella kinostuvat, joten sekään ei tavallisina talvina ole porojen käytettävissä.

Hakkuiden aiheuttaman laitumen menetyksen vuoksi porot ovat normaalilumisina talvina enimmäkseen kansallispuiston alueella, minkä vuoksi Skaidin ja Angelin tokkia on siitä saakka ollut vaikeaa tai mahdotonta pitää erillään. Kun lumipeite talven mittaan paksunee ja ravinnon kaivaminen lumen alta vaikeutuu, porot etsiytyvät loppomaille. Kun niitä ei enää

Paadarskaidissa ole, porot alkavat vaellella ja pyrkiä pohjoiseen ja Angelin tokkakunnan alueelle etsiessään korvaavia luppomaita.

Tokkakunnan alueelta loppukeväällä etelästä pohjoiseen siirtyvät porot pysähtyvät heti laidunkiertaidan pohjoispuolella alkavalle luppovyöhykkeelle Vaskojoen varteen useiksi viikoiksi, kunnes tuntureille vasoma-alueella Peltojärven ympärillä tulee päiviä. Varsinkin kermikät kulkevat pitkin hankea syömässä luppua lumen päältä ja koivuista. Hakkuut näissä vanhoissa, erityisen luppooisissa metsissä merkitsivät sellaista laidunvarojen menetystä, jota olisi vaikea, kallis tai jopa mahdoton korvata lisäruokinnalla.

Hakkuiden vaikutus poronhoitoon on suurempi kuin pelkän hakatun alan poistuminen laidunkäytöstä. Maa on kelvollista laidunalueeksi, kun siellä on riittävästi ja poron saatavilla ravintoa niin paljon, että se pysäyttää kokonaisen token. Sirpaloitunut metsä ei sitä tee. Kaikkiaan metsähallituksen hakkuiden takia on poistunut luppolaidun- ja pitkäksi aikaa myös jäkälälaidun käytöstä Skaidin tokkakunnan alueesta n. 25% ja Angelin tokkakunnalta n. 10% niiden alkuperäisestä määrästä.

Muotkatunturin paliskunta ei hyväksy vanhojen metsien hakkuita ja esittää niitä liitettäväksi erämaa-alueeseen. Kesähakkuita paliskunta ei hyväksy, vain talvella paksun lumen aikana tehtävät hakkuut. Myös Muotkatunturin paliskunta pitää nykyistä neuvottelumenettelyä toimimattomana.

Paatsjoen paliskunta

Ennen Kessin hakkuita (siis 1980-luvun loppupuolelle asti) tokka laskettiin erotuksesta etelän puolen metsämille Paatsjokivarteen. Tokkaa paimennettiin talvialueita säästelevästi vaihdellen nykyisen pohjoisen pääalueen ja eteläpuoliskon laiturien kesken. Hakkuiden takia koko eteläinen alue linjan Suovaselkä-Palonselkä-Pistoppiselkä-Majavaselmä-erämaan raja eteläpuolella on käytännössä menetetty talvilaitumena. Poroja ei enää voida laskea erotuksesta etelään. Nyt entiset eteläpuolen porot menevät pohjoiseen muiden mukana. Vain nk. saariporot ja muutamat yksittäiset yksilöt jäävät etelään talveksi. Yhteensä näissä on kyse 100-200 porosta, eli enää 10% kokonaisporomäärästä.

Menetetyllä talvialueella sijaitsevat hyviä jäkäläkoivuja alueella Suovaselkä-Laklemijärvi-Pahtalahti-Tiaisniemi-Paatsjoki. Samoin käytettiin rajatumpia jäkäläkoivuja paikoin Leppävaarassa ja Märkävaaran etelärinteellä. Eteläinen alue oli lisäksi erittäin rikas luppovaroiltaan. Erityisesti käytettiin kevättalven luppooisena Sammakkoniemen ja Kirakkaniemen aluetta. Hakkuiden ulkopuolelle rajatut ranta-alueet sinänsä eivät tuulisuuden takia ole hyviä luppooisuuksia.

Vastikään hakattu ja hakkuissa oleva Kessijärven ja Korppikurujärven tärkeä talvilaidunalue poistuu nyt seuraavaksi. Sen jälkeen talvialueesta ollaan menettämässä suunnitelmien toteutuessa Kiimasselän-Seipiselän-Mourasvaaran sekä luppoois- että jäkälävaroiltaan tärkeä laidunalue. Korppipalon ja Kantojärven eteläpuolinen alue on myös jo ”nauhoitettu”. Näin vielä viime vuosina käytössä ollut talvilaidunalue Suovaselästä Käyräjärvelle on voimakkaasti kaventumassa.

Paatsjoki esittää, että Vätsärin erämaan eteläosassa sijaitsevat talousmetsät jätetään hakkaamatta. Vätsärin erämaan hoito- ja käyttösuunnitelma on vahvistettavana maa- ja metsätalousministeriössä ja lausunnossaan hoito- ja käyttösuunnitelmasta paliskunta on esittänyt saman vaatimuksen. Paliskunta esittää myös, että metsätaloustoimintaa harjoitettaisiin vain niillä alueilla, joilla se on jo aloitettu. Uusia alueita ei tulisi ottaa enää metsätaloustalouteen.

Ivalon paliskunta

a) Nellimin tokkakunta

Lähes kaikki parhaimmat talvilaitumet ovat hakkuiden myötä jo menneet. Kontosjärven tien rakentamisen jälkeen vuodesta 1981 hakkuut ovat kattaneet valtaosan talvialueesta. Jäljellä toimivista laidunnuskokonaisuuksista on enää Sarmijärven ja Nellimin väli sekä joitakin osia Virtaniemen-Nellimövaaran-Siikavaarojen seudusta. Jälkimmäisellä alueella hakattiin viimeksi talvella 2000-01 Siikavaaroilla.

Kaikki jäljellä olevat metsät ovat tärkeitä talvilaidunalueella. Talvella poro ei oikeastaan enää pysy missään vaan pyrkii etelän suuntaan Kolmosjärven seudulle sekä Inarinjärvelle. Pakkautuminen ja siitä seuraava kuluminen on silmin havaittavaa.

Inarinjärven rantamaihin Sarminiemen alueelle suunnitellut hakkuut ovat erityisen ongelmallisia siksi, että hakkuiden edetessä porot siirtyvät enenevässä määrin Inarinjärven saariin, mikä kasvattaa paimentamisen kuluja entisestään. Niemestä on hakattu jo kolmannes ja seuraavan kolmanneksen hakkuita aiotaan aloittaa jo ensi talvena. Jäljelle jäävä hakkaamaton alue ei enää pidättäisi tokkaa, vaan se jatkaisi kulkuaan saariin ja naapuripaliskuntiin. Kun sama ongelma vallitsee myös muidenkin Inarinjärven paliskuntien ranta-alueilla, sekoittuvat eri paliskuntien porot järvellä, minkä seurauksena niitä pitää sitten kuljettaa autolla ympäri järven eri puolilta kotipaliskuntiin.

Toisiaan seuraavien metsänhoidon toimenpiteiden takia oksat ja latvukset peittävät tärkeitä laidunalueita estäen alueiden kunnollisen laidunkäytön. Juuri kun latvukset olisivat lahonneet ja poro palaamassa hakatulle alueelle, on vuorossa seuraava hakkuutoimenpide. Näin alueet pysyvät vuosikymmeniä käyttökelvottomina talvilaitumina. Karkeasti arvioiden noin puolet tokkakunnan talvilaidunalueesta on hakojen alla. Paksulumisina talvina porot joutuvat laitumien kavennettua tulemaan aivan kylän tuntumaan jäkälänkaivuuseen, mikä on aiheuttanut ristiriitoja muiden kylän asukkaiden kanssa.

Paliskunta hyväksyy taimikonhoitotyöt ja myös ensiharvennuksen sillä ehdolla, että hakkuutahteet korjataan pois. Kiistanalaisilla alueilla paliskunta esittää pidempää metsän käsittelytoimenpiteiden kiertoaikaa. Väljennys- ja kasvatushakkuut tulevat porotalouden näkökulmasta liian nopeasti, noin seitsemän vuoden välein. Paliskunta esittää, että sen alueella keskitytään nuorten metsien hoitoon ja hakkuusuunnitetta lasketaan siten, että monitoimikonetta ei tuoda alueelle vaan toimenpiteet hoidetaan metsurivoimin. Paliskunta vaatii hakkuutähteiden korjaamista pois ja esittää, että Metsähallituksen tulostavoitetta Ylä-Lapissa lasketaan tai hyväksytään tappiollinen tulos siten, että taloudelliset syyt eivät estä hakkuutähteen korjuuta. Myös Ivalon paliskunta edellyttää, että Metsähallituksen ja paliskunnan välisissä neuvotteluissa molemmat osapuolet ovat päätösvaltaisia.

Paistunturi

Paliskunnan poronhoitokeskus on Ailigastunturi, jossa kaikki erotukset pidetään. Alueella on pysyviä rakenteita mm. poronomistajien omat kämpät ja EU-hyväksytty poroteurastamo. Paliskunnassa ei ole mäntymetsiä eikä näin ollen luppometsiä. Alueella on laaja Kevon luonnonpuisto ja Muotkatunturin erämaa-alueet. Alue on tunturimittarin tuhoaluetta ja tuhojen korjaamiseksi on vireillä tunturikoivuprojekti. Sulaojan lähdevesialue sijaitsee paliskunnan alueella ja toteutuessaan veisi osan porotalousalueesta. Retkeilyreittejä on, mutta sivupolkuja ei saisi tulla.

Sallivaara

Paliskunta on jaettu laidunaidoilla kolmeen osaan laitumien säästämiseksi ja töiden helpottamiseksi. Pohjoinen on talvialuetta, keskiosa kesäaluetta ja Kutturin puoli syysaluetta. Alueella on suuri (2 900 km²) Lemmenjoen kansallispuisto, jonka seurauksena myös peto-ongelma on merkittävä. Metsähakkuita on vastustettu (mm. Mirhaminmaan hakkuut) teiden rakentamisen vuoksi. Pääerotuspaikka on Hirvassalmi, jossa on teurastamo.

Vätsäri

Vätsäriin paliskunnasta ei ole ilmoitettu tilannetta poro- ja metsätalouden yhteensovittamisen suhteen. Pääerotuspaikka on Semekurta, jossa on kiinteitä rakenteita, mm. teurastamo ja sinne erotusaidalta johtavat kujat. Talvi- ja kesäalueet on erotettu laidunaidalla.

Näätämö

Näätämön paliskunnasta ei ole ilmoitettu tilannetta poro- ja metsätalouden yhteensovittamisen suhteen. Laidunkiertoaitojen todetaan toimivan hyvin.

Näkkälä

Paliskunta ei ole ilmoittanut tilannetta poro- ja metsätalouden yhteensovittamisen suhteen.

Käsivarsi

Paliskunta ei ole ilmoittanut tilannetta poro- ja metsätalouden yhteensovittamisen suhteen.

Kaldoaivi

Paliskunta ei ole ilmoittanut tilannetta poro- ja metsätalouden yhteensovittamisen suhteen.

Kaikkien Ylä-Lapin paliskuntien yhteisenä näkemyksenä metsien käsittelyyn liittyvistä erilliskysymyksistä on nostettu esiin (yhteistoimintapäivä 11.6. 2002 Inarissa) mm. seuraavaa:

- Hakkuutähteiden käsittely ja esitetty, että hakkuutähteet tuli saada pienemmiksi esim. sopivia koneita kehittämällä tai tähteet on korjattava kokonaan pois laidunalueilta.
- Taimikoiden harvennusta toivotaan lisäävän runsaasti, koska tiheet taimikot haittaavat helikopterista tehtävää porojen kokoamista, ns. ettotöitä.
- Energiapuu tulisi saada metsistä pois, mutta tällä hetkellä rajoituksena on taloudellinen kannattavuus
- Yhteismetsien käsittelyä toivotaan pehmeämmäksi, erityisesti porotilojen yhteismetsissä
- Metsien käsittelyssä pyritään noin 30 vuoden kiertoon, metsien hakkuu nähtävä myös pitkällä aikavälillä porolaitumia parantavana tekijänä ja ruokinta ymmärrettävä henkivaikutuksena huonoille vuosille

PALISKUNTAINYHDISTYS

Paliskuntain Yhdistys ja Metsähallituksen Itä- ja Länsi-Lapin, Pohjanmaan ja Kainuun hoitoalueet ovat 27.2.2002 allekirjoittaneet sopimuksen, jolla ohjataan metsien käsittelyä. Sopimuksen keskeisimmät osat on esitetty kappaleessa 3 (Ohjaava lainsäädäntö ja muut normit). Sopimusta ei sovelleta Ylä-Lapin alueella, mutta sen voidaan katsoa edustavan tilannetta, mihin poro- ja metsätalouden neuvottelumenettelyllä tähän mennessä on päästy.

[Lapin paliskunta on ilmoittanut, että se on tehnyt Metsähallituksen kanssa sopimuksen, joka paliskunnan osalta on allekirjoitettu 5.1.2000. Sopimukseen liittyen paliskunnalla on meneillään yhteistyö Metsähallituksen kanssa eikä paliskunta näin ollen sitoudu Paliskuntain Yhdistyksen ja Metsähallituksen aiemmin mainittuun sopimukseen. Lapin paliskunta ei kuulu Ylä-Lapin luonnonhoitoalueeseen, mutta kuuluu saamelaisalueeseen – selvitysmiehen huomautus].

Paliskuntain Yhdistys on ilmaissut erimielisyytensä Metsähallituksen käyttämän metsäsertifiointin kriteerin 37 osalta. Keskeisenä kohtana siinä on vaatimus, että paliskunta saa mahdollisuuden lykätä 5-15 vuodella hakkuiden aloittamista porotalouden kannalta kriittisillä alueilla (Paliskuntain Yhdistyksen lausunto 16.8.1999) . Metsätalouteen liittyviä Paliskuntain Yhdistyksen kannanottoja löytyy myös mm. yhdistyksen 7.10.2002 Lapin liitolle maakuntasuunnitelmasta antamasta lausunnosta: ”Yhdistyksen mielestä nuorten metsien hoitamista voisi korostaa ehdotuksessa enemmän. Riittävä nuorten metsien hoito antaa pohjaa tulevaisuudelle ja siitä hyötyy myös poro valon lisääntyessä maan pinnassa (jäkälän kasvu paranee).” Lausunnossa ei kuitenkaan mitenkään huomioida eikä kommentoida sitä, että taloudellisia panoksia nuorten metsien hoitoon kannattaa sijoittaa vain siinä tapauksessa, että tuotos lopulta realisoituu päätehakkaina. Poro- ja metsätalouden ristiriidat ovat suurimmat juuri päätehakkuiden osalta.

Paliskuntain Yhdistys tuo esille meneillään olevia tutkimushankkeita. Yhdistys vetää Porogis & Data –hanketta, jonka keskeinen tavoite on tuottaa porotalouden paikkatietojärjestelmä. Järjestelmän avulla tehostetaan eri osapuolien välistä toimintaa entistä tarkempien tietojen ja suunnittelun avulla. Tietojärjestelmä tulee edistämään myös paliskuntien poronhoitosuunnitelmien tuottamista, samoin paliskuntien ja Metsähallituksen välistä neuvottelumenetelyä.

Porotalouden ja metsätalouden intressien yhteensovittamisen kannalta keskeinen on paikkatietojärjestelmä, johon kootaan tiedot paliskuntien rajoista, rakenteista (aidat, kämpät, teurastamot), porotalouden alueista (laitumet, vasonta-alueet, kuljetusreitit) sekä muu porotalouden paikkatieto. Tiedot kerätään paliskunnittain. Lisäksi järjestelmään sisällytetään perusaineisto, kuten tiet, vesistöt, nimistöt ja kohdetiedot. Kartta- ja numerotiedot linkitetään toisiinsa. Paikkatietojärjestelmää käytetään mm. paliskuntien maankäytön suunnitteluun, paliskuntakohtaisten poronhoitosuunnitelmiin, kaavoitukseen, matkailuun ja sidosryhmäyhteistyöhön. Porogis & Data –hanke valmistuu 31.12.2004 mennessä, paikkatietojärjestelmä keuhällä 2003.

Toinen tutkimushanke liittyy Suomen aloitteeseen Arktiselle neuvostolle (5.5.2002), jonka tuloksena on käynnistynyt tutkimus ”Tuotekehitys ja jatkojalostus keuhvässä porotaloudessa 2002-2005 - Arktisen neuvoston ja Pohjoisen foorumin yhteisprojekti”. Projektin päätavoitteena on porotalouden säilyttäminen ja kehittäminen. Muina tavoitteina on kehittää ja edistää kunkin alueen porotaloutta siten, että alueiden laitumet tulevat mahdollisimman tehokkaasti käyttöön pohjoisten kansojen sosiaalisten olojen parantamiseksi ekologisesti keuhvällä tavalla. Tavoitteena on myös keuhvään kehityksen mukaisen porotalouden turvaaminen porotuotteiden tuotekehittelyn ja jatkojalostuksen avulla käyttäen hyväksi erityisesti koulutusta ja siihen liittyvää tutkimusta.

Osatavoitteina on käyttää ja hyödyntää perinteistä sekä viimeisintä tieteellistä tietämystä poromäärien mitoituksessa, kouluttaa ja opastaa alueiden väestöä uusille porotaloutta tukeville oheiselinkeinoaloille sekä lisätä teknistä tietämystä ja luoda tekniset edellytykset tuotteiden jatkojalostukselle markkinatalouteen sopeuttaen ja säilyttäen poro alkuperäisenä luonnon tuotteena sekä saattamalla kaikki porojen sivutuotteet hyötykäyttöön.

Tutkimuksen maantieteellinen painopiste on Venäjällä, mutta kaikki poronhoitoa harjoittavat maat voivat osallistua projektiin. Projekti täydentää ”Kestävän kehityksen porotalous” (Sustainable Reindeer Husbandry) projektia, joka on Arktisen neuvoston hyväksymä projekti ja kuuluu Kestävän kehityksen ohjelmaan.

Kolmas Paliskuntain Yhdistyksen esille nostama tutkimus on Oulun Aluetyöterveyslaitoksen toteuttama hanke ”Hyvä poronhoitokäytäntö – työn kehittäminen työkykymallia käyttäen”. Kehittämishankkeen tavoitteena on hyvän poronhoitokäytännön kehittäminen, joka sisältää seuraavia osa-alueita

- Yrittäjyys ja kulttuuriperintö; tavoitteena kestävä ja tuottava porotalous, joka mahdollistaa toimeentulon myös pienemmillä poroluvuilla
- Työ ja työolot; tavoitteena hyvä työprosessien ja riskien hallinta kaikissa työvaiheissa
- Työyhteisö ja verkostot; yhteistyön lisääminen paliskunnan sisällä ja paliskuntien kesken positiivisen yhteishengen ja ilmapiirin luomiseksi, poroisäntien valmentaminen muutosjohtajiksi
- Ammatillinen osaaminen; tavoitteena poronhoitajien työkyvyn ja ammattitaidon parantaminen työprosesseja kehittämällä
- Terveys ja työkyky; tavoitteena tyky-toiminnan kehittäminen ja positiivisten voimavarojen vahvistaminen.

Kaikkien tutkimus- ja kehittämishankkeiden voidaan katsoa korostavan, että myös porotalouden on kehityttävä ja muututtava muuttuvassa toimintaympäristössä. Tutkimuksen avulla haetaan välineitä muutoksen hallintaan ja ohjaukseen.

SAAMELAISKÄRÄJÄT

Saamelaiskäräjät ovat toimittaneet selvitysmiehen käyttöön käräjien eri viranomaisille antamia lausuntoja, esityksiä ja kannanottoja. Tässä yhteydessä niistä tarkastellaan erityisesti vain poronhoidon ja metsien käsittelyn väliseen suhteeseen liittyviä seikkoja.

Lausunnossaan Metsähallituksen metsärajan läheisten mäntymetsien käsittelyohjeita koskevasta luonnoksesta (4.2.1998) Saamelaiskäräjät toteaa seuraavaa: ”Saamelaiskäräjät ei puutu metsänkäsittelyn teknisiin kysymyksiin, vaan noudatettavaan metsäpolitiikkaan. Metsähallituksen hallinnossa Sodankylän Lapin paliskunnan alue tulee liittää Ylä-Lapin luonnonhoitoalueeseen. Saamelaisten kotiseutualueella Metsähallituksen metsätalous tulee suunnitella yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja saamelaispaliskuntien kanssa siten, että saamelaiset alkuperäiskansat voivat ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan siihen kuuluvine elinkeinoineen. Tavoitteeseen pyritään siten, että kestävä metsätalouden suunnittelussa turvataan kestävä porotalouden ja muiden saamelaiselinkeinojen edellytykset. Metsätaloussuunnitelmista tulee selvästi ilmetä, miten suunnitelma vaikuttaa saamelaisten kulttuuriin oikeuksiin ja poronhoidon harjoittamiseen. Metsienkäsittelyn tulee täyttää kansainvälisen metsäsertifioinnin ehdot kaikilta osin”.

Lausunnossa ehdotetuista suurimmista sallituista eloporoluvuista saamelaisten kotiseutualueella (15.12.1999) Saamelaiskäräjät kiinnittää huomiota siihen, että ”laiduntutkimukseen perustuva poromäärän määrittäminen on jo lähtökohtaisesti mielivaltainen, koska se porojen laiduntamisen tai talviruokinnan vuoksi joko mittaa tai on mittaamatta talvilaidunten kestävä tuotokkykyä poromäärään nähden. Myös RKTL:n omissa julkaisussa lähdetään siitä, että porojen määrän ja laidunten tilan välinen suhde on vaikea ja moniulotteinen, johon yhtä oikeaa vastausta ei ehkä edes ole. ...Laiduntutkimusten tulokset ovat myös ristiriidassa paliskuntien oman kokemukseräisen tiedon kanssa porojen ja porolaidunten tilasta sekä tämän

käytännön tiedon pohjalta laadittujen paliskuntakohtaisten poronhoitosuunnitelmien kanssa”. Kritiikkiä esitetään myös satelliittikuviin perustuvaa laiduninventointia kohtaan ja todetaan, että ...”saamelaisten kulttuurisuojan heikentämistä poronhoidossa pelkästään laiduntutkimusten epämääräisellä perusteella on perustuslain vastaista”.

Lausunnossa (31.3.2000) hallitusneuvos Pekka Vihervuoren selvityksestä Maahan, veteen ja luonnonvaroihin sekä perinteisiin elinkeinoin kohdistuvat oikeudet saamelaisten kotiseutualueella todetaan, että ”maanomistusoikeuden jättäminen valtiolle merkitsi sitä, valtiolla on väittämäänsä omistusoikeuteen liittyvänä oikeutukset porolaitumeen, kalastukseen ja metsästykseseen, jotka Metsähallituksen liiketaloudellisessa toiminnassa kilpailevat saamelaisille perusoikeutena turvattujen vastaavien oikeuksien kanssa. (Vihervuoren selvityksen) toimeksiannossa tulkittiin virheellisesti valtiosääntömme mukaista yhdenvertaisuusperiaatetta siten, että turvattaessa saamelaisten oikeuksia alkuperäiskansana myös muun paikallisen väestön yhdenvertaisuus tuli turvata saamelaisten kulttuuriin kuuluvien elinkeinojen harjoittajina”.

Em. lausunnossa esitetään myös, että lakia Metsähallituksesta tulee muuttaa siten, että ensi sijassa turvataan saamelaiskulttuuriin perinteisesti kuuluvia elinkeinoja ja toissijaisesti lain mukaisia luontaiselinkeinoja. Poronhoitolakia esitetään muutettavaksi siten, että poronomistajana saamelaisten kotiseutualueella voi olla saamelainen tai muut nykyiset poronomistajat tai hänen jälkeläisensä, mutta uusia poronomistajia ei voi tulla näiden ryhmien ulkopuolelta.

Oikeusministeriö asetti 22.11.2000 maaherra Hannele Pokan johtaman Saamelaistoimikunnan selvittämään ja tekemään ehdotus siitä, miten Vihervuoren selvityksen esitykset voidaan toteuttaa. Toimikunta esitti maanomistussuhteiden pysyvän ennallaan, mutta tällä hetkellä Metsähallituksen toimivaltaan kuuluvien keskeisten maankäyttöratkaisujen siirtämistä erityiselle saamelaisten kotiseutualueen johtokunnalle. Johtokunnassa olisivat edustettuina sekä saamelaiset että muut paikallisten tahojen edustajat ja se olisi maa- ja metsätalousministeriön sekä ympäristöministeriön tulohajauksessa, mutta maa- ja metsätalousministeriön hallinnon alla.

Toimikunnan ehdotuksen mukaan johtokunnan tehtävänä olisi päättää luonnonvarasuunnitelman hyväksymisestä ja sen muuttamisesta sekä suunnitelman seurannasta ja siihen sisältyen tarkemmin mm. hakkuusuunnitteesta ja metsätalouden periaatteista, maan myynnin ja oston periaatteista, luonnonsuojelualueiden ja erämaa-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien hyväksymisestä. Toimikunnan ehdotus sisälsi säännöksen siitä, että valtioneuvosto voisi kuitenkin ottaa asian ratkaistavakseen tai ratkaista asian yleisen edun sitä vaatiessa toisin kuin johtokunta olisi tehnyt.

Toimikunnan ehdotukseen sisältyi useita eriäviä mielipiteitä, eikä ehdotus siksi ollut sellaisenaan toteuttamiskelpoinen. Toimikunnan jäsenistä saamelaistahojen edustajat muodostivat yhteisen näkemyksen vastustaen ehdotusta kokonaisuudessaan.

Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma

Saamelaiskäräjät ovat valmistelleet yhdessä ympäristöministeriön kanssa Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelman, joka on hyväksytty Saamelaiskäräjien kokouksessa 28.3.1998. Tavoitteena on vaikutusmahdollisuuksien luominen saamelaisille omaa aluettaan, elinkeinojaan ja kulttuuriaan koskevassa päätöksenteossa. Saamelaisasutuksen ja saamelaiskulttuurin elinvoimaisuus tulisi turvata hyvässä vuorovaikutuksessa muiden kulttuurien kanssa. Ta-

voitteena on siis saamelaisten kotiseutualueen luonnonvarojen käyttö biologiselta, taloudelliselta, sosiaaliselta ja kulttuuriselta kannalta saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon perustalta.

Ohjelmassa lähtökohtana on, että saamelaisten kotiseutualue tulee kokonaan sisällyttää suojametsäalueeseen. Luonnon vuotuista tuottoa metsämaan, maaperän ja vesien osalta ei saa heikentää saamelaisten perinteisiä elinkeinoja rajoittavasti. Välttämätöntä on, että Suomi täyttää ilmastopöytäkirjan edellyttämät velvoitteet, koska ilmastomuutokset vaikuttavat myös saamelaisalueen perinteiseen elinkeinoon, poronhoitoon esim. lumipeitteen kautta. Maankäyttöä ja luonnonvarojen hyödyntämistä koskevilla ratkaisulla on minimoitava haitalliset ympäristövaikutukset ja kielteiset vaikutukset saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen. Varsinkin kaivostoimintaa ja koneellista metsätaloutta voidaan harjoittaa vain erittäin rajoitetusti.

Saamelaiskäräjien asema sopijaosapuolena tulee turvata valtionmaahan kuuluvien alueiden luovutusta ja alueiden käyttöä koskevassa suunnittelussa, päätöksenteossa ja seurannassa, joka vaikuttaa saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamiseen. Valtion viranomaisen tai liikelaitoksen ja saamelaiskäräjien kesken sovitut alueiden menetykset on korvattava ensisijaisesti alueina tai pysyvänä korvauksena elinkeinon harjoittamisedellytysten rajoittamisesta. Saamelaisalueella tulee suosia pienimuotoista matkailua hyödyntäen Itämeren Agenda 21 mukaista matkailun kehittämistä [vrt. Inarin kunnan lausunnot –selvitysmiehen huomautus]. Metsätalouden osalta todetaan erityisesti, että ”metsien puuvarantoja voidaan käyttää uusiutumiskyvyn rajoissa, paikallisesti ja korkeaan jalostusasteeseen pyrkien”.

POROTALOUDEN TUTKIMUS

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen porotutkimusyksiköllä on meneillään (kesällä 2002) kaksi tutkimusta, joissa selvitetään metsien käsittelyn vaikutusta porojen laiduntamiseen (Jouko Kumpula ja Alfred Colpaert, RKTL Porotutkimusasema ja Oulun yliopisto, maantieteen laitos, kirjallinen tiedonanto).

Vuonna 1997 yhdessä Metsähallituksen kanssa käynnistetyssä seurantatutkimuksessa selvitetään nykyisten metsänkäsittelymenetelmien vaikutuksia porojen ravintokasvien määrään ja porojen laiduntamista käsitellyillä alueilla. Tutkimuksessa seurataan kahdeksaa koealaparua Ivalon ja Sodankylän alueilla. Koealareista toinen on käsitelty talvella 1996-97 nykyisen metsänhoitavan mukaisilla menetelmillä, toinen vastaava metsätyyppi koealalla on käsittelemättömiä. Kasvillisuus koealoilta on inventoitu kesällä 1997, 1999 ja 2001. Tutkimusalueen lumiolosuhteita ja porojen laiduntamista on seurattu kuukausittain talvella 1997/98, 1999/2000 ja 2001/02.

Toinen, Oulun yliopiston maantieteen laitoksen kanssa yhteistyössä tehtävä tutkimus on käynnistynyt syystalvella 1999. Siinä porojen laiduntamista ja laidunalueiden käyttöä on seurattu GPS –seurantalaitteiden avulla Ivalon paliskunnassa. Tutkimusta täydennetään vastaavalla, mutta laitumiltaan toisenlaisessa Oraniemen paliskunnassa.

Alustavina tutkimustuloksina RKTL porotutkimus on arvioinut kahden ensimmäisen inventointikerran perusteella. Nykyisillä hakkuumenetelmillä todetaan puuta jäävän pystyyn käsitellyille alueille merkittävä määrä kasvatus-, väljennys- ja erirakenteisen metsän hakkuissa. Latvusjätettä osoitetaan syntyneen 15-40% (keskimäärin 25%) maanpinnan peittävydestä hakkuutavasta ja metsätuotteen peittävyys pu-

toaa keskimäärin 15%:iin. Hakkuiden seurauksena jäljelle jäävän puuston luppoisuus näyttää vähenevän lyhyelläkin aikavälillä. Poronjäkälien määrää hakkuut eivät näyttäisi vähentävän, mikäli maanpintaa ei käsitellä. Kahden talven seurannassa ei havaittu lumiolosuhteiden oleellista muutosta. Selvityksessä todetaan, että ”porot kaivavat talvella käsitellyillä alueilla hakkuiden jälkeisinä vuosina, mutta vähemmän kuin hakkaamattomilla alueilla. Voidaankin arvioida, että nykyisissä metsänkäsittelymenetelmissä hakkuujäte sekä luppolaidunten määrän väheneminen muodostavat selvimmät haitat poronhoidolle.”

Ivalon paliskunnassa porojen GPS –seurannan paikannusten tuloksena näyttää, että paliskunnan alue jakaantuu kahteen erilliseen laidunalueeseen, joilla porot pysyttelevät pääsääntöisesti koko vuoden. Paliskunnan etelä- ja keskiosissa on harjoitettu metsätaloutta kauan ja vallitseva laiduntyyppi metsämaalla ovat eri ikäiset taimikot, jotka sijaitsevat kuivilla ja karuilla kankailla. Pohjoisosissa on kuivia ja karuja kankaita on selvästi vähemmän, alueella on hakattu vähemmän ja vanhoja metsiä on yhä eniten metsämaan alasta. Paliskunnan etelä- ja keskiosissa porojen ravinnosta pääosa tulee talvellakin luonnosta, mutta poroja ruokitaan maastoon ja siten ohjataan porojen laidunnusta.

Selvin ero Ivalon paliskunnan laidunalueiden käytön välillä 1999-2001 ajoittui maaliskuuhuhtikuulle. Silloin etelä- ja keskiosissa laiduntavat porot suosivat enemmän eri ikäisiä taimikoita kuin vanhoja metsiä suhteutettuna näiden laiduntyyppien osuuteen metsämaan alasta. Pohjoisosissa tilanne oli päinvastainen, sillä porot laidunsivat suhteessa enemmän vanhoissa metsissä kuin taimikoissa suhteessa niiden runsauteen. Kummallakin alueella porot kuitenkin käyttivät maaliskuuhuhtikuussa hakkuualueita ja aukeita sekä myös nuoria metsiä vähemmän kuin niiden osuus metsämaan alasta oli.

Em. tutkimus julkaistiin keväällä 2003 (Metsänkäsittelyjen ja lumiolosuhteiden vaikutus porojen laidunten käyttöön Ivalon paliskunnassa, RKTL kala- ja riistaraportteja nro 271, 2003). Tuloksissa todetaan, että erot laidunten runsaudessa, poronhoitotavoissa ja lumiolosuhteissa aiheuttavat eroja porojen laidunten käyttöön erityisesti kevättalvella. Jos jäkälää ei ole saatavilla ja lumiolosuhteet ovat vaikeat, poro korvaa jäkälän lupolla. Metsänkäsittelyn vaikutusten todetaan olevan sitä haitallisempia, mitä vähemmän alueella on kuivia ja karuja kankaita ja mitä vaikeammat lumiolosuhteet ovat. Siksi metsienkäsittelymenetelmiä pitäisi kehittää siten, että luppo saataisiin siirtymään jo varhaisessa vaiheessa ns. emopuustosta taimikkovaiheeseen oleviin puihin. Taimikonhoito ja nuorten metsien harvennukset ovat poronhoidolle tärkeitä jäkälän ja metsälauhan kasvuolosuhteiden parantamisen kannalta. Myös porojen kaivamiselle haitallisen hakkuu- ja harvennusjätteen talteenottoa on kehitettävä.

Riistan- ja kalantutkimus on julkaissut Porotalouden tutkimusohjelman 2003-2007 (Kala- ja riistaraportteja nro 281, 2003). Tutkimushankkeista on priorisoitu hankkeita, jotka heijastuvat laajasti ja kauaskantoisesti porotalouden koko tuotantoketjuun, alaan liittyvään päätöksentekoon sekä alan tutkimus- ja kehittämistoimintaan yleensä. Priorisoitujen tutkimusalojen joukkoon kuuluu myös poronhoidon ja muiden maankäyttömuotojen yhteensovittaminen.

Metsäntutkimuslaitos

Metsäntutkimuslaitoksen Rovaniemen asema (asemanjohtaja Mikko Hyppönen ja erikoistutkija Timo Helle, 4.7.2002, kirjallinen tiedonanto – kirjallisuusviittaukset Metlan vastauksesta, selvitysmiehen huomautus) toteaa, että ”metsätaloutta on käsitelty monissa viime vuosina tehdyissä selvityksissä ja suunnitelmissa. Tällaisia ovat mm. Lapin metsästrategia (Maa- ja metsätalousministeriö 2/1996), Lapin metsätalouden tavoiteohjelma 1998-2002 (Lapin met-

säkeskus 1998) ja Lapin metsäohjelma (Lapin metsäkeskus 2001). Niihin sisältyy myös yleisluonteisia kuvauksia metsätalouden ja porotalouden suhteista.

Metsätalouden vaikutukset porolaitumiin on yleensä arvioitu negatiiviseksi, joskin myönteisiäkin vaikutuksia on. Niistä tärkeimpiä ovat metsälauhan runsas esiintyminen tuoreilla ja kuivahkoilla kankailla tehdyillä hakkuilla sekä uudistusaloille ilmestyvä lehtipuusto. Metsälauhaa porot syövät syksyllä ja syystalvella ja lehtipuustolla on merkitystä kesäravintona. Ylä-Lapissa nämä myönteiset vaikutukset jäävät kuitenkin vähäisiksi, mikä käy ilmi metsälauhan osalta valtakunnan metsien inventoinnin yhteydessä tehdyistä laiduntutkimuksista (esim. Mattila 1982).

Ylä-Lapissa intressiristiriidat koskevat poronjäkälää ja puilla kasvavaa luppoo. Metsikön iän vaikutusta porojen laidunnuksen jakautumiseen on tutkittu Ylä-Lapissa Ivalon paliskunnassa (Helle ym. 1990). Laidunnus oli suhteellisen vähäistä alle satavuotiaissa metsissä, mutta saavutti huippunsa pian sen jälkeen vähetäkseen metsikön iän edelleen kasvaessa. Silti laidunnuksen intensiteetti pysyi vanhoissakin metsissä moninkertaisena alle satavuotiaisiin metsiin verrattuna. Se, että porot suosivat varttuneita metsiä näkyi jäkälän pituudessa siten, että nuorissa metsissä jäkälä oli pitempää kuin varttuneissa metsissä. Vanhojen metsien suosituimmuuden selvittäminen edellyttäisi kuitenkin kokeellista tutkimusta. Voidaan kuitenkin olettaa, että syytä on ainakin kolme. Näistä ilmeisin ovat hakkuutähteet, joiden seassa kaivamista porot välttävät. Avoimella uudistusalalla lumi saattaa kovettua ja estää siten porojen kaivamista. Ivalon paliskunnassa laitumen käyttö oli intensiivisintä siinä vaiheessa, kun metsikkö oli jo väljentyneenä. Kyseessä voi olla petosopeuma, sillä väljentyneiden metsien hyvä näkyvyys helpottaa petojen havaitsemista. Sitä saadaanko vastaava vaikutus aikaan taimikon harventamisella ja nuoren metsän hoidolla, ei ole selvitetty.

Ylä-Lapissa tärkein ja usein ainoa luppopuu on mänty. Tuoreimman laiduninventoinnin mukaan runsasluppooisia metsiä on yksi prosentti ja kohtalaisen hyviä luppometsiä noin 15% metsämaalla olevista metsistä. Lupon esiintyminen on vahvasti sidoksissa metsikön ikään (esim. Mattila 1979). Parhaat luppometsät ovat lähes poikkeuksetta yli satavuotiaita ja usein vähintään 150 –vuotiaita.”

Metsäntutkimuslaitoksen Rovaniemen tutkimusasemalla on käynnistynyt tutkimushanke ”Poronhoito ja muuttuva ympäristö”, jonka yhtenä tavoitteena on metsätalouden ja poronhoidon ristiriitojen yhteensovittaminen. Tarkasteluyksikkönä ovat Ylä-Lapin paliskunnat, joiden laidunvarojen (poronjäkälä ja loppo) kehitystä voidaan seurata erilaisilla hakkuuvaihtoehtoilla. Malleihin sisällytetään myös työllisyys- ja aluetalousvaikutukset. Tutkimuksen osalta todetaan, että ”koska esim. taloudelliset ja kulttuuriset arvot eivät ole yhteismitallisia, ongelmat tuskin tulevat lopullisesti ratkaistuksi. Tutkimustulokset onkin ymmärrettävä päätöksenteon apuvälineeksi.” Lopullisia tutkimustuloksia on odotettavissa kuitenkin vasta kolmen vuoden kuluttua (vuonna 2006).

Metsäntutkimuslaitoksen vuotuisilla tutkimuspäivillä 21.5.2003 oli teemana mm. maankäytömuotojen keskinäinen kilpailu ja poroelinkeinon ja metsätalouden ristiriidat. Myös tutkimuspäivillä on korostettu aihepiiriin liittyvää tutkimuksen tarvetta (Lapin Kansa, talousuutiset 22.5.2002). Paliskuntain Yhdistyksen suunnittelija Matti Särkelä on nostonut esille metsäekonomisen ja maankäytön ekonomiaan keskittyvän tutkimuksen tarpeen, jossa hän tarkoittaa ”sen selvittämistä, tuottaako tietyllä alueella parhaan taloudellisen tuloksen metsätalouden, porotalouden vai kenties matkailun harjoittaminen”.

Tutkija Lotta Jaakkola on esitellyt tutkimuspäivillä Kanadassa käyttöönotettuja metsähoitomalleja, joilla tavoitellaan luppometsien turvaamista karibujen käyttöön. Keinoina ovat kie-

roaikojen pidennykset ja avohakkuualoille jätettävät luppoiset puuryhmät. Puun saanto on Jaakkolan mukaan vähentynyt aikaisempiin metsänhoitokäytäntöihin verrattuna 23 prosenttia. Kanadan mallin kiinnostavuutta lisää tieto, että Jaakkolan tutkimustulosten mukaan nykyisin käytetyillä kiertoajoilla päätehakkuukypsässä metsikössä lupon määrä on vain noin puolet vanhan metsän kokonaisluppomäärästä.

5. KUNNAT

Ylä-Lapin luonnonhoitoalueeseen kuuluvat Enontekiön, Inarin ja Utsjoen kunnat. Kuntien elinkeinorakenne on seuraava (% ammatissa toimivasta väestöstä):

Kunta	Alkutuotanto	Jalostus	Palvelut
Enontekiö	12,2 %	5,8 %	76,8 %
Inari	10,4 %	9,8 %	76,7 %
Utsjoki	11,3 %	6,0 %	77,6 %
Lappi	6,2 %	22,2 %	69,0 %
Koko maa	4,9 %	26,8 %	66,6 %

Kunnat ovat edelleen erittäin alkutuotantovaltaisia, mikä merkitsee sitä, että sekä poro- että metsätaloudella on huomattava paikallistaloudellinen ja työllistävä merkitys. Toisaalta molempien osalta on myös selvää potentiaalia jalostustoiminnan lisäämiseen. Matkailun kautta syntyy myös palvelusektorin työpaikkoja, porotalouteen matkailun ohjelmajalostuksina ja metsäsektorille luontopalveluina. Luontoon tukeutuvan matkailun kehittäminen edellyttää myös alkuperäisen luonnon säilyttämistä.

Kaikkien kolmen kunnan taloudellinen tilanne on heikko. Viimeisten käytettävissä olevien (tilinpäätökset 2002, Lapin liitto 2003) tilastojen mukaan Utsjoen vuosikate oli 239 €/as, Enontekiön – 151 €/as ja Inarin 272 €/as, kun Lapin kuntien keskimääräinen vuosikate oli 365 €/as ja koko maan (v. 2000) 378 €/as. Samaan aikaan velkaa oli Inarissa 781 €/as, Enontekiöllä 1 317 €/as ja Utsjoella 1 826 €/as. Vastaavat luvut olivat koko Lapissa 1 441 €/as ja koko maassa 781 €/as. Tämä osoittaa, että kuntien taloudellinen liikkumavara elinkeinojen kehittäjänä ja työpaikkojen luojana on olematon.

Viimeisimpien työllisyystilastojen (toukokuu 2003, Lapin TE-keskus 17.6.2003) mukaan myös työllisyystilanne on vaikea. Ensimmäisen vuosikolmanneksen työttömyysaste on Enontekiöllä 27,7 %, Inarissa 20,8 % ja Utsjoella 13,8 %. Koko Lapin työttömyysaste oli vastaavana aikana 16,2 % ja koko maan 10,1 %.

Hannu Heikkisen väitöskirjassa Sopeutumisen mallit (2002) todetaan, että Ylä-Lapin etniseksi leimattujen konfliktien taustalla on myös kuntataloudellisia syitä. Aluepolitiikassa pyritään kehittämään uusia tulonlähteitä ja siten matkailun, metsätalouden ja kaivosteollisuuden hankkeita suositaan perinteisten luontaiselinkeinojen, kuten poronhoidon kustannuksella. Perusteena on luontaiselinkeinojen heikko taloudellinen tuotto kunnallistalouksille (s 334).

Inarin kunta

Inarin kunta on keskeisimmässä asemassa poro- ja metsätalouden yhteensovittamisen näkökulmasta. Kunnan pinta-ala on 17 321 km², josta peräti 78 % on eri päätösten perusteella suojeltua. Kansallispuistoja on 15,5 %, (2 700 km²) erämaa-alueita 34,6 % (6000 km²) ja

metsätalousalueita 24 % (3 700 km²). Asukkaita on 7 268, joista saamelaisia noin 2 200. Asukastiheys on vain 0,48 asukasta/km². Eloporoja kunnan alueella oli poronhoitovuonna 2001-2002 yhteensä 37 967 korkeimman sallitun poromäärän ollessa 39 200.

Kunnan elinkeinorakenteessa alkutuotannon elinkeinoilla (metsä-, poro-, maa- ja kalatalous) on edelleen poikkeuksellisen suuri suhteellinen merkitys eli 10,5 % kun se koko Lapissa on enää 6,2 % ja koko maassa 4,7 %. Alkutuotannon elinkeinoille luonnon merkitys korostuu ja kunnan elinkeinosuunnitelmissa todetaankin, että myös tulevaisuudessa luonto on tärkeä mm. porotalouden, metsätalouden, kullankaivuun ja kalastuksen antaman toimeen tulon takia. Luonto on myös matkailun vetovoimatekijä ja omien raaka-aineiden jatkojalostus on merkittävä työllistäjä.

Kunnan elinkeinorakenne, eri elinkeinojen volyymi ja taloudellinen merkitys on esitetty alla olevassa asetelmassa (lähde: Inarin kunta)

Metsä-, poro-, maa- ja kalatalous (% atv:stä)	10.5 %
Teollisuus ja rakennustoiminta	9.8 %
Kauppa, liikenne, pankkitoiminta ja matkailu	38.3 %
Yhteiskunnalliset palvelut	38.3 %
Tuntematon	3.1 %
Metsähallituksen hallinnassa ja metsätalouskäytössä	2 400 km ²
- josta metsätalousaluetta	1 400 km ²
- suojametsäaluetta	1 000 km ²
Yksityisten hallinnassa ja metsätalouskäytössä	1 280 km ²
- josta metsätalousaluetta	800 km ²
- suojametsäaluetta	480 km
Metsätalouden vuotuinen hakkuumäärä	216 000 m ³
- josta Metsähallituksen mailla	150 000 m ³
- yksityismailla	66 000 m ³
Metsätalouden liikevaihto	7.9 miljoonaa €
- osta Metsähallituksen osuus	6.0 miljoonaa €
- yksityismetsien osuus	1.9 miljoonaa €
Porotalouden lihantuotanto	480 000 kg
Porotalouden bruttotulo	2.8 miljoonaa €
Poronmistajia	598
Pääasiallinen toimeentulo	150 perheelle
Korkein sallittu poroluku	39 200
Matkailu, rekisteröityjä yöpymisiä	300 000
Vuodepaikkoja Saariselällä	10 600
Vuodepaikkoja muualla kunnassa	2 500
Matkailutulo vuodessa	50.5 miljoonaa €

Seuraavassa asetelmassa on metsätalouskäytössä olevien metsien pinta-ala paliskunnittain ja niiden suhteellinen osuus paliskunnan kokonaismaapinta-alasta Inarissa (lähde: Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma):

Paliskunta	Paliskunnan maa-ala, ha	Varsinaiset talousmetsät, ha	Rajoitetun metsätalouden piirissä, ha	Taloustmetsien osuus, %
Hammastunturi	216 000	30 000	21 000	23
Ivalo	253 000	112 000	15 000	50
Muddusjärvi	202 000	20 000	13 000	16
Muotkatunturi	248 000	12 000	4 000	6
Sallivaara	286 000	7 000	4 000	4
Paatsjoki	65 000	11 000	1 000	19
Yhteensä	1 270 000	197 000	58 000	20

Inarin kunnanhallitus ja –valtuusto ovat käsitelleet metsä- ja porotalouden yhteensovittamiseen liittyviä kysymyksiä seuraavasti:

12.2.2001 (KH §111) Kunnan kannanotto metsätaloustoimintaan ”Metsien hoito ja hakkuut pysytettävä ennallaan ja miestyövaltaisina”. ”Ylä-Lapin alue sijaitsee kolmen pohjoisimman kunnan alueella. Alueen kokonaisala on 2,8 milj. hehtaaria, josta maata on 2,5 milj. hehtaaria. Maankäytöllisesti Ylä-Lapin alue muodostaa muusta maasta poikkeavan kokonaisuuden. Alueen kokonaispinta-alasta valtio omistaa n. 90%. Pääosa Suomen luonnonsuojelualueista sijaitsee alueella. Kaikista luonnonsuojelulain mukaisista suojelualueista Ylä-Lapissa on n. 40%. Erämaat mukaan lukien alueiden osuus nousee 70 prosenttiin. Metsistä muussa kuin metsätaloustaloudessa on 60%. Alueella sijaitsee mm. Suomen 12 erämaasta 10, Suomen suurin luonnonpuisto, Kevo ja Suomen suurin kansallispuisto, Lemmenjoki.

Suojelualueet turvaavat perinteisiä elinkeinoja luoden myös perustan saamelaiskulttuurin säilymiselle. Suojelualueiden ulkopuolella olevat metsätalousalueet säilyttävät koko alueen paikallisagendan* monimuotoisuuden [*YK:n Ympäristö- ja kehityskonferenssi UNCED, Rio de Janeiro 1992, suositus kaikille maailman kunnille paikallisen kestävä kehityksen toimintaohjelman eli paikallisen Agenda 21:n laatimisesta – selvitysmiehen huomautus]. Metsätalousalueiden puuston kasvu ja puuvarat mahdollistaisivat puolitoistakertaiset hakkuut, mutta Inarin kunta pitää Metsähallituksen nykyisiä vuotuisia 150 000 m³:n hakkuuta sekä luonnon monimuotoisuuden että paikallisen työllisyyden kannalta oikeana. Pienemmät hakkuut vaarantaisivat koko metsätaloustoiminnan, työllisyyden ja paikallisten sahojen ja puunjalostuksen puunsaannin.

Kun myös metsätalousalueella vanhoja metsiä on tarkoitus säilyttää vähintään 40%, Inarin kunnan mielestä metsäsertifioinnista kiistely ja arvovaltataistelu peittävät alleen tosiasiallisen paikallisdemokraattisen luonnonvarasuunnittelun ja paikallisen väestön tosiasialliset toimeentulomahdollisuudet.

Ylä-Lapin metsätalouden työllisyysvaikutus on noin 190 henkilötyövuotta ja mahdollistaa paikallisen puunjalostustoiminnan. Metsätaloutta harjoitetaan 9%:lla alueen pinta-alasta, lähinnä Inarissa. Siten myös huomattava osa työllisyysvaikutuksesta kohdistuu Inarin kunnan alueelle. Mikäli metsätalous lopetetaan Inarin kunnan alueella, kunnan työttömyys kohtaa huomattavasti yli 25 prosentin ja työttömyydestä aiheutuu merkittäviä työttömyyden mukanaan tuomia sosiaalisia ongelmia.

Inarin kunta haluaa painottaa metsätalouden kehittämisessä paikallisen jalostamisen tärkeyttä. Inarin kunta pitää erityisen tärkeänä Vapon Peuravuonon sahan toimintaa, jota Inarin kunnan mielestä voidaan pitkällä aikavälillä kehittää Ylä-Lapista saatavalla puuraaka-aineella inarilaista puuteollisuutta tukevana toimijana. Eturyhmäajattelulla, kyseenalaistamalla hakkuut Ylä-Lapissa sekä Vapon Peuravuonon sahan toiminta, Inarin kunta tulee menettämään yhden merkittävistä elinkeinollisista kehittämisalueistaan. Tätä Inarin kunta jyrkästi vastustaa.

Ylä-Lapin luonnonvarojen suunnittelussa paikallisuus on huomioitu. Paliskunnat Inarin kunnan käsityksen mukaan ovat keskeisiä suunnittelun yhteistyökumppaneita. Saamelaiskäräjien kanssa Metsähallituksella on lakisääteinen neuvotteluelvelvoite kaikista saamelaisia koskevista kysymyksistä. Kuntakohtaisissa neuvottelukunnissa on kuntien ja Saamelaiskäräjien nimeämät edustajat. Luonnonvarasuunnittelun avulla paikallisen väestön osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia on merkittävästi voitu parantaa työryhmätyöskentelyllä, yleisötilaisuuksilla, kyselyillä ja internetin kautta. Inarin kunnan mielestä ahtaasti eturyhmän taloudellisesta näkökulmasta lähtevä toiminta vaarantaa Inarin kunnan alueella kestävä kehityksen sosiaaliset, kulttuuriset ja ekologiset osa-alueet. Kunta suhtautuu myönteisesti esityksiin paikallisdemokratian kehittämistä.”

11.2.2002 (KH §100) Lausunto saamelaistoimikunnan mietinnöstä. ”Kunta esittää koko prosessin pysäyttämistä siihen asti kun maa- ja metsätaloustieteelliset kysymykset koko Ylä-Lapin osalta on selvitetty. Inarin kunta lähtee siitä, että valtio omistaa Ylä-Lapin alueella ne maat, joita pääasiassa Metsähallitus hallinnoi. Maa- ja metsätaloustieteellinen kysymys Ylä-Lapin osalta kokonaisuudessaan täytyy puolueettoman tahon valtion varoin kiireellisesti selvittää.

Laki saamelaisten kotiseutualueen luonnonhoitoalueen johtokunnasta tulee olla määräaikainen esimerkiksi niin, että laki on voimassa vuoden 2007 loppuun. Saamelaisten kotiseutualueen Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen johtokunta tulee perustaa ja sille tulee antaa päätösvaltaa ehdotuksen mukaisesti. Saamelaistoimikunnan esitys, että tällä hetkellä Metsähallituksen virkamiesten ja toimihenkilöiden toimivaltaan kuuluvat eräät periaateluontoiset asiat ja suunnitelmien hyväksymispäätökset siirrettäisiin saamelaistenkotiseutualueen luonnonhoitoalueen johtokunnan toimivaltaan, on oikea ja kunnan aikaisempien esitysten mukainen.

Toimikunnan esitys, että johtokunnan asioiden valmistelu ja esittely tapahtuu Metsähallituksen virkatyönä, on myös oikea ja kunnan aikaisempien esitysten mukainen. Päätäminen, ainakin luonnonvarainsuunnitelmasta, mutta myös metsätalouden periaatteista sekä maan myynnin, oston ja vaihdon periaatteista, tulee johtokunnassa tapahtua 2/3 määräenemmistöllä. Johtokunnan päätöksenteossa tulisi varmistaa keskeisimmiltä osin, eli ainakin luonnonvarainsuunnitelman hyväksymisen osalta, että päätöksen takana on valtaosa alueen väestöstä. Ainoa keino tämän turvaamiseen on, että ainakin luonnonvarainsuunnitelman hyväksyminen edellyttää johtokunnassa 2/3 enemmistöä. Kunta lähtee siitä, että nykyiseen kunnalliseen itsehallintoon kuuluvia asioita (esim. kaavoitus) ei tule johtokunnalle antaa.”

25.3.2002 (KH §199) Kirje maa- ja metsätalousministeri Raimo Tammilehdolle. ”Metsätaloustoiminta Inarissa”: Eräiden Inarin Paliskuntien ja tokkakuntien edustajat vaativat metsätaloustoiminnasta luopumista Inarissa. Saman aikaisesti mm. Ivalon paliskunnan poroisäntä oli MH:n järjestämällä retkeilyllä yhdessä mm. ympäristöministeriön, kunnan, metsäkeskuksen, Inarin luonnonystävien ja Inarin riistanhoitoyhdistyksen edustajien kanssa tutustumassa Hammastunturin erämaa-alueella tehtyihin luonnonmukaisesti hoidettaviin alueisiin. Retkeilyn yhteydessä tuotiin monelta taholta esille, että Inarissa on perinteisesti sovitettu yhteen eri elinkeinoja ja yksi perinteinen inarilainen elinkeino on metsätalous, joka yleisesti nykyisessä laajuudessa hyväksytään sekä pohjoisen puun erityislaatu ja sen paikallinen jalostaminen. Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalue on kehittänyt metsätalouden menetelmiä ja omassa toiminnassa ottanut huomioon Inarin alueen monimuotoisuuden. Inarin kunta tukee Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen toimia.

Vastaavanlainen laajempi keskustelu kuin nyt käytiin viimeksi vuonna 2001. Kunnanhallitus antoi 12.2.2001 oheisen kannanoton metsätaloustoimintaan (ks. edellä) ja totesi, että metsätaloustoiminnan mahdollinen lakkaaminen valtion mailla ei voi olla heijastumatta

Inarin yksityismetsätalouteen. Metsätaloustoiminta Inarissa on tällä hetkellä monien sovitte-
teluratkaisujen tulos. Metsätaloustoiminnalla on huomattava alueellinen merkitys. Metsä-
taloustoiminnan hakkuumäärä (150 000 m³/v) on pudotettu em. yhteensovituksessa niin alas,
että sen pienentäminen vaarantaa koko metsätalous- ja siihen läheisesti liittyvän muun toi-
minnan, mm. Vapon Peuravuonon sahan.

Inarin kunta pitää metsätaloustoiminnan jatkamista Inarissa välttämättömänä. Inarin kunta
toivoo, että vuodesta toiseen eri yksittäisten tahojen esiintuomat esitykset metsätaloustoi-
minnan lakkauttamisesta Inarissa jätettäisiin huomioon ottamatta ja voimavarat keskitettäi-
siin metsätalouden ja paikallisen puunjalostuksen kehittämiseen.” 5.4.2002 sama kirje on
toimitettu sisäasiainministeriön asettamalle Pohjois-Lappi työryhmälle.

Utsjoen kunta

Utsjoki toteaa 17.6.2002 päivätyssä kirjeessään seuraavaa: ”Utsjoella kartoitetaan tunturi-
mittarin tuhojen ennallistamismahdollisuuksia. Laaja luonnontuho tapahtui jo 1960 –
luvulla, mutta tuhoalue ei ole vielääkään toipunut. Tuhoihin suhtautumisessa on ollut mo-
nenlaista näkemyksiä, useimmiten näkemykset ovat olleet porotaloutta syyllistäviä. Näke-
myserot metsätalouden ja porotalouden välillä ovat olleet selvät.

Utsjoen kunta on nimennyt kärkihankkeekseen Tunturimittarin tuhojen ennallistamis –
hankkeen. Kunta on pyrkinyt löytämään edellytykset käynnistää tuhojen ennallistamispro-
jekti yhdessä Paliskuntien ja Metsähallituksen kanssa. Asia etenee konkreettisesti ja myön-
teisesti.” Tunturikoivulla on merkitystä porotaloudelle, mutta ei metsätaloudelle.

Enontekiön kunta

Enontekiön kunta ilmoittaa (kunnanjohtajan sähköpostiviesti 1.7.2002), ”että Enontekiön
kunnalla ei viimeisen kymmenen vuoden aikana ole ollut aiheeseen liittyvää esillä.” Edel-
leen todetaan, että Enontekiön yhteismetsä on alueellamme ainoa vakituisesti ja vuosittain
metsätaloutta harjoittava taho. Yhteismetsällä on takavuosina ollut yhteyksiä poromiesten
kanssa.

6. ELINKEINOELÄMÄ

VAPO Timber

VAPO Timberin Peuravuonon sahan liikevaihto noin 3.2 milj. €/vuosi. Saha käyttää alueen
mäntyraaka-ainetta n. 37 500 m³/vuosi vaihteluvälin ollessa 35 - 40 000 m³/v. Raaka-aineen
sahalle toimittaa pääasiassa Metsähallitus. Yksityismetsistä tulee noin 5 % ja tarvittaessa
raaka-ainetta on tuotu Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ulkopuolelta. Nykymuotoiselle toi-
minalle käytettävä raaka-ainemäärä on minimitaso ja nykyistä pienemmällä raaka-
ainemäärällä sahan toimintaedellytykset vaarantuvat oleellisesti. Toiminta on saatu kannat-
tavuusrajan yläpuolelle paikalliseen raaka-aineeseen perustuen. Raaka-ainetta on tuotu myös
koe-erinä Venäjältä, mutta maan nouseva oma käyttö ja vaihtelevat tuontisäädökset tekevät
saannin pitkällä aikavälillä epävarmaksi.

Peuravuonon Saha tuottaa mäntysahatavaraa keskimäärin n. 13 000 m³/vuosi ja ratapölkkyjä
n. 4 000 m³/vuosi. Vuonna 2003 toteutuu 18 000 m³:n raaka-aineen käyttö. Sahan pää-
asiakkaat kotimaassa ovat VR Rata Oy ja Puukeskus Oy Rovaniemi. Kotimaan kaupan li-
säksi sahatavaraa viedään mm. Iso-Britanniaan, Marokkoon ja Espanjaan. Sahatavarasta

puolet menee kotimaan markkinoille ja puolet vientiin. Viennin arvo on noin 1,2 miljoonaa euroa. Ratapölkkyt menevät kaikki Suomeen mm. radan korjauksiin, teollisuusratoihin ja ratapihoille. Sahauksen sivutuotteina syntyy teollisuushaketta 3 600 kuiva-ainetonna/vuosi, sahanpurua 3 400 irtokuutiometriä/vuosi ja kuorta 1 700 irtokuutiometriä/vuosi. Teollisuushake toimitetaan Stora Enso Oy:n Kemijärven tehtaalle sellun raaka-aineeksi ja sahanpuru ja kuori toimitetaan polttoon alueelliselle lämpökeskuksille mm. Inariin ja Rovaniemelle Suosiolan lämpövoimalalle.

Saha työllistää välittömästi paikallisessa sahaustoiminnassa 23 omaan henkilökuntaan kuuluvaa ympärivuotisesti ja välillisesti 12 urakoitsijoiden henkilökuntaan kuuluvaa ihmistä.

Peuravuonon Sahan tulevaisuus nähdään turvattuna, mikäli raaka-aineen saanti varmistetaan. Saha on kehittänyt toimintaansa ja toimittaa tällä hetkellä Lapin hirsitaloteollisuudelle raaka-aineen. Tuotantoa ollaan viemässä entistä asiakaslähtoisempään suuntaan ja suunnitelmassa on investoinnit mittatilaustuotantoon. Investoinnit eivät luo uusia työpaikkoja, mutta turvaavat olemassa olevat työpaikat. Ratapölkkyjen kysyntä jatkuu kotimaassa ja sahaustoiminnan sivutuotteiden kysyntä ja kannattavuus ovat kohdallaan.

Puun saanti tällä hetkellä on turvattu ja kaikki raaka-aine saadaan Inarista, vain pieni erä tulee Sodankylä pohjoisosista. Sahan toiminta on ollut viisi vuotta vakaata ja taloudellisesti kannattavaa, vaikka mm. kuljetustuki on poistunut. Sahalla olisi sahauskapasiteettia enemmän kuin tällä hetkellä on käytössä, mutta raaka-aineen saatavuus asettaa toiminnalle rajoituksen. Raaka-aineesta tulee yksityismetsistä noin 5% ja sen osuuden toivotaan kasvavan. Metsätalousyrittäjistä pienet ja keskisuuret yritykset ovat oikeutettuja kuljetustukeen ja yritystukilain mukaisesti investointi- ja kehittämisavustuksiin. Vapo –konsernin osana Peuravuonon saha ei ole tukiin oikeutettu.

Inarin puunjalostajat

Inarin puunjalostajiin kuuluvat Vapo Timberin Peuravuonon sahan lisäksi Vaaran saha ja höyläämö, Tmi Esan Saha, Rakennusliike Rekonen ja Ivalon Arktinen Yhteispuu Oy. Inarin puunjalostajien mukaan (Lapin Kansa, talousuutiset 5.4.2002) Ylä-Lapin metsähakkuita uhkaavat kiistakysymykset huolettavat Inarin puunjalostajia. Ongelmana on hakkuumäärän pientyminen, joka jo nyt on heikentänyt alan toimijoiden raaka-aineen saantia. Tällä hetkellä valtion metsistä saatava 150.000 m³ ja yksityismetsien 60.000 m³ hakkuumäärä turvaa olemassa olevan puuraaka-aineen tarpeen vain tyydyttävästi. Yritysten omat kehitysnäykymät ja tulevaisuuden suunnitelmat ennakoivat Inarin puunjalostajien mukaan puuraaka-aineen tarpeen lisääntymistä nykyisestä.

Metsätalouden merkitys on Inarin aluetaloudelle huomattava. Koko korjuu- ja jalostusketju työllistää kunnassa lähes 200 työntekijää, ja sen aluetaloudellinen vaikutus on noin 12 milj. euroa. Lähimarkkinoiden lisäksi Inarin alueelta viedään puutuotteita Pohjois-Norjaan ja Keski-Eurooppaan. Puunjalostajien mukaan alan toimintamahdollisuuksien heikentäminen uhkaa jo koko alueen metsätalouden tulevaisuutta.

Inarissa todetaan olevan perinteikäs mekaanisen puualan yrittäjäkunta. Puun jatkojalostaminen on tullut yhä tärkeämmäksi yrityksen kannattavuuden kannalta. Tämä näkyy yrittäjien investoinneissa ja halussa kehittää yritystään. Kunnassa on toteutettu kärkiyritysvetoinen Inarin puualan kehittämisprojekti, jonka tavoitteena on inarilaisen puun jatkojalostuksen lisääminen sekä myynnin, markkinoinnin ja erityisesti Norjan vientikaupan edistäminen.

Puunjalostajat ovat ilmaisseet huolestumisensa puuraaka-aineen saatavuudesta ja katsovat, että heidän tulee saada pikaisesti varmuus vähintään nykyisten hakkuumäärien säilymisestä sekä puunjalostusteollisuuden investointi- ja kehittämismahdollisuuksien turvaamisesta Ylä-Lapissa myös tulevaisuudessa. Inarin puunjalostajien raaka-aine tulee pääasiassa yksityismetsistä.

Metsäalan Kuljetusyrittäjät ry

Ylä-Lapissa Metsähallituksen ajossa on viisi puutavara-autoa ja muiden yhtiöiden ajossa viisi autoa. Autoilijat työllistävät itsensä (10) ja 20 työntekijää suoraan sekä välillisesti vaikuttavat alueen korjaus- ja autotarvikepalvelujen toimintaan. Suurin osa autoilijoista ja heidän työntekijöistään ovat alueelta kotoisin.

Metsäalan kuljetusyrittäjät ry ”toivoo porotalouden ymmärtävän tämänhetkisen murrosvaiheen, missä metsätalous siirtyy hitaasti kohti tavoitetilaa (tietyt osuudet taimikoita, harvennusemetsiä, varttuneita harvennusemetsiä, päätehakkuuikäisiä ja vajaatuottoisia metsiä) ja entisenlainen pelkkä päätehakkumetsien käsittely loppuu, jolloin tietty määrä päätehakkuuikäisiä metsiä tulee säilymään”. Näin porotalous voisi jatkaa nykymuotoisissa metsissä ja metsätalous saa toimeentulonsa kasvatushakkuista tulevasta puutavarasta.

Metsien käsittelyn katsotaan jo muuttuneen luonnonmukaisempaan suuntaan. Luonnonvarasuunnittelun mukainen ”kuulemismenettely varmistaa, että kaikki intressiryhmät saavat äänensä kuuluviin tässä tilanteessa, missä viimeisistä luonnontilaisista metsistä siirrytään nykymetsien tasoon”. Metsätalouden Kuljetusyrittäjät ry tukee nykymetsätalouden toimintaa, koska mitään lakeja ei rikota.

Kuljetusyrittäjät viittaavat Koneyrittäjien liiton lausuntoon, jossa todetaan seuraavaa: Puunkorjuutoiminnan on jatkuttava Ylä-Lapissa. Hakkuusuunnitteita ei tule pienentää nykyisestä, koska nykyinen taso alittaa hakkuumahdollisuudet ja supistuessaan oleellisesti näivettäisi metsätalouden ennen pitkää koko Ylä-Lapissa. Vaikutukset ulottuisivat myös yksityispuolelle, koska puun nollaraja ulottuisi alueelle. Metsätalous on turvattava yhtenä alueen peruselinkeinoista, mutta saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen säilymisen ja kehittymisen kannalta alueella oltava myös muita elinkeinoja, joista metsätalous on yksi tärkeimmistä. Virkistysmatkailu tulee ohjata niille sopiville alueille ja matkailijoille on tarjottava riittävä palveluvarustus. Luonnonvarasuunnitelmasta on saatava yksi yhteinen näkemys aikaiseksi ja olot on vakaannutettava.

Koneyrittäjät ry

Suhteutettuna Inarissa saatavilla oleviin työpaikkoihin, on metsätalouden työllistävä vaikutus suuri. Korvaavia työpaikkoja ei juurikaan ole. Valtion mailla harjoitettavan metsätaloustoiminnan loppuminen lopettaisi käytännössä metsätalouden myös yksityismetsissä. Koneyrittäjien mielestä metsätaloutta on harjoitettu kestävästi ja paikallista kulttuuria kunnioitetaan.

Vuonna 2000 valmistunut luonnonvarasuunnitelma antaa paremmat mahdollisuudet ihmisten ja luonnon sopuun elämään kuin metsätalouden ajaminen kokonaan alas. Luonnonvarasuunnitelmassa metsätaloustoiminnan vuotuinen hakkuumäärä pudotettu niin alas kuin mahdollista eli 150 000 m³:iin. Valtion tulee tukea sekä porotalouden että metsätalouden toimintaedellytyksiä, mutta on muistettava, että poro on alkujaan kesytetty villipeurasta, joka on alkujaan tuntureiden asukas ja siirtynyt myöhemmin porotalouden myötä metsäisille alueille. Siten sekä metsä- että porotaloudella on oikeus metsien hyödyntämi-

seen. On olemassa myös esimerkkejä, miten hallitsemattomien suurien porokarjojen pito vaikuttaa luontoon.

Metsätaloustoiminnan jatkaminen Inarissa on välttämätöntä. Jatkuvat esitykset hakkuusupistuksista aiheuttavat epävarmuutta myös muuhun yrittämiseen alueella. Koneyrittäjät kysyvät (Lapin Kansa, talousuutiset 5.4.2002), miksi yksityismetsissäkään saisi harjoittaa metsätaloutta, jos se valtion mailla kielletään. Samalla menisi yksityismetsätaloudenkin kannattavuus, sillä pieniä puumääriä ei kannata ottaa. Inarista ilmiö voi levitä Kittilään ja Sodankylään, jolloin puulle ei ole ostajia ja metsätalous loppuu. Hakkuiden supistukset on uhka myös Kemijärven sellutehtaalle. Ennen pitkää viriää kansainvälinen keskustelu, voiko Lapissa harjoittaa metsätaloutta.

Koneyrittäjät ry:n lausunnon mukaan Inarissa on metsätaloudessa 10 autoilijaa ja heidän palveluksessaan 50 kuljettajaa. Metsähallitukselle ajaa viisi koneyrittäjää ja koneista yksi on yhdistelmäkone, jossa on kaatokoura. Monitoimikoneita ei ole, niillä kaadetaan vain muutama tuhat kuutiota. Metsähallituksella on metsureita 46. Inarin yksityismetsissä työskentelee moto-ketjuja, joista yksi inarilainen. [Metsähallituksella on Ylä-Lapissa yksi monitoimikone – selvitysmiehen huomautus]

Puu- ja erityisalojen liitto ry

Puu- ja erityisalojen liiton näkemyksen mukaan selvityksessä on korostettava metsätalouden ja puuta jalostavan teollisuuden merkitystä aluetaloudelle ja työllisyydelle. Ylä-Lapin alueella korvaavia työpaikkoja on vaikea järjestää. Liitto esittää tehtäväksi myös kokonaisselvityksen Ylä-Lapin alueen metsäelinkeino aluetaloudellisista vaikutuksista ja yhteiskunnallisista vaikutuksista. Selvityksen tulisi sisältää laskelma-arvio koko metsäklusterin taloudellista ja sosiaalisista vaikutuksista myös Ylä-Lapin alueen ulkopuolelle. Liiton näkemyksen mukaan taloudelliset selvitykset olisi pätevä tekemään Metsäntutkimuslaitos.

[Metsäntutkimuslaitoksen Rovaniemen asemalla on meneillään tutkimushanke ”Poronhoito ja muuttuva ympäristö”, jonka yhtenä tavoitteena on metsätalouden ja poronhoidon ristiriitojen yhteensovittaminen. Tarkasteluyksikkönä ovat Ylä-Lapin paliskunnat, joiden laidunvarojen (poronjäkälä ja luppo) kehitystä voidaan seurata erilaisilla hakkuuvaihtoehdoilla. Malleihin sisällytetään myös työllisyys- ja aluetalousvaikutukset - selvitysmiehen huomautus]

Meto – Metsäalan asiantuntijat ry

Metsäalan asiantuntijat ry on esittänyt yhteisen kannanoton Puu- ja erityisalojen liiton kanssa, ks. edellä.

Pohjois-Lapin Matkailu ry

Matkailuelinkeinon taholta selvitysmiehen kyselyyn vastasi Pohjois-Lapin Matkailu ry, joka toimitti 30.6.2000 julkaistun ”Saariselkä 2020 – Arktisten luontopalvelujen, liikunnan ja hyvinvoinnin lomakeskus. Saariselän yleiskaavan ja toiminnallisen kehittämisen suunnitelma” (Matkailun Kehitys Lappi Oy 2000). Suunnitelmassa on lähdetty siitä, että Saariselän kehittämisen perustana tulisi olla hallittu ja liiketaloudellisesti tuottava, mutta samalla luonnon ja asiakkaan sietokyvyn huomioiva kasvu. Suunnitelmassa on asetettu rajoitukset alueen kasvulle jotta alueen tiiviys ja kompakti rakenne säilyvät.

Maankäytön ja fyysisen ympäristön suunnittelun osalta todetaan, että ”luonnonympäristön säästämiseksi sekä palvelujen ja luonnon mahdollisimman hyvän saavutettavuuden vuoksi

keskeisen alueen rakenne pidetään edelleen mahdollisimman tiiviinä...Tehokkaan virkistyskäytön alueet sijoittuvat kahteen sektoriin, joista toinen on keskustan eteläpuolella valtatie ja Pahakurun-Luulammen reitin välissä ja toinen keskustan pohjoispuolella Koierijärven ja Palopään välissä. Rakennetut ja merkityt reitit palvelupisteineen sekä ohjelmapalveluyritysten tukikohdat sijoittuvat näille alueille, jälkimmäiset pääasiassa keskustan pohjoispuoliselle sektorille. Virkistyskäytön sektoreiden väliin sijoittuvat idässä UK -kansallispuisto ja lännessä Hammastunturin erämaa, joihin on välitön yhteys aivan matkailukeskuksen ytimestä. Nämä ovat luonnonsuojelun, poronhoidon ja erämaavaelluksen alueita, joille ei ohjata muuta tehokkaampaa virkistyskäyttöä, kuin ohjelmapalvelujen kelkkareitit Kutturaan, Ivalojoelle ja Raja-Jooseppiin.”

Yleiskaavatyön yhteydessä vaihtoehtoja syntyy eri tahojen erilaisista ja ehkä ristiriitaisistakin tavoitteista, tulevaisuuden kuvien epävarmuudesta ja luovasta mielikuvituksesta. Vaihtoehtoja on etsittävä, arvioitava ja vertailtava ja tulee selvittää myös vaihtoehto metsän käytön osalta: miten suhteessa matkailun kehittämiseen huomioidaan metsätalous, porotalous, virkistys ja suojelu.

Matkailuelinkeino on oikeutettu mm. yritystukilain mukaisiin investointi ja kehittämisavustuksiin, työllisyyslain mukaiseen investointitukeen, yhdistelmätukeen sekä työvoimapolitiiseen ammatilliseen aikuiskoulutustukeen. Yhteiskunta on panostanut voimakkaasti erityisesti saariselän alueen matkailun kehittämiseen.

7. KANSALAI SJÄRJESTÖT

Inarin Luonnonystävät ry

Suomen Luonnonsuojeluliittoon kuuluva 198 jäseninen (2,7 % Inarin kunnan asukkaista) Inarin Luonnonystävät ry on toimittanut selvitysmiehen käyttöön 11.11.2002 päivätyn julkilausuman. Yhdistys kritisoi Inarissa tapahtuvaa metsätaloustoimintaa ja pitää tilannetta luonnonystävien kannalta kestävämmänä.

Julkilausuman mukaan ”kädenojennuksen kunnan työllisyydelle ei Inarin Luonnonystävät ry ole vastustanut erämaametsien hakkuita Tolosjoen takaisella Kaitaselän alueella. Hakkuuautomaatti kuitenkin jatkaa toimintaansa kaikilla Inarin metsäalueilla nakertaen ja pirstoen metsien monikäytön kannalta yhä arvokkaammiksi kasvavia erämaaisia osia pienemmiksi vaarantaen matkailun ja poronhoidon työpaikkoja sekä vähentäen kuntalaisten omia virkistytymis- ja viihtymismahdollisuuksia.

Lisäksi yhdistyksen mukaan on osoittautunut, että Kaitaselän talvitieverkosto on muuttunut kesäajokelpoiseksi rikkoen täten räikeästi erämaalakia. Tämä ennakkotapaus viittaa selkeästi siihen, ettei hakkuita voida mitenkään harjoittaa syvemmissä erämaiden osissa, kuten Ivalojoen Nuovakka- ja Hammasjokien laaksoissa sekä Kirakkajoen laaksoissa erämaalakia rikkomatta.”

Inarin Luonnonystävät ry vaatii, että erämaa-alueiden metsät on jätettävä rauhaan ja yhtyy Inarin paliskuntien ministeriöille esittämään kirjeeseen (20.3.2002). Yhdistys katsoo, että Inarin metsätalous on jo levinnyt niin laajalle alueelle, että sen täytyy riittää yhden maankäyttömuodon osalle. Suojelutoiminnan ulkopuolella olevista metsistä on jo noin 90 % hakkuutoiminnan piirissä, minkä todetaan näkyvän maisemassa ja haittaavan matkailun kehittymistä.

Lopuksi yhdistys esittää, että ”Metsähallituksen, kuin myös yhteismetsien on syytä laskea hakkuutavoitteitaan vanhoissa, toistaiseksi hakkaamattomissa metsissä. Hakkuutoiminta on sopeutettava vihdoinkin muihin maankäyttömuotoihin. Se on ainoa tapa saada se kestäväälle pohjalle.”

[Metsähallituksen edustajan kommentteja Inarin Luonnonystävät ry:n julkilausumaan on mm. Lapin Kansan talousuutisissa 14.11.2002. Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen metsätalouden päällikön Pertti Heikkurin mukaan alueen metsätalouden voitto palautuu lähes kokonaan alueelle, lähinnä Ylä-Lapin luontokeskus Siidan ylläpitoon.

Erämaa-alueilla tehdyt ja suunnitteilla olevat hakkuut perustuvat erämaalakiin ja erämaiden ympäristöministeriössä vahvistettuihin hoito- ja käyttösuunnitelmiin. Lisäksi tulevista hakkuista kuullaan aina vielä erikseen ministeriötä ja alueiden käyttäjiä. Talvitie on ollut pakko raivata kangasmaille, koska alueella ei ole jänkiä.

Metsätalousalueiden hakkuut taas perustuvat paitsi lakiin, myös vuonna 2000 hyväksytyyn uuteen Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmaan, joka on tehty paikallisen väestön kanssa yhteistyössä ja jossa vuotuinen hakkuusuunnite vahvistettiin 150 000 m³:ksi. Metsätalous ei ole alueellisesti leviämässä, vaan metsätaloutta harjoitetaan edelleen sillä samalla 12 prosentin pinta-alalla, jolle se on rajattu jo aikoja sitten - Heikkurin vastaus selvitysmiehen huomautuksena].

8. KESKEISET NÄKEMYSEROT

Neuvottelujärjestelmä

Paliskunnat katsovat, ettei neuvotteluelvoite eikä siten poronhoidon edellytysten turvaaminen toteudu nykytilanteessa. Paliskunnat eivät näkemyksensä mukaan pysty puuttumaan maakäytöllisiin perusratkaisuihin, sillä päätökset hakkuiden ja tienrakentamisen toteuttamisesta on jo etukäteen asetettu neuvotteluiden lähtökohdaksi, jolloin poronhoidolle elintärkeiden alueiden jättämisestä pidemmäksi aikaa tai pysyvästi hakkuiden ulkopuolelle ei ole voinut edes keskustella. Neuvotteluvara on rajoittunut siihen milloin hakataan. Lisäksi Metsähallituksen neuvotteluosapuolella ei oman ilmoituksensa mukaan ole ollut valtuuksia neuvotella maankäytön perusratkaisuista, vaikka juuri niistä poronhoidon harjoittamisedellytysten turvaamisessa usein on kyse.

Paikallistason neuvottelut Metsähallituksen kanssa eivät ole paliskuntien mielestä johtaneet tulokseen vuosien yrityksistä huolimatta. Vaikein tilanne on Muotkatunturin Pyhäjärven-Kirkko-oudan alueen osalta, sillä paliskunta vei asian käräjäoikeuteen vuonna 1993 ja vetosi lopulta YK:n ihmisoikeuskomiteaan asti. Ihmisoikeuskomitean päätöksen mukaan suunnitellut hakkuut eivät vielä vaarantaneet poronhoitoa, mutta jos hakkuut jatkuvat tai jo toteutettujen hakkuiden aiheuttamat haitat ovat suuremmat kuin päätöstä tehdessä arvioitiin, asia voitaisiin tutkia uudelleen. Hakkuut toteutettiin em. alueella vuonna 2000. Sittenkin myös suunnitellut Kippalvaaran hakkuut on viety ihmisoikeuskomitean tutkittaviksi. Asia on kesken.

Paliskunnat katsovat, että ”Metsähallitus on myöntänyt kyvyttömyytensä tehdä sen suuruisia päätöksiä, kuin ongelmat edellyttäisivät”. Paliskuntien näkemyksen mukaan päätöksenteko

olisi vietävä aluetason sijasta ministeriötasolle sen sijaan, että ”Metsähallitus peräänantamattomasti ajaa hakkuita kiistanalaisille alueille”.

Kiistanalaiset alueet

Paliskunnat ovat keväällä 2002 määritelleet alueet, joilla olisi tullut välittömästi luopua hakkuista, hakkuusuunnitelmista sekä uusien metsäautoteiden rakentamisesta valtionmailla (kts liitekartta 2). 13.6.2003 kuulemistilaisuudessa on pyritty tarkentamaan kartalle rajauksia, joiden mukaan on tehty arviolaskelmat puun saannosta ao. alueilla.

Paliskunta	Hakkuista poistettavaksi esitetty alue	Puun saanto, arvio m³/v
Muddusjärvi	Pekantupavaara	930
	Jäkälämaa	350
	Rovistovuoman länsipuoli ja Pohjoinen Jäävaara	2 060
	Saurasvaaran itäpuoli	1 780
Hammastunturi	Kynsileikkaamanniemi	600
	Passimonselkä	720
	Illestin alue	..
	Hammastunturin erämaa (Kirakka, Nuovakka, Kotivaara ja Väänäsenvaara)	4 600
Muotkatunturi	Kippalvaara	240
	Vaskojoen pohjoispuoli	2 800
	Savonvaara ja Pontikkalammen ympäristö	800
Paatsjoki	Kiimaselän-Mourasvaaran alue.	980
Ivalo	Sarminiemi ja Arkivaaran seutu.	2 000
Yhteensä		17 860

Päivitetty tilanne keväältä 2003 on seuraava: Muddusjärven paliskunnassa Jäkälämaa ja Pekantupavaara ovat hakkaamatta. Pekantupavaarassa on toteutettu kääpäkartoitus ja alueelta on löytynyt uhanalaisia lajeja. Rovistovuoman länsipuoli ja Pohjoinen Jäävaara on rajattava tarkemmin paliskunnan kanssa. Jäkälävaaran osalta on sovittu, että alue hakataan suunnitelman mukaan ja kulotetaan. Alueella ei ole jäkälikköä.

Hammastunturin paliskunnassa Kirakka, Nuovakka, Väänäsenvaara ja Kotivaara ovat erämaa-alueella, mutta eivät Naturassa. Aluetta ei ole hakattu, mutta hakkuusuunnitelmat on vuosille 2004-2013, yhteensä 4 600 m³/v. Passimonselkä on sovittu jätettävän hakkaamatta toistaiseksi. Passimonselän alueella on erämaahan rajoittuvana myös luonnonsuojelullista merkitystä.

Muotkatunturin paliskunnassa Savonvaaran ja Pontikkalammen ympäristöt on molemmat hakattu, Savonvaarassa on äestetty ja kulotettu.

Paatsjoen paliskunnan Kiimaselän-Mourasvaaran alueen hakkuista suunnitellaan. Metsähallitus pitää aluetta tärkeänä metsätalousalueena ja esittää, että alue jää talouskäyttöön. Alueelle on suunniteltu pääasiassa harvennushakkuita ja jonkin verran uudistushakkuita. Kiimaselän-Mourasvaaran sijaan hakkuiden ulkopuolelle voisi harkita jätettäväksi Käyräjärven aluetta, jolla on myös Norjan ja Venäjän kansallispuistoihin rajoittuvana alueena luonnonsuojelullista merkitystä.

Ivalon paliskunnan Pyhävaara-Arkivaara on hakattu. Paliskunnan eteläosassa on hakattu runsaasti sotien jälkeen ja taimikoiden ja nuorten kasvatusmetsien osuus on runsas. Poh-

joisosassa on suhteellisen paljon vanhoja metsiä. Sarminiemen alue on Nellimin ja Ivalon kylien virkistyskäyttöaluetta.

Hakkusuunnite

Puuta jalostava teollisuus sekä kone- ja kuljetusyrittäjät lähtevät siitä, että 150 000 m³/v hakkuu on se minimiraja, joka turvaa tarvittavan raaka-aineen saannin lähialueelta ja siten taloudellisesti kannattavan yritystoiminnan. Inarin kunta yhtyy elinkeinoelämän näkemyksiin ennen kaikkea työllisyyden ja aluetalouden näkökulmasta.

Metsien käsittely

Metsien käsittelyn osalta useiden tahojen näkemys on, että kiertoajat ovat tällä hetkellä varsin lyhyet. Eniten vaatimuksia esitettiin kuitenkin hakkuutähteiden pois korjaamisen osalta. Myös poronomistajien yhteismetsien osalta esitettiin pehmeämpiä metsänkäsittelymenetelmiä.

9. YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Poro- ja metsätalouden yhteensovittamisongelmat Ylä-Lapissa rajoittuvat ensisijaisesti Inarin kuntaan ja siellä sijaitseviin Hammastunturin, Ivalon, Muddusjärven, Muotkatunturin ja Paatsjoen paliskuntiin. Metsätalouden liikevaihto on Inarissa 7,9 milj. euroa eli noin 2,8 -kertainen verrattuna arvioituun porotalouden tuottoon, joka on 2,8 milj. euroa. Metsätalous työllistää suoraan ja välillisesti liki 200 työntekijää, kun porotalous on pääasiallinen toimeentulo 150 perheelle. Myös porotaloudella on huomattavia kerrannaisvaikutuksia esim. kone-, rehu- ja polttoainekauppaan sekä matkailuun. Porotalouden ja matkailun intressit ovat metsien käsittelyn suhteen yhtenevät. Matkailun 50,5 milj. euron ja porotalouden yhteenlaskettu taloudellinen merkitys on 6,7 -kertainen metsätalouteen verrattuna.

Tutkittua tietoa, missä metsä- ja porotalouden aluetaloudelliset ja työllisyysvaikutukset olisi tarkoin selvitetty, ei ole saatavilla. Molemmilla on kuitenkin Ylä-Lapin alueella vakiintunut asema, jonka tasapainoa ei mm. työllisyysyistä tulisi vakavasti horjuttaa. Kuitenkin on tunnistettava porotalouden erityismerkitys aluerakenteen ylläpitäjänä, sillä poronomistajat pysyvät alueella, mistä muuttoliike on muutoin voimakasta.

Metsätalouden harjoittamisedellytysten turvaaminen edellyttää riittävän suurta metsätalousaluetta. Ylä-Lapin pinta-alasta metsätalousaluetta on noin 20%. Luonnonsuojelualueverkkoa pidetään riittävänä. Valitussa metsätalouden toimintavaihtoehdossa vuotuinen hakkuusuunnite on 150 000 m³/v. Se säilyttää talousmetsien vanhojen metsien osuuden 40 vuoden las kentakauden loppuun asti vähintään 40%:n tasolla. Uudistushakkuiden pinta-ala on 1 100 ha/v ja kokonaishakkuuala 4 300 ha/v. Tällä ohjelmalla 6 vuotta nuorempia hakkuualoja tulee olemaan suunnitelmakauden aikana vuosittain noin 26 000 ha eli 10 % talousmetsien metsämaan pinta-alasta ja alle 20 -vuotiaita metsiköitä suunnilleen sama osuus eli noin 10%. Vuotuisesta hakkuusuunnitteesta Enontekiön ja erämaa-alueiden luonnonmukaisten hakkuiden osuus on 13 000 m³ eli 8 % hakkuusuunnitteesta. Koneellisesti korjattavan puutavaran osuus on tällä hetkellä 17 000 m³/v.

Hakkuissa suositaan luonnonläheisiä metsänkäsittelymenetelmiä. Metsälain valvonnasta vastaava Lapin metsäkeskus pitää valittua hakkuusuunnitetta varovaisena suhteessa talousmetsien metsävaroihin. Hakkuut säilyvät hyvin miestyövaltaisina ja ne mahdollistavat hyvin

porotalouden, luonnonsuojelun, virkistyskäytön ja maisemallisten arvojen huomioon ottamisen metsätalousalueella. Pienemmän hakkuukertymän voi katsoa vaarantavan metsätalouden harjoittamisen Inarissa myös muiden maanomistajien mailla, millä olisi suuret aluetaloudelliset seurannaisvaikutukset.

Vuosittain hakataan Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa hyväksytyyn hakkuusuunnitteen mukaisesti keskimäärin 150 000 m³, josta tukkia on noin kolmasosa eli 35 – 45 000 m³/v. Noin puolet kertymästä tulee vanhojen metsien uudistushakkuista ja puolet muista hakkuista, mm. ylispuiden poistoista saadaan tukkipuuta. Jos hakkuusuunnitetta pienennetään, vähennys kohdistuu pääasiassa vanhojen metsien uudistushakkuisiin. Metsätalouden tavoitteena yleensä on kuitenkin leimikon arvosaannon maksimointi, joka saavutetaan tarkalla tukin talteenotolla kilpailukykyisen hinnan lisäksi. Näin toimitaan paitsi valtion, myös Ylä-Lapin yksityismetsissä.

Työllisyyden osalta on arvioitu, että jos hakkuusuunnitetta pienennetään 10-13 % eli 15 000 - 20 000 m³/v, se laskennallisesti merkitsisi 15 - 16 työpaikan menetystä. Käytännössä Metsähallituksen työntekijämäärään arvioidaan pysyvän ennallaan, sillä työvaltaiset kasvatushakkuut tulevat lisääntymään. Ongelmaksi nouseekin metsätalouden tuotto, joka pienenee arviolta 15% eli noin 0,9 milj. euroa. Myös Metsähallituksen Ylä-Lapin hoitoalueelle on asetettu positiivinen tulostavoite. Samoin vaarantuu alueen puuta jalostavan teollisuuden raaka-aineen saanti lähialueelta Tällä hetkellä Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen valtion metsissä on yksi monitoimikone, joka hakkaa noin 17 000 m³/v. Tällä osaltaan turvataan positiivinen taloudellinen tulos ja siten työllisyys.

Vastaavasti 10-13 %:n hakkuusuunnitteen pienennys laskee tukin saantia tasolle 39 000 – 40 500 m³/v. Alueen puunjalostusteollisuus käyttää Metsähallituksen toimittamaa raaka-ainetta 35 – 40 000 m³/v. Alueen puunjalostusteollisuuden kannalta hakkuusuunnite ei voi laskea enempää, jotta tukkipuun saannissa säilyy vähintään 40 000 m³/v taso. Puutavaran kysynnässä on taloussuhdanteiden mukaisia vaihteluita ja siten myös hakkuumäärät voivat vaihdella lyhyellä aikavälillä, mutta pitkällä aikavälillä tulee turvata em. vähimmäissaanto.

Puunjalostajat tuovat puutavaraa Ylä-Lapin alueen ulkopuolelta tälläkin hetkellä, joten yrittäjäriskin minimoimiseksi yritysten tulee joka tapauksessa varautua myös Inarin ulkopuolelta tulevan puun saantiin. Myös alueen ulkopuolelta tulevan raaka-aineen varaan voi rakentaa kannattavaa toimintaa. Siitä on Lapissa esimerkkinä mm. Kemijärven ja Posion oviteollisuus, joka tuo kaiken raaka-aineensa Keski-Suomesta.

Alueelta saatavalla n. 40 000 m³/v tukkipuun määrällä Inarin puunjalostus ei pysty laajentamaan tuotantoaan, vaikka esim. sahauskapasiteettia on lähes kaksinkertaisesti eli noin 80 000 m³/v. Maksimikapasiteetin käyttö toisi 5-6 uutta työpaikkaa, jotka hakkuiden lisääntyessä poistuisivat kuitenkin todennäköisesti porotaloudesta, mahdollisesti osin myös matkailusta.

Metsätalouden hakkutarpeet ovat nykyisin yhä enemmän asiakaslähtöisiä. Asiakas määrää, milloin, mitä puuta ja kuinka paljon tarvitaan. Se osaltaan vaikuttaa siihen, että pidemmän aikavälin suunnittelusta huolimatta hakkuusuunnitetta ei voida täysin toteuttaa esim. paliskunnan kanssa sovitulla tavalla. Myös poronhoitajien taholta tulee muutosesityksiä. Jotain aluetta voidaan toivoa hakattavan suunniteltua aiemmin esim. lupon saannin turvaamiseksi. Jos tavoitteena on, että poro- ja metsätalouden kesken pystytään hakkuista sopimaan leimikkokohtaisesti, tulee neuvotteluyhteyden olla avoin ja jatkuva.

Saamelaisten metsätaloutta koskevat kannanotot ovat kahtalaisia. Toisaalta virallinen saamelaisten edustaja, saamelaiskäräjät ilmoittaa lausunnoissaan hyväksyvänsä rajoitetun metsätalouden tietyin ehdoin ja myös Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma lähtee siitä, että metsiä voidaan käsitellä kestävän käytön periaatteita ja kansainvälisiä sertifiointikriteereitä noudattaen. Toisaalta mm. Muotkatunturin paliskunta ja yksittäiset saamelaiset poronmetsästäjät ilmoittavat, etteivät hyväksy paliskuntansa alueelle metsätaloutta missään muodossa.

Kiistan on katsottu liittyvän saamelaisten maanomistus- ja käyttöoikeuskysymyksiin (ILO:n sopimus). Porotalouden eduilla perusteltu, ehdottoman kielteinen kannanotto kuitenkin sulki tulevaisuudessa metsätalouden harjoittamisen ja sen taloudelliset seurannaisvaikutukset pois myös siinä tapauksessa, että maanomistuskysymys ratkeaisi saamelaisten eduksi. Tälläkin hetkellä saamelaisia työskentelee myös metsätaloudessa, joten poro- ja metsätalouden ristiriita tulisi jatkumaan maanomistusolosuhteista riippumatta. Metsätaloudessa työskentelevät saamelaiset eivät voi kuitenkaan siirtyä poronhoitajiksi vaarantamatta lisää porolaidunten kantokykyä.

Tutkimukset osoittavat, että metsienkäsitely vaikuttaa porolaitumiin sekä kielteisesti että myönteisesti. Kielteiset vaikutukset painottuvat kriittisiin talvilaitumiin, jäkälä- ja loppoalueisiin. Poro- ja metsätalouden rinnakkaistoiminta on kuitenkin mahdollista, mistä osoituksena on Inarin kunnan alueella toimivien paliskuntien porotalouden puhdas tuotto eloporoa kohti. Se on koko poronhoitoalueen parhaasta päästä vaikka esim. Ivalon paliskunnan alueesta 50% on talousmetsiä ja se on ollut tehokkaan metsätaloustoiminnan piirissä koko sotien jälkeisen ajan. Osin tulos on selitettävissä hyvällä, ammattitaitoisella poronhoitotavalla, mutta osin myös metsätalouden ja porotalouden toimivilla neuvottelumenettelyillä.

Nykyisin vallitseva käsitys on, että porotalous ja metsätalous ovat keskenään kilpailevia metsien käyttömuotoja, mutta kuitenkin siten, että jollakin alueella metsätalouden ja porotalouden tuotanto yhteenlaskettuna antaa paremman taloudellisen tuloksen kuin pelkästään metsätalouden tai porotalouden tuotanto. Käytännössä yhteistuotannon optimointi ei ole helppoa, koska kummassakin tuotannossa hyödynsääjinä ovat eri toimijat ja porotalouteen liittyy myös vaikeasti rahassa mitattavia hyötyjä. Kuitenkin erityisesti Inarin kunnan alueella luonnonvarojen hyödyntäminen kestävän käytön periaatteella porotalouden ja metsätalouden yhteisten aluetaloudellisten ja työllisyysvaikutusten optimointi on selkeä tavoite.

10. TOIMENPIDESUOSITUKSET

- 1) Metsätaloustoiminta talousmetsien metsämaa-alueilla jatkuu lukuun ottamatta erikseen toiminnan ulkopuolelle rajattavaksi esitettäviä alueita. Alueet, joita ei esitetä rajattavaksi metsätaloustoiminnan ulkopuolelle ja jotka eivät toistaiseksi ole taloustoiminnan piirissä, kuuluvat neuvottelumenettelyn piiriin. Neuvottelumenettelystä annetaan toimenpidesuosituksen kohdassa 6.

- 2) Esitetään siirrettäväksi metsätaloustoiminnan ulkopuolelle seuraavat alueet:

Paliskunta	Alue	Arvioitu saanto m ³ /v
Muddusjärvi	Jäkälämaa	350 m ³ /v
	Pekantupavaara	930 m ³ /v
Hammastunturi	Hammastunturin erämaa-alue (Kirakka, Nuovakka, Väänäsenvaara, Kotivaara)	4600 m ³ /v
	Passimonselkä	720 m ³ /v
Paatsjoki	Käyräjärvi	1480 m ³ /v
Muotkatunturi	Vaskojoen pohjoispuoli	2800 m ³ /v
Ivalo	Sarminiemi	2000 m ³ /v
Yhteensä		12 880 m³/v

- 3) Metsien käsittely suoritetaan porotaloutta suosivalla tavalla käyttäen luontaista uudistamista, erirakenteisen metsän hakkuuta, uudistusikäisten metsien väljennyshakkuuta ja pienaukkohakkuuta. Hakkuut jaksotetaan poronhoidon vaatiman laidunkierron mukaisesti.
- 4) Koska talousmetsäaluetta esitetään pienennettäväksi ja metsänkäsittelyn menettelyjä poronhoitoa suosivaksi, tulee puun saanto alenemaan. Siksi Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tulostavoite osana koko Metsähallituksen tulostavoitetta tulee ottaa erityistarkasteluun ja sitä on vastaavasti alennettava. Maa- ja metsätalousministeriön tulosohtauksessa huomioidaan Metsähallituksen tulostavoitteen alueellinen jako siten, että Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen osalta hakkuusuunnitetta ja taloudellisia tavoitteita alennetaan.
- 5) Osana Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tulostavoitteen alentamista huomioidaan hakkuutähteen keruu ja siitä aiheutuvat kustannukset. Metsähallitus veloitetaan korjaamaan hakkuutähteet pois alueilta, jotka yhteistyössä paliskunnan kanssa on paliskuntakohtaisessa metsätalouden toimenpidesuunnitelmassa määritelty jäkäläalueiksi.
- 6) Paliskuntakohtaista neuvottelumenettelyä ja osallistavaa suunnittelua tulee kehittää edelleen. Tavoitteena tulee olla elinkeinojen harjoittaminen samoilla alueilla. Metsätalousalueella oleviin paliskuntiin tehdään metsätalouden toimenpidesuunnitelma, jonka laatimiseen myös paliskunnat veloitetaan osallistumaan. Toimenpiteet kriittisillä alueilla keskeytetään suunnittelutyön ajaksi vain, mikäli paliskunta osallistuu toimenpidesuunnitelman laatimiseen. Poronhoitoon haitallisesti vaikuttavat metsätalouden toimenpiteet tulee selvittää alueellisesti ja paikalliset näkökulmat huomioon ottaen. Luppometsien ja jäkäläalueiden inventointi sisällytetään paliskuntakohtaisiin metsätalouden toimenpidesuunnitelmiin. Neuvotteluissa tulee käsitellä alueita, joihin voidaan aidosti vaikuttaa ja molempien neuvotteluosapuolten on oltava päätösvaltaisia. Sopimusten tulee olla molempia osapuolia sitovia ja muutokset tehdään vain yhteisesti sopimalla.
- 7) Maa- ja metsätalousministeriö ja Metsähallitus osallistuvat taloudellisesti työllisyys- ja aluetalousvaikutusten arviointimallin kehittämiseen. Arviointimallin yhteydessä on tutkittava kaikkien maankäyttömuotojen yhteisvaikutukset porotalouteen ja määriteltävä eri vaihtoehtojen kustannusvaikutukset. Intressivertailut poro – ja metsätalouden välillä tehdään taloudelliselta pohjalta ennen lopullista päätöksentekoa, mikä kansantalouden näkökulmasta on kannattavin vaihtoehto kun kaikki vaikutukset otetaan huomioon.

LÄHTEET

Alue-ekologinen suunnittelu Metsähallituksessa Yhteenvetoraportti vuosilta 1996-2000. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 40/2001

Asetus Metsähallituksesta 1525/1993

Heikkinen Hannu: Sopeutumisen mallit. Poronhoidon adaptaatio jälkitekolliseen toimintaympäristöön Suomen läntisellä poronhoitoalueella 1980-2000. SKS 2002.

Ivalon alue-ekologinen suunnitelma. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 35/2000

Juutuan alue-ekologinen suunnitelma. Metsähallitus Ylä-Lapin hoitoalue 2001

Kaamasen alue-ekologinen suunnitelma. Metsähallitus Ylä-Lapin hoitoalue 2001

Kutturin alue-ekologinen suunnitelma. Metsähallitus Ylä-Lapin hoitoalue 2001

Kuutuan alue-ekologinen suunnitelma. Metsähallitus Ylä-Lapin hoitoalue 2001

Metsähallituksen alue-ekologinen suunnittelu: Arviointi ja kehittämissuosituksset. Helsinki Consulting Group Oy Ltd., kesäkuu 2001

Metsähallituksen metsätalouden talous- ja työllisyysvaikutukset Ylä-Lapissa. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 45/2002

Metsänkäsittelyjen ja lumiolosuhteiden vaikutus porojen laidunten käyttöön Ivalon paliskunnassa. Riistan- ja kalantutkimus, kala- ja riistaraportteja nro 270/2003

Nellimin alue-ekologinen suunnitelma. Metsähallitus Ylä-Lapin hoitoalue 2001

Osallistavan suunnittelun opas. Metsähallitus 1997

Paliskunta-kohtainen metsätalouden toimintasuunnitelma 2002 – 2011 Hammastunturin paliskunta. Metsähallitus, Ylä-Lapin luonnonhoitoalue, julkaisematon moniste 11.1.2002

Paliskunta-kohtainen metsätalouden toimintasuunnitelma 2003 – 2012 Muotkatunturin paliskunta. Metsähallitus, Ylä-Lapin luonnonhoitoalue, julkaisematon moniste 21.2.2002

Poronhoitolaki 848/1990

Porotalouden tutkimusohjelma 2003-2007. Riistan- ja kalantutkimus, kala- ja riistaraportteja nro 281/2003

Saariselkä 2020 Arktisten luontopalvelujen, liikunnan ja hyvinvoinnin lomakeskus. Saariselän yleiskaavan ja toiminnallisen kehittämisen suunnitelma 30.6.2000. Matkailun Kehitys Lappi Oy 2000.

Suomen porotalousohjelma 2000-2006. Paliskuntain Yhdistys, moniste 1999

Tilasto paliskuntien poromääristä ja taloudesta poronhoitovuodelta 2001/2002. Poromies 2/2003.

Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38/2000

LIITTEET

- Liitetaulukko 1. Ylä-Lapin paliskuntien tunnuslukuja poronhoitovuodelta 2001-2002.
- Liitekartta 1. Ylä-Lapin maankäyttömuodot.
- Liitekartta 2. Metsätalouden ulkopuolelle rajattavaksi esitetyt alueet, indeksikartta.
- Liite 1. Maa- ja metsätalousministeriön kirje, selvitysmiehen asettaminen.
- Liite 2. Kirje poro- ja metsätalouden intressitahoille, aineiston kokoaminen.

MAA- JA METSÄTALOUSHALLITUS

Helsinki 3.5.2002

DNro 1524/612/2002

SELVITYSMIEHEN ASETTAMINEN

Maa- ja metsätalousministeriö on katsonut tarpeelliseksi asettaa selvitysmiehen, jonka tehtävänä on kartoittaa ongelmat ja antaa suositukset keinoista Ylä-Lapin alueen metsä- ja porotalouden intressien yhteensovittamiseksi. Selvitysmiehen tulee kuulla poro- ja metsätalouden harjoittamisen eri intressiryhmiä, erityisesti alla mainittuja tahoja, sekä myös muita paikallisia ja alueellisia elinkeinojen harjoittajia. Selvitystyössä tulee olla yhteydessä myös poro- ja metsätalouden tutkimuslaitoksiin.

Selvitysmieheksi asetetaan Lapin työvoima- ja elinkeinokeskuksen johtaja Pirkko Nieminen. Selvitysmiehen tulee saada työnsä valmiiksi vuoden 2002 loppuun mennessä.

Selvitysmiehen työstä aiheutuviin matka- ja muihin kustannuksiin osoitetaan varoja enintään 3 000 EUR maa- ja metsätalousministeriön momentilta 30.01.21 (Maa- ja metsätalousministeriön toimintamenot).

Raimo Tammilehto
maa- ja metsätalousministeri

LIITTEENÄ Muistio metsä- ja porotalouden yhteensovittamisesta Ylä-Lapissa

TIEDOKSI Hammastunturin paliskunta
Ivalon paliskunta
Muddusjärven paliskunta
Muotkatunturin paliskunta
Paatsjoen paliskunta
Sallivaaran paliskunta
Paliskuntain yhdistys
Ylä-Lapin alueen kunnat
Koneyrittäjien liitto ry
Metsäalan kuljetusyrittäjät ry
Puu- ja erityisalojen liitto ry
Vapo Timber Oy
Metsähallitus
Metsäntutkimuslaitos
Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden yhteensovittamista koskevasta selvityksestä annetut lausunnot

Maa- ja metsätalousministeri Raimo Tammilehto asetti 3.5.2002 selvitysmiehen kartoittamaan Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden yhteensovittamisen ongelmia. Selvitysmieheksi nimettiin Lapin työvoima- ja elinkeinokeskuksen johtaja Pirkko Saarela. Selvitysmiehen tehtävänä oli kartoittaa ongelmakohdat ja antaa suositukset keinoista metsä- ja porotalouden intressien yhteensovittamiseksi Ylä-Lapin alueella. Selvityksen aikana tuli kuulla poro- ja metsätalouden harjoittamisen eri intressiryhmiä sekä myös muita paikallisia ja alueellisia elinkeinojen harjoittajia. Lisäksi selvitystyössä tuli olla yhteydessä poro- ja metsätalouden tutkimuslaitoksiin.

Asettamiskirjeeseen liittyvän perustelu muistion mukaan selvitystarve johtui siitä, että porotalous, metsäsektori ja paikallinen elinkeinoelämä olivat esittäneet useita erilaisia kannanottoja ja vetoamuksia. Eräät paliskunnat olivat tuoneet esille Metsähallituksen hakkuita vastustavat kannanottonsa. Erilaisten sovitteluesitysten ja osallistuvan suunnittelun käyttöönoton jälkeenkin oli esiintynyt ristiriitaisia käsityksiä metsänkäytön periaatteista ja laajuudesta.

Selvitysmies Pirkko Saarela luovutti laatimansa selvityksen maa- ja metsätalousministeriölle 2.7.2003. Selvityksen johtopäätösoosan mukaan intressien yhteensovittamisongelmat Ylä-Lapissa ovat rajoittuneet lähinnä Inarin kuntaan ja siellä Hammastunturin, Ivalon, Muddusjärven, Muotkatunturin ja Paatsjoen paliskuntiin. Selvityksessä todetaan, että alueen porotaloudella on erityinen merkitys aluerakenteen ylläpitäjänä. Poronomistajat pysyvät alueella, missä muuttoliike on muutoin voimakasta. Ylä-Lapin pinta-alasta metsätalousaluetta on noin 20 %. Luonnonsuojelualueista on päätetty muussa yhteydessä ja ne on arvioitu riittäviksi. Selvityksestä ilmenee, että valtion metsien vuotuinen hakkuusuunnite 150 000 m³ säilyttää talousmetsissä vanhojen metsien osuuden vähintään 40 %:n tasolla 40 vuoden laskentakauden loppuun saakka. Hakkuissa myös suositaan jo nykyisellään luonnonläheisiä metsänkäsittelymenetelmiä.

Metsä- ja porotalouden yhteensovittamiseksi selvityksessä esitetään seuraavat seitsemän toimenpidesuosituksia:

Suositukset nro 1-2: Metsätaloustoiminnan ulkopuolelle porotalouden käyttöön esitetään toistaiseksi rajattavaksi selvityksessä luetellut alueet, joiden arvioitu hakkuukertymä on 12 880 m³/v. Muulla osalla talousmetsiä jatketaan metsätaloustoimintaa siten, että ne kuuluvat neuvottelumenettelyn piiriin (ks. suositus 6).

Suositus nro 3: Metsien käsittely tehdään porotaloutta suosivalla tavalla, käyttäen luontaista uudistamista, erirakenteisen metsän hakkuuta, väljennyshakkuuta ja pienaukkohakkuuta, ja laidunkierron mukaan jaksottaen.

Suositus nro 4: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen tulostavoitetta alennetaan em. vähennystä vastaavasti.

Suositus nro 5: Metsähallitus korjaa hakkuutähteet alueilta, jotka paliskunnan kanssa on paliskuntakohtaisessa metsätalouden toimenpidesuunnitelmassa määritelty jäkäläalueeksi. Hakkuutähteiden keruu otetaan huomioon alentamalla tulostavoitetta.

Suositus nro 6: Neuvottelumenettelyä ja osallistavaa suunnittelua kehitetään, tavoitteena elinkeinojen harjoittaminen samoilla alueilla. Paliskuntiin tehdään metsätalouden toimenpidesuunnitelma, jonka laatimiseen myös paliskunnat velvoitetaan osallistumaan. Toimenpiteet kriittisillä alueilla keskeytetään suunnittelutyön ajaksi vain, mikäli paliskunta osallistuu suunnitelman laatimiseen.

Sopimukset ovat osapuolia sitovia, ja muutokset ovat mahdollisia vain yhteisesti sopimalla.

Suositus nro 7: Maa- ja metsätalousministeriö ja Metsähallitus käynnistävät työllisyys- ja aluetalousvaikutusten arviointimallin kehittämisen. Poro- ja metsätalouden välillä tehdään intressivertailu taloudelliselta pohjalta ennen lopullista päätöksentekoa.

Selvityksestä maa- ja metsätalousministeriön metsäosasto pyysi 2.7. päivätyllä kirjeellä än lausuntoja. Lausunnonantajilta pyydettiin kannanottoa selvitysmiehen laatimaan selvitykseen ja myös siihen, onko laadittu selvitys kokonaisuutena arvioituna toteuttamiskelpoinen. Lausuntoja pyydettiin 26 taholta ja niitä saapui kaikkiaan 30 kappaletta. Seuraavassa on esitetty lausunnonantajien keskeisimmät huomiot selvityksestä.

Todettakoon vielä, että selvityksen valmistumisen jälkeen lehdistötiedotteen perusteella on tullut esille, että asetettu selvitysmies Pirkko Saarela toimii Paliskuntain yhdistyksen hallituksessa valtion määräämänä jäsenenä. Sidonnaisuuden mahdollinen vaikutus joudutaan ottamaan huomioon, kun arvioidaan laadittua selvitystä ja sen perusteella annettuja lausuntoja.

Lausunnot

1) Hammastunturin paliskunta

Hammastunturin paliskunnan lausunnon mukaan selvityksessä monet sen lähtökohdat, tarkastelut ja esitykset ovat oikeansuuntaisia. Myös selvitysmiehen toimenpidesuosituksien koskien metsien pehmeätä käsittelyä ja Metsähallituksen tulostavoitteen alentamista hakkuusuunnitteen pienentämiseksi vastaavat paliskuntien esityksiä. Paliskunta kannattaa myös selvitysmiehen toimenpidesuosituksista hakkuutähteiden keruusta edellyttäen, että Metsähallitus lisäksi panostaa taimikoiden ja nuorten metsien hoitoon, ja se myös otetaan huomioon tulostavoitteen alentamisena.

Paliskunta olisi toivonut perusteellisempia keskusteluja selvitysmiehen kanssa. Poronhoidon kulttuuriselle merkitykselle olisi pitänyt antaa enemmän arvoa elämäntapana, kielen ja kulttuurin ylläpitäjänä. Alueella pääasiallisen toimeentulon poronhoidosta saa 150 perhettä, ja sivutoimisten määrä on vieläkin suurempi.

Paliskunnat ovat yhdessä ympäristöjärjestöjen kanssa keränneet kartoille tiedot kaikista alueista, jotka olisi säästettävä hakkuilta luonnonlaitumiksi. Alueet poikkeavat selvitysmiehen esityksistä.

Toimenpidesuosituksista neuvottelumenettelyn kehittämisestä kannatetaan, mutta tutkimustietoa laatumista tulee ensin saada. Työllisyys- ja aluetalouksmallin kehittäminen on tärkeää mutta ei saa olla ainoa pohja poro- ja metsätalouden intressivertailuille. Keskustelujen toivotaan jatkuvan.

2) Inarin kunta

Inarin kunnan lausunnon mukaan jo saavutettu sovitteluratkaisu 150 000 m³:n vuotuisista hakkuista tulee säilyttää, koska muutoin vaarannetaan koko metsätaloustoiminta Ylä-Lapissa, ja haitta ulottuu myös yksityismetsätalouteen. Selvitysmiehen mukaan metsätalous työllistää liki 200 työntekijää, kun porotalous on pääasiallinen toimeentulo 150 perheelle.

Hakkuumäärien pienentämisen sijasta tulisi kehittää metsätaloustoiminnan suunnittelu- ja kuulemisjärjestelmää entistä enemmän paikalliset näkemykset huomioon ottaviksi perustamalla Metsähallitukseen paikallinen toimielin, jolla olisi päätösvaltaa metsätalouden ohjaamisessa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää porotalouden taholta esille tuotuihin ongelmiin hakkuutähteiden keruussa ja käsittelyssä, taimikoiden harvennuksessa sekä energiapuun keruussa. Metsä- ja porotalouden yhteensovituksessa tulee käyttää myös ne kokemukset, joita esim. Ivalon paliskunnan osalta on saatu.

Huomiota tulisi kiinnittää hyvään, ammattitaitoiseen poronhoitotapaan sekä metsätalouden ja porotalouden toimivaan neuvottelumenettelyyn.

Inarin kunta katsoo, että selvitysmiehen laatima selvitys ei ole kokonaisuutena arvioituna toteuttamiskelpoinen.

3) Inarin paliskuntien yhteistyöryhmä

(Paliskunnat ovat viime vuonna perustaneet Inarin paliskuntien yhteistyöryhmän toimivaan paikallisena tiedotus- yhteistoiminta-elinä.) Yhteistyöryhmän lausunto on tarkalleen sama kuin edellä oleva Hammastunturin paliskunnan lausunto (**ks. edellä lausunto nro 1**). Yhteistyöryhmän lausuntoon liittyy eriyvä mielipide, jonka mukaan riippumatta siitä, kuinka paljon Metsähallituksen tulostavoitetta ja hakkuusuunnitetta alennetaan vanhojen metsien ja muiden poronhoidolle tärkeiden alueiden säästämiseksi, se tulisi kohdistaa paliskuntakohtaisesti metsätalouden suhteessa.

4) Ivalon paliskunta

Ivalon paliskunta katsoo, että Ylä-Lapissa metsätaloustoimintaa tulee jatkaa entisen suuruisella alueella. Selvityksen aluesiirtoesitykset eivät tuo ratkaisua Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden yhteensovittamisongelmiin. Metsätaloustoiminnasta ei pidä siirtää pois alueita. Näin neuvoteltaviin alueisiin saadaan pelivaraa, kun osa alueista ei ole lopullisesti siirretty metsätalouden ulkopuolelle. Neuvotteluihin saadaan varaa ja pystytään säästämään vanhoja metsiä kaikissa paliskunnissa. Paliskunnat ottavat yhteisvastuun eikä kukaan joudu eriarvoiseen asemaan.

Ivalon paliskunnan lausunnon mukaan myös energiapuun talteenottoa on tehostettava kaikin tavoin. Sitä kautta olisi etsittävä lisätoimintaa metsätalouden pariin. Paliskunnan mukaan porolaitumille tämä tuo suojaa, ja on kaikkien luonnossa liikkujien kannalta hyväksyttävää toimintaa.

5) Koneyrittäjien liitto

Koneyrittäjien liiton lausunnossa todetaan, v. 2000 että luonnonvarasuunnitelmassa sovittiin hakkuumäärän alarajaksi 150 000 m³ vuodessa. Metsälakiin perustuvat laskelmat olisivat antaneet mahdollisuuden 30 % suurempiin hakkuumääriin ilman avohakkuuta. Hakkuumäärän alentamisella haluttiin sovittaa eri näkemyseroja metsien käytössä ja tehdä mahdolliseksi poronhoitoa suosiva metsien käsittely. Hakkuumäärien lisävähentäminen ei ole ratkaisu yksittäisiin näkemyseroihin hakkuista, eikä myöskään maanomistus- ja käyttöoikeuskysymyksiin valtion mailla.

Lausunnossa todetaan, että hakkuutähteiden kustannustehokas keruu edellyttäisi konekorjuun lisäämistä, toisaalta luonnonvarasuunnitelmassa sitouduttiin metsurivävoiman käyttöön. Liitto katsoo, että riippuvuutta valtion tukipolitiikasta tulisi välttää vaarantamatta kannattavan metsätalouden edellytyksiä.

Koneyrittäjien liiton lausunnon mukaan laadittu selvitys ei ole toteuttamiskelpoinen. Metsätaloustoimintaa on jatkettava nykyisen, yhteisesti sovitun luonnonvarasuunnitelman mukaisesti.

6) Lapin liitto

Lapin liitto ilmoittaa lausunnossaan, että se ei hyväksy esitettyjen alueiden siirtämistä metsätalouden ulkopuolelle. Ylä-Lapin nykyinen maankäyttö on tulos useista laajoista yhteistyöprosesseista. Seutukaavan mukaan metsätalous on määritelty yhdeksi pääkäyttömuodoksi valtaosalla esitetyistä alueista. Nyt selvitysmies esittää näiden ratkaisujen kumoamista. Lapin liitto ei voi hyväksyä seutukaavan vastaista maankäyttöratkaisua.

Sen sijaan suunnittelujärjestelmää tulisi Lapin liiton mukaan kehittää entistä enemmän paikalliset näkemykset huomioon ottavaksi. Erityisesti tulisi kiinnittää huomiota porotalouden taholta esille tuotuihin ongelmiin hakkuutähteiden keruussa ja käsittelyssä, taimikoiden harvennuksessa ja energiapuun keruussa.

Liitto toteaa, että selvitysmiehen esittämien alueiden pääkäyttötarkoitus tulisi ratkaista maakuntakaavoituksen yhteydessä. Pohjois-Lapissa on valmisteilla maakuntakaava, sen luonnos valmistuu ensi vuoden lopussa ja ehdotus v. 2006. Siinä tulevat esille kaikki keskenään ristiriitaisetkin käyttötavat kaavoitettavalla alueella (Utsjoki, Inari ja Sodankylä). Vuorovaikutus järjestetään maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti siten, että kaikille varataan mahdollisuus mielipiteen esittämiseen. Kaavan hyväksyy Lapin liiton valtuusto ja vahvistaa ympäristöministeriö. Siihen saakka alueiden käytön tulee määräytyä voimassa olevan seutukaavan mukaisesti.

7) Lapin lääninhallitus

Lapin lääninhallitus ilmoittaa lausunnossaan, että se ei hyväksy esitettyjen alueiden rajaamista metsätaloustoiminnan ulkopuolelle. Sen sijaan asiassa tulee edetä käytössä olevan Metsähallituksen kolmiportaisen suunnittelujärjestelmän kautta. Metsähallituksen luonnonvarasuunnitelman tarkoitus on nimenomaan sovittaa yhteen eri tahojen tavoitteet ja kansalaisten metsiin kohdistuvat toiveet.

Lääninhallitus katsoo, että Metsähallitus on velvoitettava korjaamaan hakkuutähteet alueilta, jotka yhteistyössä paliskunnan kanssa on paliskuntakohtaisessa toimenpidesuunnitelmassa määritelty jäkäläalueeksi.

Myös neuvottelumenettelyjä olisi edelleen kehitettävä ja parannettava.

8) Lapin metsäkeskus

Lapin metsäkeskus toteaa lausunnossaan, että Metsähallitus on Ylä-Lapissa laskenut jo merkittävästi hakkuutavoitettaan suurimmasta kestävästä tasosta, mikä takaa jo yhdessä muiden toimenpiteiden kanssa porotalouden harjoittamisen edellytykset.

Metsäkeskus katsoo, että selvityksessä esitetty hakkuutähteiden poiskeruu on kannattamatonta, mutta jos Metsähallitus velvoitetaan hakkuutähteiden keräilyyn, sen on tapahduttava valtion erityisellä tuella.

9) Maa- ja metsätalousministeriö, Elintarvike- ja terveysosasto

MMM:n elintarvike- ja terveysosasto ilmoittaa lausunnossaan, että sillä ei ole huomautettavaa selvityksen johdosta.

10) Maa- ja metsätalousministeriö, Kala- ja riistaosasto

MMM:n kala- ja riistaosasto toteaa, että Ylä-Lappi on poronhoitolain 2 §:n mukaan ns. erityisesti poronhoitoa varten varattua aluetta, jossa valtion maata ei saa käyttää siten, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa porotaloudelle. On huomattava, että tämä lainkohta ei tarkoita, että toiminta valtion mailla ei saisi aiheuttaa mitään haittaa poronhoidolle. Säännöksessä on asetettu haitalle huomattavan haitan kynnyks. Onkin tärkeää, että selvitysmiehen laatima perusteellinen ja kattava selvitys on tehty. Osastolla ei ole huomauttamista selvityksen sisältöön ja osasto katsoo, että selvityksen toimenpidesuositukset ovat kokonaisuutena arvioituina toteuttamiskelpoiset.

11) Maa- ja metsätalousministeriö, Maaseutu- ja luonnonvaraosasto

MMM:n maaseutu- ja luonnonvaraosasto ilmoittaa lausunnossaan, että sillä ei ole huomauttamista tehtyyn selvitykseen, ja osasto katsoo, että selvitys vaikuttaa toteuttamiskelpoiselta.

12) Maa- ja metsätalousministeriö, Maatalous osasto

MMM:n maatalousosasto toteaa, että poroelinkeinon aluetaloudellinen merkitys korostuu pohjoisella poronhoitoalueella. Kriittisimpien talvilaidunalueiden siirto metsätaloustoiminnan ulkopuolelle sekä porotalouden ja matkailun etu huomioon ottaen maatalousosasto pitää sanottujen alueiden pois siirtämistä perusteltuna ja toteuttamiskelpoisena. Maatalousosasto pitää myös muita selvitysmiehen esityksiä kannatettavina ja perusteltuina.

13) METO - Metsäalan Asiantuntijat ry

Lausunnossa todetaan, että selvitys on taustojen selvittelyn osalta tehty pääsääntöisesti huolella ja puolueettomasti. Metsätalouden liikevaihto alueella on merkittävästi suurempi kuin porotalouden.

Suurin osa matkailun liikevaihdosta tulee Saariselän alueelta. Väittämät porotalouden ja matkailun yhtenevästä eduista metsien käsittelyn suhteen ovat harhaanjohtavia.

Esitysten toteuttaminen heikentäisi kuntataloutta ja metsätalouden toimintamahdollisuuksia ja vähentäisi työpaikkoja. Metsäalan Asiantuntijat ry:n mukaan hakkuumääriä ei voida enää alentaa, myöskään käytössä olevan osallistavan suunnittelun menettelytavoissa ei nykyisellään ole puutteita.

Esitys vaarantaisi kannattavan metsätaloustoiminnan sekä siihen liittyvän puun jatkojalostuksen ja muun yritystoiminnan harjoittamisen. Hakkuumäärien supistuminen merkitsisi vakavia vaikeuksia VAPOn Peuravuonon sahan toiminnalle. Myös yksityismetsätaloudelle aiheutuisi haittaa.

Hakkuutähteiden kerääminen jäkäläalueilta on taloudellisesti täysin kannattamatonta ja edellyttäisi julkista rahoitusta Metsähallituksen ulkopuolelta. Myös biologisesti karuille metsämaille ehdotettu toimenpide on kyseenalainen.

Lausunnonantaja katsoo, että toimenpidesuositukset on laadittu lähinnä porotalouden näkökulmasta, eivätkä ne ole kokonaisuutena arvioiden toteuttamiskelpoisia.

14) Metsäalan Asiantuntijat METO Lappi ry

Metsähallituksen toiminnan välitön työllistävä vaikutus alueella on lausunnonantajan mukaan noin 160 työpaikkaa, kerrannaisvaikutuksineen jopa 300 työpaikkaa. Kuntien talouden tila on heikko, työttömiä on viidennes työikäisistä. Valtion metsätalouden alasajon vaikutus olisi katastrofaalinen. Selvityksen ehdotukset eivät ratkaise porotalouden keskeisiä ongelmia, vaan vaarantavat metsätalouden kannattavuuden ja alueen työllisyyden. Hakkuutähteiden poisto ei myöskään ekologisesti tarkastellen ole hyväksyttävää karuilla alueilla ravinteiden menetyksen vuoksi. Metsänhoidon menetelmien kehittäminen ja paliskuntakohtaisen neuvottelumenettelyn parantaminen ovat suositeltavia.

15) Metsäalan Kuljetusyrittäjät ry

Lausunnon mukaan selvitysmies on tehnyt perusteellisen selvitystyön, jonka pohjalta on esitetty toimenpidesuositukset. Niiden yleispiirre on voimakkaasti porotaloutta suosiva. Metsätalouden ulkopuolelle esitettävät alueet mukailevat paljolti niitä näkemyksiä, joita paliskunnat ovat v. 2000 esittäneet. Lausunnonantaja kannattaa selvityksen neuvottelumenettelyn kehittämistä koskevaa suositusta, mutta muutoin katsoo, että metsätalouden toimintaedellytykset tulee turvata vuosille 2000-2010 laaditun luonnonvarasuunnitelman mukaisesti.

16) Metsähallitus

Metsähallitus katsoo, että selvitys aliarvioi poisjätettäväksi ehdotettujen alueiden hakkuumahdollisuudet. Ensimmäisellä kymmenvuotiskaudella ne ovat 20 000 m³/v, toisella 11 000 m³/v ja keskimäärin 20 vuoden aikana 16 000 m³/v. Ensivuosien 20 000 m³:n vähennyksen välitön vaikutus on 6-7 metsurityöpaikkaa ja 1 toimihenkilö. Myös sahan raaka-aineen saanti vähenee.

Leimikkojen sijoittelu on keskeinen asia. Myös porotalouden kannalta tulisi pyrkiä mahdollisimman tasaiseen toimintaan siten, että hakkuita olisi tasaisesti talousmetsäalueella, myös niiden paliskuntien ja tokkakuntien alueella, jotka vastustavat hakkuita.

Mikäli selvitysmiehen esittämällä perusteilla lopetettaisiin metsien talouskäyttö, avattaisiin maankäytön suunnittelussa uusi mekanismi. Metsähallitus ei pidä käyttökelpoisena neuvottelumenettelyä koskevaan toimenpidesuositukseen liittyvää "kriittisten alueiden" mallia. Normaalin osallistumismenettelyn tulisi riittää, koska yhteistyöneuvotteluissa voidaan sopia esimerkiksi joidenkin alueiden jättämisestä määrääjäksi toiminnan ulkopuolelle.

Metsähallitus tukee metsänkäsittelytapojen kehittämistyön jatkamista alueella sekä kannattaa paliskuntakohtaisen yhteistoiminnan kehittämistä. Mikäli Metsähallitus velvoitetaan keräämään

hakkuutähteet jäkäläalueilta, toteutus edellyttää ulkopuolista rahoitusta. Tähteiden myynnistä energiapuiksi saatava tulo on alle puolet niiden korjuukustannuksista.

17) Metsäntutkimuslaitoksen Rovaniemen tutkimusasema

Lausunnonantaja toteaa, että poronhoitolain säännöksen mukaan erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella valtion maata ei saa käyttää siten, että siitä koituu poronhoidolle huomattavaa haittaa. Samoin lausunnonantaja toteaa, että saamelaisten oikeutta harjoittaa poronhoitoa osana perinteellistä kulttuuriaan turvaavat EU:n liittymissopimus vuodelta -94 sekä YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus. Ongelmana on, että toistaiseksi ei ole riittävästi perustietoa huomattavan haitan arviointiin käytännön tasolla.

Lausunnon mukaan kuntataloudessa pohjoisen metsätalouden työpaikoista saatavat verotulot ovat merkittäviä, mikä on omiaan ohjaamaan kuntien esittämiä painotuksia, mutta käsitykset saattavat muuttua, jos metsuriväistöä korvataan koneellistamisella. Hyötyjen ja arvojen punnitseminen ei Metsäntutkimuslaitoksen mukaan voi muutoinkaan perustua pelkästään nykykäytäntöjen varaan. Myös matkailu, ilmastonmuutos yms. vaikuttavat.

Toimenpidesuosituksia korostavat tutkimuksen merkitystä yhteensovittamiskysymyksissä. Rovaniemen tutkimusasemalla on käynnissä tutkimushanke, jossa mm. tarkastellaan paliskuntakohtaisesti puuntuotantovaihtoehtojen vaikutusta porolaitumiin.

18) Muddusjärven paliskunta

Muddusjärven paliskunta toteaa, että elinkeinon kiusana hakkuualueilla ovat lumen kinostuminen, hankala liikkuminen, jäkäläkankaiden kuivettuminen ja jäkälän ja lupon väheneminen. Paliskunnan kanta on, että Metsähallituksen tulee jättää hyvät jäkäläalueet ja vanhat metsät Muddusjärven paliskunnan alueella kokonaisuudessaan porotalouden käyttöön. Muilta osin lausunto on sama kuin edellä oleva Hammastunturin paliskunnan lausunto (**ks. edellä lausunto nro 1**).

19) Antti Morottaja, Muddusjärven Paliskunta, Petri Mattus, Hammastunturin paliskunta

Antti Morottaja ja Petri Mattus ovat lähettäneet oman yhteisen lausuntonsa korostaen, että poroelinkeinolle erityisesti talvilaitumet ovat tärkeitä ja niiden kunto vaikuttaa poroeläinten määrään.

Koska selvitysmiehen laatima selvitys ei ole riittävän seikkaperäinen eikä ota huomioon kunkin paliskunnan erityisolosuhteita, paliskunnat ovat koonneet ympäristöjärjestöjen avustuksella omat laidunmetsäkartat. Morottajan ja Mattuksen lausunnon mukaan alueet ovat huomattavasti suuremmat kuin mitä selvitysmiehen suositus sisältää. Ympäristöjärjestöt ovat käyttäneet ko. karttoja neuvotteluissaan Metsähallituksen kanssa.

20) Muotkatunturin paliskunta

Muotkatunturin paliskunnan antama lausunto on tarkalleen sama kuin Inarin paliskuntien yhteistyöryhmän sekä Hammastunturin paliskunnan lausunto (**ks. edellä lausunto nro 1**).

21) Paatsjoen paliskunta

Myös Paatsjoen paliskunnan lausunto on tarkalleen sama kuin Inarin paliskuntien yhteistyöryhmän sekä Hammastunturin paliskunnan lausunto (**ks. edellä lausunto 1**).

22) Paliskuntain Yhdistys

Paliskuntain Yhdistys toteaa lausunnoissaan, että selvitys on monipuolinen ja perusteellinen ja yhdistys pitää sitä hyvänä hyväksyen selvitysmiehen esittämät toimenpidesuosituksia. Metsätalouden ulkopuolelle jätettävien alueiden osalta on kuitenkin tärkeää laskea Metsähallituksen tulostavoitetta niin, etteivät hakkuut siirry johonkin toiseen paliskuntaan. Lisäksi hakkuutähteet tulee poistaa sovituilta alueilta ja tulee tehostaa taimikoiden hoitoa, korjata puujätteet energiapuiksi, säilyttää metsurien käyttö, saada metsien käsittelyn kierto pidemmäksi ja metsien käsittely pehmeämmäksi sekä kehittää neuvottelumekanismia. Yleensä porotalouden osalta tulisi nähdä sen merkitys syrjäalueiden

käyttäjänä ja syrjäkyläisten asuttajana sekä imagotekijänä matkailulle, Ylä-Lapille ja Lapille kokonaisuudessaan.

23) Puu- ja erityisalojen liitto

Puu- ja erityisalojen liitto toteaa lausunnossaan, että esitys on toteuttamiskelvoton, koska se vaarantaa kannattavan metsätaloustoiminnan ja siihen liittyvän yritystoiminnan harjoittamisen Ylä-Lapissa ja johtaa väistämättä työpaikkojen vähenemiseen alueella. Liiton mukaan selvitysmiehen toimenpidesuositukset eivät kokonaisuutena arvioiden ole toteuttamiskelpoisia.

Puu- ja erityisalojen liitto katsoo, että metsätaloustoimintaa on voitava jatkaa v. 2000 valmistuneen luonnonvarasuunnitelman pohjalta v. 2010 saakka, jolloin siinä sovitut vaikutukset ja muutostarpeet vasta käytännössä nähdään. Kunnan pinta-alasta metsätaloustoiminnassa on vain 9 %. Tähänkin asti metsätaloutta on voitu harjoittaa rinnan porotalouden kanssa.

Hakkuumäärän pienentäminen ei myöskään ratkaise mahdollisia maanomistus- ja käyttöoikeuskysymyksiä valtion mailla. Poromiesten ja Metsähallituksen yksittäiset kiistat tulee ratkoa neuvottelumenettelyä kehittämällä. Ehdotettua hakkuutahteiden keruuta liitto ei kannata aiheutuvien suurten kustannusten vuoksi.

24) Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen lausunnossa todetaan, että kokonaisuudessaan selvitykseen on koottu monipuolisesti tietoa poro- ja metsätalouden harjoittamisen ongelmista Ylä-Lapissa. Molempia pidetään hyvin tärkeinä aluetaloudelle ja työllisyydelle erityisesti Inarin kunnassa. Selvitysmiehen esittämät toimenpidesuositukset antavat porotaloudelle selvästi nykyistä paremman ja vahvemman aseman vaikuttaa paikallisen metsätalouden harjoittamiseen.

Lausunnossa todetaan, että erityisesti hakkuunjätteen aiheuttamat haitat porojen laidunnukselle tulevat selvityksessä esille. Hakkuu- ja harvennustahteen talteenotto saattaisi edistää myös työllisyyttä. Laitoksen tekemissä tutkimuksissa on myös havaittu, että metsänhakkuilla on eniten negatiivisia vaikutuksia ainakin lyhyellä aikavälillä luppo- ja jäkälälaitumiin, mutta toisaalta pitemmällä aikavälillä jäkälälaitumet todennäköisesti hyötyvät lisääntyneen valon määrästä, koska jäkälän kasvu paranee valon lisääntyessä.

Tutkimuslaitos toteaa, että toimenpidesuositusten vaikutus metsätalouden harjoittamiseen täytyy arvioida kokonaisuudessaan ennen lopullisten päätösten tekoa. Esitettyä toimintamallia elinkeinojen yhteensovittamisesta voidaan pitää monella tavalla edistyksellisenä. Tutkimuslaitoksen mielestä sen pohjalta on perusteltua lähteä rakentamaan ja kehittämään metsä- ja porotalouden rinnakkaiselo.

25) Saamelaiskäräjät

Lausunnossa todetaan, että Saamelaiskäräjien olisi pitänyt olla valmistelussa mukana eduskunnan tarkoittamalla tavalla asianosaisena ja selvityksen kohteena olisi pitänyt olla koko saamelaisen kotiseutualue. Lausunnon mukaan poronhoitajien ansiotaso saamelaispaliskunnissa on alle 30 000 mk/v. Lausunnossa todetaan, että talvilaidunalueiden jäkälikköjen vähentyessä maa- ja metsätalousministeriö vähentää suurimpia sallittuja porolukuja, mikä heikentää ansiotasoa.

Selvitysmiehen ehdotukset eräiden alueiden jättämisestä metsätaloustoiminnan ulkopuolelle, metsien käsittelystä porotaloutta suosivalla tavalla ja hakkuujätteen keruusta talvilaidunalueilta ovat oikeasuuntaisia, mutta riittämättömiä.

Lausunnon mukaan Metsähallituksen metsätalous tulisi suunnitella yhteistyössä Saamelaiskäräjien ja saamelaispaliskuntien kanssa siten, että saamelaiset alkuperäiskansana voisivat ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan elinkeinoineen. Muun muassa metsätaloussuunnitelmassa tulee selvästi ilmetä, miten suunnitelma vaikuttaa saamelaisen kulttuuriin oikeuksiin ja poronhoidon harjoittamiseen.

26) Suomen luonnonsuojeluliitto ry.

Lausunnossa todetaan, että Ylä-Lapin alue on monella tapaa poikkeuksellinen, sillä tärkeimmät elinkeinot - metsätalous, porotalous ja matkailu - perustuvat kaikki luontoon. Pohjoisimmat metsät ovat herkkiä ja uusiutumiskyky on hidas. Muualla Suomessa harjoitettava metsienkäytön malli ei sinne sovi. Ylä-Lapin metsiä on hakattu esim. 1980-luvulla voimakkaasti. Tulevaisuutta ei voi Ylä-Lapissa perustaa hakkuukypsien vanhojen metsien hakkuille, vaan metsätalouden toiminnan on muututtava joka tapauksessa. Alueen valtion metsien käytön ensisijainen tavoite ei voi olla hakkuutoiminnan taloudellinen tulos. Tärkeämpää on toiminnan työllisyys ja kokonaisvaltainen hyöty alueen hyvinvoinnille, mukaanlukien paikallisten asukkaiden perinteisten virkistysmaaisemien säilyminen, porotalouden tulevaisuuden turvaaminen lain mukaisesti ja matkailun kehittäminen.

Lausunnossa todetaan, että luonnonsuojeluliitto puoltaa voimakkaasti hakkuiden ulkopuolelle ehdotettujen metsien säästämistä, mutta nämä alueet eivät riitä, vaan metsätaloustoiminnan ulkopuolelle tulisi siirtää myös luonnonsuojeluliiton kartoilla esittämät alueet. Lausunnon mukaan tarkoituksena ei olisi ajaa alas Ylä-Lapin metsätaloutta, vaan asettaa se oikeisiin mittasuhteisiin.

27) Vapo Timber Oy

Vapo Timber Oy:n omistama Inarissa sijaitseva Peuravuonon saha käyttää raaka-ainetta 35-40 000 m³/v. Kuluvan vuoden käyttö on n. 37 000 m³. Metsähallitus toimittaa n. 95 % raaka-aineesta. Kilpailu- ja kustannussyistä puuta ei ole voitu tuoda kauempaa. Jos alueita Ylä-Lapissa siirretään metsätaloustalouden ulkopuolelle, sahan raaka-ainepohja ja toiminta vaarantuu ja kannattavuus heikkenee.

Sahan toiminnan väheneminen supistaa myös Ivalon lämpökeskukselle toimitettavissa olevan puupolttoaineen määrää. Selvityksessä mainittu hakkuutähteen keruu toisi polttoainetta lämpökeskukselle. Hakkuutähteen keruu, haketus ja toimitus voi tulla niin kalliiksi, että ulkopuolista rahoitusta tarvittaisiin.

28) WWF

Lausunnossa todetaan, että WWF:n näkemyksen mukaan Ylä-Lapin alueella lähtökohtana tulee olla metsätalouden, porotalouden ja matkailun jatkaminen ja mahdollisimman hyvä yhteensovittaminen, ottaen huomioon poronhoidon edistämistä ja saamelaiskulttuurin säilyttämistä koskeva lainsäädäntö, työllisyysnäkökohdat sekä alueen äärevät luonnonolot. WWF pitää laadittua selvitystä tärkeänä ja oikeansuuntaisena edistysaskeleena ja kannattaa siinä esitettyjä toimenpidesuosituksia. Mutta osassa paliskuntia olisi tarvittu syvällisempää kuulemismenettelyä. Metsätaloustalouden piiristä pois siirrettäväksi esitettyjä alueita ei siten pidetä osassa Ylä-Lappia riittävinä. Yhteisymmärryksen saavuttamiseksi tarvitaan vielä neuvottelua.

Lausunnossa todetaan, että vaikka hakkuumahdollisuudet vähenevät, työllisyysnäkökulmasta tilannetta tasapainottavat merkittävästi työvaltaisten harvennushakkuiden lisääntyminen sekä uutena työnä ehdotetun hakkuutähteen keruun aloittaminen. Olisi myös vakavasti tutkittava sitä mahdollisuutta, että Metsähallituksen metsätaloudelta ei Ylä-Lapissa vaadittaisi niin selkeästi positiivista taloustulosta, jotta edellytykset porotalouden, saamelaiskulttuurin, matkailun, työllisyysnäkökohtien ja äärevien luonnonolojen huomioonottamiseksi paranisivat.

29) Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen henkilöstöryhmät

Kannanotossaan Ylä-Lapin henkilöstöryhmät ilmaisevat huolensa työpaikkojen puolesta ja toteavat, että hakkuusuunnitetta on jo aiemmin tehdyillä päätöksillä riittävästi supistettu, mm. laaja-alainen erämaakomitea päätyi supistamaan vuotuista hakkuusuunnitetta 208 000 m³:stä nykytasoon 150 000 m³:iin. Samaan määrään on myös päädytty yleisen hyväksynnän saaneessa luonnonvarasuunnitelmassa.

30) Ympäristöministeriö, Alueidenkäytön osasto

Ympäristöministeriön alueidenkäytön osasto toteaa lausunnossa, että laadittu selvitys kokoaa kattavasti keskeiset asiat Ylä-Lapin metsä- ja porotaloudesta. Lausunnossa tuetaan myös näkemystä,

että metsä- ja porotalous ovat neuvotellen ja päällekkäiskäytön periaatteella yhteen sovitettavissa. Lausunnonantaja pitää selvitystä kokonaisuutena toteuttamiskelpoisena.

Yhteenveto

Useissa lausunnoissa on tuotu esille, että selvityksessä on varsin kattavasti ja monipuolisesti esitelty kohdealueen poro- ja metsätalouden harjoittamisen edellytykset ja ongelmakohdat. Selvitys sisältää hyvää tausta-aineistoa, josta on hyötyä myöhemmin. Samoin selvityksen johdosta saadut lausunnot selventävät ongelmakohtia ja tuovat esille uusia näkökohtia otettavaksi huomioon.

Selvitysmiehen kaksi ensimmäistä toimenpidesuosituksia koskivat eräiden selvityksessä rajattujen alueiden siirtoa pois metsätaloudesta pelkästään porotalouden käyttöön. Tässä lausunnonantajien mie lipiteet hajosivat. Kaikki lausunnonantajat eivät myöskään ilmaisseet kantaansa selvästi. Lausunnon katsotaan puoltavan suosituksia nro 1-2, kun lausunnonantaja on todennut, että selvitys on kokonaisuudessaan toteuttamiskelpoinen. Kahden tutkimuslaitoksen kanta on kuitenkin jätetty huomioimatta.

Kaikkiaan 13 lausunnonantajaa pitää nykyistä tilannetta, joka mahdollistaa 150 000 m³:n hakkuumäärän vuosittain, sopivana eivätkä ne ole halukkaita tukemaan selvitysmiehen suosituksia nro 1-2.

Toimenpidesuosituksille nro 1-2 sellaisenaan antoivat tukensa 9 lausunnonantajaa. Ne olivat maa- ja metsätalousministeriön neljä osastoa, ympäristöministeriön alueidenkäytön osasto, Paliskuntain yhdistys, WWF, Saamelaiskäräjät ja Suomen luonnonsuojeluliitto. Näistä viimeksi mainitut pitivät selvitysmiehen kyseisiä suosituksia oikeansuuntaisina mutta riittämättöminä.

Selvitysmiehen suositukselle eivät antaneet tukea Hammastunturin, Muddusjärven, Muotkatunturin ja Paatsjoen paliskunnat, Antti Morottaja ja Petri Mattus eikä Inarin paliskuntien yhteistyöryhmä, jotka ovat yhdessä ympäristöjärjestöjen kanssa keränneet kartoille tiedot kaikista alueista, jotka olisi säästettävä hakkuilta. Nämä alueet poikkeavat selvitysmiehen esityksestä ja ovat huomattavasti suuremmat.

Toisaalta yksikään lausunnonantajista ei ole esittänyt valtion metsätaloustoiminnan kokonaan lopettamista Ylä-Lapin luonnonhoitoalueella.

Suositukseseen nro 3 koskien metsien käsittelyä porotaloutta suosivalla tavalla ne lausunnonantajat, jotka ottivat kantaa, suhtautuivat erittäin myönteisesti. Suosituksen nro 4 mukaisesti eräissä lausunnoissa esitettiin myös tulostavoitteen alentamista vastaamaan mahdollista hakkuun vähennystä.

Hakkuutähteiden korjuuta jäkäläalueilta koskeva suositus nro 5 sai runsaasti kannatusta, joskin joissakin lausunnoissa epäiltiin sen ekologisia vaikutuksia luonnolle.

Muun muassa Inarin kunta katsoi, että erityistä huomiota tulisi kiinnittää hakkuutähteiden keruuseen ja käsittelyyn, energiapuuhun ja taimikoiden harvennukseen. Samoin paliskunnat lausunnoissaan kannattivat hakkuutähteiden keruuta, mikäli Metsähallitus lisäksi panostaa taimikoiden ja nuorten metsien hoitoon. Esimerkiksi Ivalon paliskunnan, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja WWF:n lausunnoissa todettiin, että hakkuu- ja harvennustähteen talteenotto voisi edistää myös työllisyyttä. Monissa lausunnoissa todettiin, että hakkuutähteiden korjuu on taloudellisesti kannattamatonta ja vaatii ulkopuolista rahoitusta.

Neuvottelumenettelyn kehittämistä esitettiin useassa launnossa. Myös paliskunnat toivoivat keskustelujen jatkuvan. Metsähallitus ei pidä selvitysmiehen suosituksessa nro 6 ehdotettua neuvottelumekanismia käytännössä toimivana, sillä hakkuuta ei ole tarkoituksenmukaista keskeyttää neuvottelujen ajaksi esitetyllä tavalla. Kriittisiksi alueiksi saatettaisiin Metsähallituksen mukaan tulkit

lähes kaikki uudistuskypsät metsät, mikä johtaisi toiminnan keskeytyksiin ja pitkäaikaisiin selvittelyihin.

Lausunnoista ilmenee, että suosituksessa nro 7 mainittu työllisyys- ja aluetalousmallien kehittäminen on tarpeellista. Se kuuluu luontevasti alan tutkimuslaitosten Metsäntutkimuslaitoksen ja Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen tehtäviin.

MMM:n vuonna 2003 julkaisemat työryhmämuistiot
(ISSN: 0781-6723)

- 2003:1 Kasvilajikeasioita käsittelevä työryhmä, ISBN 952-453-094-5
- 2003:2 Elintarvikkeiden innovaatiotyöryhmän muistio, ISBN 952-453-095-3
- 2003:3 Maataloudellisen tutkimuksen neuvottelukunnan muistio:
Maatalous- ja elintarviketutkimus vuosina 2002-2006, ISBN 952-453-096-1
- 2003:4 Maatalouden rahoitustyöryhmän 2002 muistio, ISBN 952-453-102-X
- 2003:5 Elintarviketalouden laatutietojärjestelmän (ELATI) hankeselvitys, ISBN 952-453-103-8
- 2003:6 Suurtulvatyöryhmän loppuraportti, ISBN 952-453-104-6
- 2003:7 Maatalouden ympäristötuen seurantaryhmän väliraportti, ISBN 952-453-111-9
- 2003:8 Öljykasvistrategia, ISBN 952-453-119-4
- 2003:9 Mikrobilääkkeiden käyttösuositukset eläinten tärkeimpiin tulehdus- ja tartuntatauteihin, ISBN 952-453-120-8
- 2003:10 Ehdotus ympäristöterveydenhuollon laboratorioihin kohdistuvista viranomaisvaatimuksista, ISBN 952-453-121-6
- 2003:11 Metsätuhotyöryhmän muistio, ISBN 952-453-122-4
- 2003:12 Kalataloudellisten istutus- ja maksuvelvoitteiden toimeenpanoa ohjeistavan työryhmän raportti, ISBN 952-453-123-2
- 2003:13 Ehdotus periaatepäätökseksi elintarvikevalvonnan kehittämisestä, ISBN 952-453-124-0
- 2003:14 Kananmunien tuotantostrategia, ISBN 952-453-125-9
- 2003:15 Selvitys Ylä-Lapin metsä- ja porotalouden yhteensovittamisesta, ISBN 952-453-127-5

ISBN 952-453-127-5

ISSN 0781-6723